Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Het dialect van Elten-Bergh

https://hdl.handle.net/1874/253436

A 4 > 102
Lit. 29 Apr 190.
1901

Het Dialect van Elten-Bergh.

PROEFSCHRIFT.

M. BRUIJEL.

A. qu.
192

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT
2959 838 4

Het Dialect van Elten-Bergh.

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN DE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT,

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR-MAGNIFICUS

Dr. W. KAPTEIJN,

Hoogleeraar in de Faculteit der Wis- en Natuurkunde.

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAT DER UNIVERSITEIT,

TEGEN DE BEDENKINGEN VAN

de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte

TE VERDEDIGEN

op Maandag 29 April 1901, des Namiddags om 4 uur,

DOOR

MARTINUS BRUIJEL,

Geboren te Bergh.

UNIVERSITEITS BIBLIOTHEEK UTRECHT

UTRECHT,
KEMINK & ZOON.
(Over den Dom.)
1901.

Typ. KEMINK & ZOON, over den Dom, Utrecht.

Aan het einde van mijn studie gekomen, bij deze eerste proeve van wetenschappelijk werk, is 't mij behoefte een woord van dank te spreken tot hen, aan wier hulp en steun ik zooveel verplicht ben, die mij hielpen komen tot hier.

U, mijn vader, in de eerste plaats mijn dank. Ik denk hier aan de groote inspanning en de vele opofferingen, die gij u getroost hebt. De materieele moeilijkheden ware vele, maar gij dorst die onder de oogen te zien en ze te bestaan met ijzeren energie. 'k Zou me gelukkig achten als deze ook mijn deel is en mijn werk van zoo'n geestkracht de uiting mag zijn.

U, Hooggeleerden, Professoren aan de Utrechtsche Universiteit, ik dank U voor zoover ik van uw onderwijs genoten heb. U bovenal, Hooggeleerde GALLÉE voor de vele moeite, die gij U voor mij gegeven hebt, voor de welwillende steun, voor de vriendschap, die ik steeds van U mocht ondervinden. In het bijzonder nog U, Hooggeleerde ZWAARDEMAKER, mijn hartelijke dank, die voor het phonetische deel van dit werk mij met raad en daad hebt bijgestaan, die uw laboratorium, uw tijd en uw weten met de grootste welwillendheid tot mijn dienst hebt gesteld.

INHOUDSOPGAVE.

Blz.

Inleiding . . . . . 1.

I. PHONETIEK . . . . . 5.

Algemeene opmerkingen . . . . . 5.

I. Beschrijving der klanken volgens de registratiemetode. . . . . 7.

A. Methode . . . . . 7.

B. Beschrijving der klanken . . . . . 11.

a. Vokalen. . . . . 11.

1) Met wijdste kaakopening . . . . . 11.

2) Met middelmatige kaakopening. . . . 12.

3) Met minste kaakopening . . . . . 13.

b. Konsonanten . . . . . 14.

1) Voorste gebied . . . . . 14.

2) Middel-gebied. . . . . 14.

3) Achterste gebied. . . . . 15.

II. Beschrijving der klanken en teekens naar hare acustische waarde. . . . . 15.

a. Vokalen. . . . . 15.

b. Diphtongen. 18

c. Glides . . . . . 19.

d. Konsonanten . . . . . 20.

Vokaaltabel . . . . . 23.

Konsonantentabel . . . . . 24.

Blz

II. GESCHIEDKUNDIG OVERZICHT DER KLANKEN. . . . . 25.

A. De klanken in verband met die van het West-germaansch . . . . . 25.

I. Vokalen in stamlettergrepen . . . . 25.

A. Korte vokalen . . . . . 25.

B. Lange vokalen . . . . . 31.

C. Tweeklanken . . . . . 34.

II. Vokalen in Nevenlettergrepen. . . . 35.

A. Voorlettergrepen . . . . . 35.

B. Middenlettergrepen . . . . . 37.

C. Eindlettergrepen . . . . . 38.

III. Konsonanten . . . . . 39.

A. Halfvokalen . . . . . 39.

B. Liquidae . . . . . 41.

C. Nasalen . . . . . 43.

D. Explosieven en Spiranten . . . . . 44.

a. Labialen. . . . . 44.

b. Dentalen . . . . . 46.

c. Alveolaren . . . . . 49.

d. Gutturalen. . . . . 50.

B. De klanken van uit het levende dialect beschouwd . . . . . 53.

I. Korte vokalen . . . . . 53.

II. Lange vokalen . . . . . 54.

III. Tweeklanken . . . . . 56.

IV. Konsonanten . . . . . 57.

C. Wetten voor de wijziging der klanken in het dialect . . . . . 59.

I. Vokalisme . . . . . 59.

A. Qualitatieve veranderingen . . . . . 59.

a. Umlaut . . . . . 59.

b. Toonsverhooging. . . . . 60.

c. Overgang in *a* . . . . . 61.

d. Overgang in *o* . . . . . 61.

e. Overgang in *ǫ* . . . . . 62.

Blz.
B. Quantitatieve veranderingen . . . . . 62.
a. Rekking. . . . . 62.
b. Verkorting. . . . . 64.
c. Vokaalinschuiving . . . . . 65.
d. Vokaalafval . . . . . 65.
e. Vokaaluitval . . . . . 66.
II. Konsonantisme . . . . . 66.
a. Verscherping van zachte konsonant . . 66.
b. Verzachting van harde konsenant. . . 67.
c. Vereenvoudiging van geminata. . . . 67.
d. Assimilatie. . . . . 68.
1. progressieve assimilatie . . . . . 68.
2. regressieve assimilatie. . . . . 69.
e. Uitval van konsonant . . . . . 69.
f. Afval van konsonant . . . . . 70.
g. Invoeging van konsonant. . . . . 71.
h. Spontane klankverandering . . . . . 71.
III. WOORDVORMING . . . . . 73.
I. Substantiva. Flexie . . . . . 73.
a. Singularis . . . . . 73.
b. Pluralis. . . . . 74.
II. Adjectiva. . . . . 76.
A Flexie . . . . . 76.
a. Sterke flexie . . . . . 77.
b. Zwakke flexie . . . . . 77.
B. Trappen van vergelijking . . . . . 77.
III. Telwoorden . . . . . 78.
A. Hoofdtelwoorden. . . . . 78.
B. Rangtelwoorden . . . . . 78.
IV. Pronomina . . . . . 79.
A. Persoonijke . . . . . 79.
B. Bezittelijke . . . . . 79.
C. Aanwijzende . . . . . 80.
D. Vragende . . . . . 80.
E. Onbepaalde . . . . . 80.

Blz.

V. Verba . . . . . 81.

A. Uitgangen . . . . . 81.

I. Praesens . . . . . 81.

II. Praeteritum . . . . . 83.

B. Stamvorming . . . . . 84.

I. Praesens . . . . . 84.

II. Praeteritum . . . . . 84.

A. Sterk Praeteritum. . . . . 84.

a. Ablautende verba . . . . . 84.

b. Repudiceerende verba . . . . . 87.

c. Praet. Praesentia. . . . . 88.

d. Onregelmatige verba . . . . . 89.

B. Zwak. Praeteritum . . . . . 90.

a. Verba met bindvocaal en overige kortsilbige . . . . . 90.

b. Verba zonder bindvocaal . . . . 91.

IV. WOORDENLIJST. . . . . 92—116.

INLEIDING.

Het dialect, waarvan ik hier de grammatica en een lijst der voornaamste woorden mededeel, behoort tot de Nederfrankische dialecten. Zoowel van het Rheinisch als van de westelijke dialecten wijkt het in menig opzicht af. In sommige opzichten, vooral op lexico-graphisch gebied, vertoont het overeenkomst met de zoogenaamde Saksische dialecten van de ten noorden van den Ouden-IJsel en meer oostelijk gelegen streken.

Dit taaleigen, dat ook het mijne is, wordt gehoord in de gemeente Bergh, zooals deze zich uitstrekt om de Berghsche bosschen, die onbewoond zijn, met de vroegere abdij Elten als uiterste punt naar den Rijn. In het zuiden en zuid-oosten valt de dialectgrens, van even ten oosten van Netterden tot Dijk, ongeveer samen met die van Duitschland en Nederland. Van Dijk af

loopt de grens ten oosten van Didam en Wehl op Deutichem. Van Deutichem tot bij Etten en Terborgh maakt de IJsel de grensscheiding. De oostgrens laat zich het best aangeven door een ongeveer rechte lijn van Elten tot even oostelijk van Netterden. De streek tusschen Terborgh en Gendringen komt in veel opzichten met ons dialect overeen, maar wijkt in sommige opzichten af. Dit dialect is nog niet nauwkeurig door mij onderzocht.

Het stadje 's Heerenberg heeft een afwijkend dialect. Deze afwijkingen kunnen bevorderd zijn door invloed van het hof der graven van Bergh, die hier verblijf hielden. In nieuwere tijd is het bovendien het drukke verkeer met Emmerik, dat aan de taal van de bevolking daar een afwijkend karakter geeft.

Het dialect, zooals ik het opgeteekend heb, wordt gesproken door de minder in het verkeer opgenomen bevolking, de boerenbevolking, n.l. eigen-boeren, daglooners en ambachtslieden.

Een gedeelte der bevolking leeft in druk verkeer met de Rijnlanden. Zij gaan daar of geregeld of een gedeelte van het jaar werken en bijna allen brengen er de tijd door, dat ze als boereknecht gaan werken. Hierdoor nemen ze van accent, klanken en woordenschat veel over. Zij verliezen dit echter weer na

eenigen tijd in hun geboorteplaats geleefd te hebben. Het idioom van deze personen heb ik hierbij niet opgenomen.

De taal dezer streek is echter niet op alle punten gelijk. Er zijn nog kleine verschillen. Wie in de streek geboren is herkent gemakkelijk „het buurtschap" waar iemand van daan is. Verkeer met de aangrenzende dialecten kan deze verschillen in het leven geroepen hebben. Zoo hooren we aan de noord-oostkant de slot-*n* in tweede lettergreep, vooral in dentaalomgeving, die een eigenaardigheid is van het Saksische dialect aan de overkant van den IJsel, bv. *hūstn̥*. Zoo hooren we aan de zuid-westkant de *a* meer palataal en de *ē* meer tot *ī* verhoogd, wat toegeschreven moet worden aan invloed van de Rijnkant, waar deze zoo gehoord worden.

Ik geef hier echter, deze afwijkingen op kleiner gebied ter zijde latend, wat het algemeen gangbare is en bij de overgroote meerderheid der bevolking gehoord wordt.

Zoo heb ik volgens de acustische methode eerst de woorden op de plaats zelve opgeteekend; daarna het grammatisch overzicht gemaakt en de klanken bepaald naar hunne historische ontwikkeling. Na zoo de klanken bepaald te hebben, heb ik nog ter aanduiding

van de articulatieplaats en de quantiteit de registratie-apparaten gebruikt van het physiologisch laboratorium voor die klanken, die hiermee geregistreerd kunnen worden. Hiermede heb ik de klanken uit de op blz. 6 opgegeven volzinnen onderzocht. Door de lange tijd, die zoo'n onderzoek kost, moest dit zeer worden beperkt.

Ter aanduiding van de klanken gebruikte ik Vietors teekenschrift [1]).

---

1) Elemente der Phonetik von Wilhelm Vietor. Dritte verbesserte Auflage. pag. 321 e. v.

I. PHONETIEK.

ALGEMEENE OPMERKINGEN.

§ 1. De zin is de phonetische eenheid. Alle denken geschiedt in zinnen. Evenals de zin de gedachte-eenheid is, zoo is ze ook de phonetische eenheid.

Het woord op zichzelf kennen we slechts bij uitzondering als gedachte-eenheid. Waar dit zoo lijkt (b.v. in het gebiedend uitgesproken: „Brood!" en dergelijke) is dit slechts schijnbaar. Zoo zal men het enkele woord ook slechts in beperkten zin als phonetische eenheid kunnen opvatten. De aard van het bijgedachte en de meerdere of mindere bewustheid, waarmee het bijgedacht is, zal het tot onbetrouwbaar materiaal maken.

De zin als phonetische eenheid is geen phonetische gelijkheid. Wij onderscheiden immers verschillende deelen, die met meerdere sterkte, hoogte van toon, of lengte worden uitgesproken.

In de vraagzin hooren we b.v. de verhoogde toon, waarop het slotwoord wordt uitgesproken; in de gebiedende zin de meerdere sterkte van toon en in beide de langere duur. Maar ook in de gewone mededeelingszin is deze ongelijkheid op te merken en nog veel gecompliceerder; immers al naar de behoefte kan een woord meer op den voorgrond worden gebracht door

verhooging en versterking van toon of door langere duur.

Maar ook afgescheiden van deze rethorische invloeden, vinden we in elke meedeelingszin een „klankabstufung." Elke zin heeft een of meerdere op de voorgrond tredende deelen, waarnaast andere, die minder geaccentueerd zijn.

Acustisch is het niet mogelijk de klanken zuiver te bepalen naar de verschillende „abstufung", waarin ze kunnen voorkomen.

Volgens de registratiemethode is dat wel bereikbaar; maar een onderzoek op dit plan, de klanken in de verschillende „abstufungen" naast elkaar gesteld te onderzoeken, zou te uitgebreid worden voor dit werk. Dit bezwaar heb ik trachten te ondervangen, door de te onderzoeken zinnen [1]) zoo te kiezen, dat er woorden in voorkomen, die ongeveer gelijke waarde hebben en daaruit de klanken los te maken.

Maar nog moest de waarde van het resultaat van onderzoek betrekkelijk zijn, daar de articulatie van de klanken binnen zekere grenzen betrekkelijk is, afhankelijk van de articulatieplaats van voorafgaande of volgende klanken. De klanken in dezelfde omgevingen te onderzoeken zou echter meer tijd vereischt hebben, dan ik thans aan dat werk geven kon.

---

[1]) *Hɪj hedɣn ɲak ātɣn op tɣ kop gɣnōmə en zɪ·n vūt fɣstuk.*
Zə nēmə wē·jə vŏrɣn ben en hɪj mɪk ɣn küp fan bŭkɣholt.
Hɪj kɣmp ɣn pònt kötɣn tabak kō·pə.
Ik sal ôw mɪ·n hüs wī·zə.

I. Beschrijving der klanken volgens de registratie methode.

A. Methode.

§ 2. Bij de phonetische beschrijving van het dialect heb ik mij bediend van het registratie-apparaat van prof. H. Zwaardemaker. [1])

Bij de vaststelling van de articulatieplaats volgens deze methode van objectieve waarneming kunnen we dezelfde onderscheidingen aannemen, die gelden in het systeem Sweet-Bell. Hierbij worden de vokalen naar de wijdte van kaakopening verdeeld in „hoog" (high), „midden" (mid), „laag" (low). Al naar de stand van de tong, articuleerend achter, in 't midden of voor in de mond spreekt men van „achter" (back) „tusschen" (top), „voor" (front). Elk van deze negen denkt men zich gesproken met gespannen of met slappe tong. Dit geeft de onderscheiding in „nauw" (narrow) en „wijd" (wide). Nu kan ook de lipbeweging nog van invloed zijn op de resonantieruimte en dus op de aard van de klank. Men spreekt van „geronde vokalen" (rounded vowels) als de lippen vooruitbewogen zijn.

§ 3. Ook bij de registratie methode-Zwaardemaker kunnen we drie standen van de kaak opmerken. Hierbij was ik wel niet in de gelegenheid dit op de exacte manier, die de heer Eykman volgde, vast te stellen [2]), maar ziende de curven meende ik (natuurlijk betrekkelijk subjectief) drie standen te mogen aannemen, waarbij

---

1) Een beschrijving van dit apparaat en zijn werking is te vinden in: Onderzoekingen gedaan in het physiologisch laboratorium der Utr. Hoogeschool. Vijfde reeks I, eerste aflevering.

2) Zie hierover: Onderzoekingen physiolog. labor. l. c. pag. 72—74.

de *i*- en *i*'-klank in het middengebied vallen, in het bovengebied de *ū*-, in het benedengebied de *ā*-, en grenzende aan het middengebied boven de *o*- en beneden de *e*-klanken.

§ 4. Voor de stand van de bodem is niet die zekerheid te verkrijgen als voor de kaakstand. Door de vele spieren, die de stand van de mondbodem bepalen, zijn de verhoudingen ingewikkelder. Gelijk bekend wordt de pelotte geplaatst aan de musculus mylohyoidius. Daarboven vóór ligt de musculus genioglossus en daarboven achter de musculus hyoglossus. Wordt nu een vokaal voortgebracht met articulatie van de middentong, dan kunnen we spanning verwachten in dat deel van de tongbodem; de musculus mylohyoidius zal naar beneden drukken en in de graphiek teekenen met boven het rustpunt omhooggaande lijn. Een vokaal voor in de mond gearticuleerd zal deze spanning verhoogen door de bijkomende werking van de m. genioglossus. Maar er komt ook in de graphiek een lijn voor beneden het rustpunt. Hierin zullen we te zien hebben spanning o.a. van de musc. hyoglossus, die meer naar achter ligt. Gebeurt de articulatie op die plaats, dan krijgen we daar spanning in de tong met zijn steunpunt op de m. hyoglossus en ontheffing van de m. mylohyoideus van druk. Dit openbaart zich dan in de graphiek in een naar beneden gaande lijn [1]). Zoo kunnen we met deze gegevens de vokalen onderscheiden al naar ze achter, midden of voor in de mond articuleeren in „achter", „tusschen", „voor".

1) Hierin wijken mijne curven af van die van de heer Eykman. Zie hiervoor: Signification des mouvements de la mâchoire en parlant par L. P. H. Eykman. Plaat I.

§ 5. Ook „nauwte" (narrownes) kon worden geregisteerd, daar we mogen verwachten, dat een krachtige contractie der boventongspieren tengevolge zal hebben spanning van de tongbodemspieren op de betreffende plaats. Maar ook hier zijn de verhoudingen niet volkomen zuiver: de musculi biventer zouden de bodemspanning kunnen verhoogen bij vokaal met kaakopening. Zijn er echter geen storende invloeden dan meen ik, waar we spanning in de lijn zien, „nauwte", waar ontspanning, wijdte te mogen constateeren.

§ 6. Labialisatie wordt altijd vertrouwbaar geregistreerd, d. w. z. alleen het feit dat er lipbeweging is. Niet of deze rondend of spleetvormig plaats vindt.

§ 7. Ter bepaling der articulatieplaats van konsonanten onderscheidde men in het algemeen die voor wier vorming de onderlip, andere waarbij de voortong, en een derde waarbij het midden of achtergedeelte der tong beslissend is [1]). Het leek me niet wenschelijk deze indeeling te behouden, omdat het onderscheidingsbeginsel hier niet zuiver zijn zou. Want al is deze onderscheiding gerechtvaardigd in de subjectieve articulatie-aanduiding, die alleen rekening houdt met het mondkanaal, waar we onder „voor" liparticulatie, onder „midden" voortong-, en onder „achter" midden- en achtertongarticulatie verstaan kunnen, bij onze wijze van bepalen is deze niet juist. Bij alle konsonanten kennen we werking van de mondbodem-musculatuur òf voor, òf midden, òf achter. Deze werking maken evenzeer de consonanten van het voorste articulatiegebied (oud systeem) mee. Liever

1) E. Brücke. Physiologie und Systematik der Sprachlaute. 1876. 2e Aufl S. 43.

heb ik een onderscheiding aangenomen naar den aard der bodemspanning; daaronder een indeeling naar al of niet werking der lippen. Zoo kregen we dan consonanten, die in de grafiek sterk teekenen boven het rustpunt, die dan met sterke spanning van de musc. genioglossus en met die van de m. mylohyoidius worden voortgebracht. Een tweede groep zou teekenen omtrent het rustpunt door lichte spanning van de m. mylohyoidius, en een derde, die sterk teekent beneden het rustpunt, die dus met sterke werking van de m. hyoglossus worden voortgebracht, met ontspanning van de m. mylohyoidius alleen of samen met de m. genioglossus.

§ 8. Fijnere aanduiding van de articulatieplaats moest achterwege blijven, omdat geen apparaten bestaan, die de werking van de boventong registreeren. Vooral zou deze noodig zijn bij de konsonanten van het middentongbodemgebied, omdat we zien dat deze weinig teekenen in de mondbodemcurve, te weinig om een sluiting te kunnen teweeg brengen. Ook voor de konsonanten van het achterste gebied zou dit gewenscht zijn, omdat we zien, dat deze in de graphiek zoo verschillende teekenen, wat duidt op verschillende plaats waar ze worden voortgebracht. In deze gevallen moeten we aannemen, dat de spieren van de boventong zelfstandig, zonder medewerking van de musculus genioglossus of hyoglossus, de sluiting van de luchtstroom kunnen teweegbrengen. Een nauwkeurige onderscheiding vinden we alleen bij de konsonanten die met liparticulatie worden voortgebracht.

§ 9. De duur der vokalen heb ik vastgesteld door deze te meten uit verschillende curven (van zes tot

negen curven) en daarvan het gemiddelde te nemen. Daar het echter niet raadzaam was, uit deze weinige gevallen tot een vast gemiddelde te besluiten, geef ik de duur der vocalen met het teeken ±.

Voor het meten maakte ik nog gebruik van het apparaat van Dr. Meyer. Hiermee was het mogelijk de trilling van de stembanden na te gaan en werden zoodoende nieuwe gegevens geboden voor de vaststelling van de juiste duur der vokalen.

Gallée's apparaat voor de registratie van de trilling der stembanden, dat gelijktijdig werken kan met de apparaten, die de beweging der andere organen registreeren, kon ik tot mijn spijt niet meer gebruiken, daar mijne onderzoekingen reeds afgesloten waren.

B. Beschrijving der klanken.

Vokalen.

§ 10. Vokalen met wijdste kaakopening.

Op het achterste gebied voortgebracht: *a*. De curve teekent plotseling naar beneden en dan een ontspanning tot even over of tot aan het rustpunt; de lippen zijn beide in rust; duur ± 0.112 sec.

Op het middengebied: *ā*. Deze teekent van af het punt waar de vokaal van het achterste gebied eindigde tot aan het rustpunt, valt dus op het middengebied; de lippen zijn beide in rust; duur ± 0.160 sec.

e. De mondbodemcurve teekent van even beneden tot evenver boven het rustpunt. De benedenlip is volkomen in rust, de bovenlip wordt teruggetrokken na de voorstulping van voorafgaande *b*; heeft waarschijnlijk geen eigen beweging; duur ± 0.100 sec.

ē. Deze teekent met stijgende curve in de bodem; dit is waarschijnlijk voorbereiding voor volgende *m*. spanning. Bovenlip en onderlip hebben geen eigen beweging. Op 't eind nemen ze echter de stand in voor volgende *m*; de kaak is minder open dan bij *ā*, grenst aan de wijdte van kaakopening bij *i*; de gemiddelde duur is ± 0.145 sec.

§ 11. Vokalen met middelmatige kaakopening.

Op het middengebied: *i*. De curve teekent van even beneden tot evenver boven het rustpunt. Onderlip volkomen in rust, de bovenlip heeft eveneens geen eigen beweging; duur ± 0.090 sec.

ē. De beweging in de bodem is een ontspannende beweging; van een eind boven, zien we de curve naar beneden gaan tot aan het rustpunt. Bovenlip en onderlip trekken beide terug; duur ± 0.125 sec.

ö. Op het middengebied (of op de grens van midden- en achtergebied) valt nog *ö*. Deze teekent niet in de bodemcurve, wordt dus zonder nauwte voortgebracht (in elk geval zonder spanning van de bodemspieren); de lippen articuleeren heel zwak.

o̤. Wordt iets meer naar achter gesproken. In de curve zien we een beweging van even beneden tot aan het rustpunt; meest heel zwak. De duur van deze vokalen was door de weinige articulatie moeilijk te berekenen.

Op het voorste gebied: *i̯*. In de bodem zien we een spanning naar boven; beide lippen worden gelijk teruggetrokken; duur ± 0.077 sec.

i̯·. teekent een dalende beweging in de curve, wordt

dus voortgebracht onder ontspanning van de mondbodem; de lippen zijn beide in rust; duur ± 0.175 sec.

§ 12. Vokalen met minste kaakopening.

Op het middengebied meer naar voren: *ü*. De bodem teekent van even beneden het nulpunt tot evenver er boven; de bovenlip en onderlip worden beide een weinig vooruitbewogen; duur ± 0.105 sec.

ǖ. De bodemcurve teekent beneden het nulpunt, de bovenlip wordt vooruitbewogen, de onderlip blijft in rust.

o. Meer naar achter ligt *o*. De bodemcurve teekent van beneden tot even boven het rustpunt; de bovenlip wordt vooruitgebracht, de onderlip heel even; duur ± 0.100 sec.

ō. De bodemlijn beweegt zich omtrent het rustpunt; de bovenlip wordt vooruitgebracht, de benedenlip weinig; duur ± 0.135 sec.

Op het achterste gebied: *ȯ*. De bodemcurve beweegt zich in een lijn naar beneden het rustpunt en terug; spanning dus en ontspanning van de middenmondbodem naar binnen; bovenlip even vorstülpend, de onderlip in rust; duur ± 0.100 sec.

ō·. De bodem teekent even beneden het rustpunt met een weinig gebogen lijn. Bovenlip en benedenlip zijn beide ongeveer in rust; duur ± 0,145 sec.

u. De bodemcurve beweegt zich van een punt beneden tot aan het rustpunt. De bovenlip wordt sterk vooruitgebracht. De onderlip teruggetrokken.

ū. Deze teekent met dalende curve van even boven tot om het rustpunt. De bovenlip wordt sterk voor-

uitgebracht. De onderlip teruggetrokken. De duur van deze vokalen was door de weinige articulatie moeilijk te berekenen.

Konsonanten.

§ 13. Met sterke bodemspanning vóór (voorste gebied). Dit zijn tevens konsonanten waarvoor we een nadere aanduiding vinden in de liparticulatie.

p. teekent in de bodemcurve met een sterke lijn omhoog. De bovenlip wordt vooruitbewogen tot aan het rustpunt na eerst teruggetrokken te zijn. De onderlip ook van uit het rustpunt. In „auslaut" en in „inlaut" was de articulatie minder sterk.

b. Eveneens sterke bodemspanning. De bovenlip wordt vooruitbewogen van uit een teruggetrokken punt in twee bewegingen, eerst tot aan, dan voorbij het rustpunt. De onderlip articuleert heel weinig in teruggetrokken stand.

m. Met sterke bodemspanning. De bovenlip wordt vooruitbewogen van uit een teruggetrokken punt, evenals bij *b*, in twee bewegingen, met even rust op het nulpunt. De onderlip teekent weinig. In inlaut is deze articulatie minder sterk. Dan gaat de voorstulpende beweging niet boven het rustpunt uit.

§ 14. Met mindere bodemspanning (middengebied).

v. Met weinig bodemspanning. De bovenlip wordt langzaam vooruitbewogen. De onderlip teruggetrokken. De kaak is weinig open.

w. Eveneens weinig bodemspanning. De bovenlip wordt plotseling vooruitbewogen, dan langzaam terug-

getrokken. De onderlip is in rust, met langzaam teruggaande beweging. De kaak is wijd open. Hieruit kunnen we besluiten tot slappe articulatie der lippen.

t, *d*, *n* hooren ook in dit gebied. De articulatie in de mondbodem is weinig zeker. Nu eens zien we ze op, dan beneden de rustlijn teekenend Fijnere onderscheiding van de articulatie moest achterwege blijven, daar de apparaten deze niet registreeren kunnen.

§ 15. In het achterste gebied valt *k*, *g*. Nu eens teekent *k* even boven, dan beneden het nulpunt. De articulatieplaats is dus niet vast. Ook hier moest fijnere onderscheiding achterwege blijven.

II. Beschrijving der teekens en klanken naar hare acustische waarde.

a. Vokalen

§ 16. *a* is het teeken voor de korte *a*-klank. Deze klinkt gutturaal, als de Nederl. *a* in *bak*. Daarnaast komt een meer palatale *a* voor bij hen, die in verkeer leven met de Rijnlanden. Beiden worden met sterke kaakopening gesproken. Van deze laatste komt rekking voor, vooral vóór liquida en nasaal.

§ 17. ā is het teeken voor de lange *a*-klank, zooals die voorkomt in het nederl. *taak*. Deze kennen we met dezelfde onderscheiding in meer gutturaal en meer palataal. Hier is echter de palatale ā de gewone. Deze worden met slappe tong gesproken.

§ 18. *e* is het teeken voor de korte *e*-klank. Overeenkomend met de *e* in het Nederl. *bek*. Daarnaast

komt een *e* voor die *a*-achtig klinkt; deze ook bij hen, die in verkeer leven met de Rijnstreek. Beide worden met sterke kaakopening gesproken.

§ 19. *ē* is het teeken voor de gerekte *e*-klank, zooals die nog voorkomt in het Nederl. *waereld*, fr. *père. thräne.* Ook hier dezelfde onderscheiding, maar minder sterk. De *a*-achtige *e* overheerscht hier en wel naar de Saksische kant. Deze lange wordt evenals de korte met slappe tong gesproken.

§ 20. *ē·* duidt een meer gesloten *e*-klank aan. Deze is etymologisch uit *ai* of uit *i* in open lettergreep ontstaan. Ze klinkt als de *e* in het Nederl. *zee;* wordt echter wijd gesproken en nadert naar de Saksische kant de *ē*, bij hen, die in verkeer leven met de Rijnlanden, de *ī·*. De kaak is minder open dan bij *ē*.

§ 21. *ı* duidt aan de korte *ı*-klank Deze klinkt meer *e*-achtig dan de *ı* in het Nederl. *pit.* De kaakstand en de tongspanning is als bij *ē·*.

§ 22. *ı·* is het teeken voor de korte *ı·*-klank, dien we hooren in Nederl. *Piet.* Deze klank wordt echter lager voortgebracht dan in het Nederlandsch en nadert daardoor de *ē·*.

§ 23. *ī·* is de lange van *ı·*. Deze wordt wel gehoord als de lange *i* in het Nederl. *tieren.* Maar over het algemeen is de klank langer en meer *ē·*-achtig. De kaak is wat minder geopend.

§ 24. *o* is de korte *o*-klank, die gehoord wordt in het Nederl. *hok.* Deze wordt echter meer naar voren voortgebracht; klinkt meer naar de *ı*-kant, meer palataal. De kaak is ook meer gesloten; de ronding is gering.

§ 25. ō is de lange *o*-klank, overeenkomend met die in het fr. *fort*. Etymologisch valt in deze klank de rekking van *o* en de Wgm. ā samen. Deze wordt in het Nederlandsch niet gehoord. Wordt meer naar achter gesproken dan de korte *o*. De ronding is heel gering, meest heelemaal niet.

§ 26. ö is de umlaut van *o*, die voorkomt als eerste deel van de tweeklank in nederl. *huis*. Deze wordt iets meer naar voren voortgebracht dan de *o*. Vaak is geen verschil te hooren tusschen *o* en ö. De tong is slap.

§ 27. ȫ is de umlaut van ō, de lange van ö, zooals deze voorkomt in het fr. *neuf*. Deze klank is meer gerond, dan de ö.

§ 28. ȯ is de korte *o*-klank, die ook in het Nederlandsch gehoord wordt, b. v. *dom*. De kaak is meer gesloten dan bij *o*. De articulatieplaats der tong is sterk naar achter.

§ 29. ō· is de gerekte van ȯ; wordt op dezelfde plaats voortgebracht, alleen de tongarticulatie is slapper. Ook de ronding is gering; daardoor lijkt deze in klank meer op ō dan op Nederl. ō· in *boot*.

§ 30. ọ is de umlaut van ȯ, deze wordt gehoord in Nederl. *put*, alleen de articulatie is minder vast. De articulatieplaats is iets meer naar achter, iets hooger dan bij ö; maar vaak is er weinig verschil te hooren.

§ 31. ȫ· is de umlaut van ō·, de lange van ọ, die gehoord wordt in het Nederl. *deur*; zij wordt op dezelfde plaats voortgebracht als de korte.

§ 32. *u* is de korte *u*-klank, Nederl. *oe* in *doek*.

Deze wordt iets meer naar achter gesproken. De kaak is op z'n sterkst gesloten. De lippen worden gerond.

§ 33. *ū* is de lange *u*-klank, Nederl. *oe* in *boer*. De ronding is even sterk. De articulatieplaats lijkt mij iets lager dan bij *u*.

§ 34. *ü* is de umlaut van *u*. Deze wordt minder hoog gesproken dan in het Nederl. *schuw*; de klank lijkt soms sterk op *ö*.

§ 35. *ǖ* is de umlaut van *u*, de lange van *ü*. Ook deze wordt lager gesproken dan in het Nederl. *buur* en gelijkt daardoor meer op de *ö*-klank.

§ 36. *ə* is het teeken ter aanduiding van de toonlooze vocaal, zooals deze in toonlooze lettergreep uit Wgerm. *a*, enz. geworden is. Deze is overkort, onder invloed van de zeer sterke betoning van de stamsillabe, voor volgende konsonant.

Komt deze toonlooze vocaal in „auslaut" te staan, voor oorspronkelijk volgende *n*, die afviel, bv. in *gēvə*, dan is zij iets langer van duur en wordt aangeduid door het teeken *ə*.

B. *Diphthongen.*

§ 37. Naar de quantiteit van het eerste bestanddeel onderscheiden we twee soorten van tweeklanken: l a n g e en k o r t e.

Het tweede deel van de tweeklanken wordt aangeduid door: *j*, *u̯ʷ* of *u̯*.

1) *j*, het teeken voor de klank, die op de articulatieplaats van *i* begint en eindigt als de tong zoo hoog opgetrokken is en zoover naar voren gebracht, dat een *i*-achtige spirant ontstaat. Volgt op deze klank een

toonlooze *ə*, dan blijft de tongarticulatie meer naar achter en ontstaat de halfvokaal *ɟ*.

2) *u̯ʷ*, het teeken voor de klank, die na *o*, *ō* gehoord wordt en met lipronding wordt voortgebracht, evenals de *w*, zoolang deze vokalisch is. Volgt op deze klank een toonlooze *ə*, dan ontstaat de konsonantische *w*.

3) *u̯*, het teeken voor het tweede element van deze diphthong, die ontstaat, wanneer de *w* konsonantisch wordt en tot de volgende lettergreep gaat behooren.

§ 38. Zoo kennen we de korte diphthongen: *ej*, *ij*, *öj*, *ou̯ʷ*, *ou̯*, waarvan het eerste deel respectievelijk de korte *e*-klank (meer open dan in het nederlandsch), de korte *ɪ*, *ö* (de umlaut van *o*) of *o* is. Bv. *hij zej* hij zei, *blij* blijde, *blöjstɐrɐχ* winderig, *slou̯ʷ* sluw, *slou̯wə* sluwe.

De lange diphthongen:

öj, *ōu̯ʷ* en *ou̯*, waarvan het eerste deel de lange *ö* of *ō* is, voorkomend bv. in: *höj* hooi, *flōu̯ʷ* flauw, *flōu̯wə* flauwe.

C. *Overgangsklanken (glides).*

§ 39. Overgangsklanken vindt men in het dialect, vóór *r* en vóór dentaal, waar de voorafgaande *r* gevocaliseerd is; dit ging samen met rekking der vokaal.

De klank van de glide is *a*-achtig na vokalen met wijdste kaakopening, na *ā* en na *ē*. Na *ā* klinkt de glide samen met de *ā* en was geen teeken ter aanduiding noodig. Na *ē* wordt ze door het teeken *ɐ* aangeduid. Bv. *bāt* baard, *wēɐt* waard.

Na de overige vokalen klinkt de glide als de toonlooze *ə*. Hier zijn ze door het teeken *ɐ* weergegeven. Bv. *dūɐr* duur, *zwōɐtə* zwaarte, *gɐvōɐr* gevaar, enz.

§ 40. Behalve in deze gevallen hoort men een glide na lange vokalen. Dit echter alleen bij personen die in een langzaam tempo spreken. Daar dit niet het normale is en slechts eigenaardigheid is van een kleiner aantal individuen, meende ik, dat de aanduiding hiervan in de woordenlijst achterwege kon blijven.

D. *Konsonanten.*

§ 41. *w* is het teeken ter aanduiding van de halfvokaal, deze wordt niet volkomen zooals in het Nederl. uitgesproken. *w* zet in met stemtoon, de bovenlip wordt vooruit gebracht, de benedenlip iets omhoog vóór de boventanden. De articulatie is slap met wijde kaakopening.

§ 42. *j* heeft dezelfde uitspraak als in het Nederlandsch; ze wordt niet sterk gearticuleerd.

§ 43. *r* duidt aan de alveolare r-klank De *r* die uit *dd* ontstaan is wordt zeer sterk naar voren uitgesproken.

§ 44. *l* is de alveolare *l*, de tong ligt breed tegen de bovenkiezen aan, de lucht ontsnapt zijdelings langs de tanden, vooral in „auslaut". De slag is sonantisch.

§ 45. *m* is de labiale nasaal. De sluiting vindt plaats met voorstulpung van de bovenlip na eerst teruggetrokken te zijn. In „inlaut" is deze articulatie minder sterk.

§ 46. *n* is de alveolare nasaal. De tongspits wordt tegen de alveolae aangebracht.

§ 47. *ŋ* is de gutturale nasaal, deze wordt gevormd aan het voorste deel van het zacht gehemelte.

§ 48. *p* is het teeken voor de bilabiale harde explosieve. De explosie is zwakker dan in het Nederlandsch.

De bovenlip wordt vooruitgebracht na eerst teruggetrokken te zijn; dan volgt de explosie.

§ 49. *b*, de bilabiale zachte explosieve. Ook hier is de explosie zwakker dan in het Nederlandsch. De bovenlip wordt iets meer vooruitbewogen dan bij de vorming van *p*.

§ 50. *v*, de labiodentale spirant met stemtoon. De klank is zachter dan in het Nederlandsch. De articulatie heeft veel overeenkomst met die van *w*. Alleen de onderlip wordt vaster tegen de bovenlip aangedrukt en de bovenlip articuleert minder. De kaak is meer gesloten.

§ 51. *f*, de labiodentale spirant zonder stemtoon. Bij deze wordt de onderlip sterker tegen de boventanden aangebracht. De bovenlip articuleert nog minder naar voren; is gewoonlijk in rust.

§ 52. *t* is de postdentale harde explosieve. De tongspits raakt het bovenste gedeelte der voortanden.

§ 53. *d* is de postdentale zachte explosieve. De explosie is zachter dan bij *t*. De tongspits wordt iets lager gesteld achter de boventanden.

§ 54. *s*, de scherpe spirant. De tongspits wordt tegen de alveolae aangelegd, vlak achter de boventanden. De mond is meer gesloten dan bij *t* of *d* De boventanden staan voor de ondertanden. *s* uit *sch* (*sk*) is meer palataal.

§ 55. *z*, de zachte spirant. De articulatie is slapper dan bij *s*. De tong staat iets hooger, tegen de alveolae.

§ 56. *k*, de gutturale harde explosieve. De articulatieplaats is niet vast. Al naar de omgeving — gutturale

of palatale vokaal — wordt deze aan het zachte of op de grens van hard en zacht verhemelte gevormd.

§ 57. *g*, de gutturale zachte spirant. Deze wordt zachter uitgesproken dan in het Nederlandsch. De articulatie is minder sterk. Al naar de omgeving is deze, evenals *k*, gutturaal of palataal.

§ 58. *χ* de gutturale harde spirant. Ook deze is al naar de omgeving gutturaal of palataal.

§ 59. *h* de „hauchlaut" wordt over het algemeen uitgesproken als in het Nederlandsch. Bij woorden die klemtoon hebben hoort men de aanblazing zeer duidelijk, maar ze verdwijnt in toonlooze woorden.

VOKAAL-TABEL.

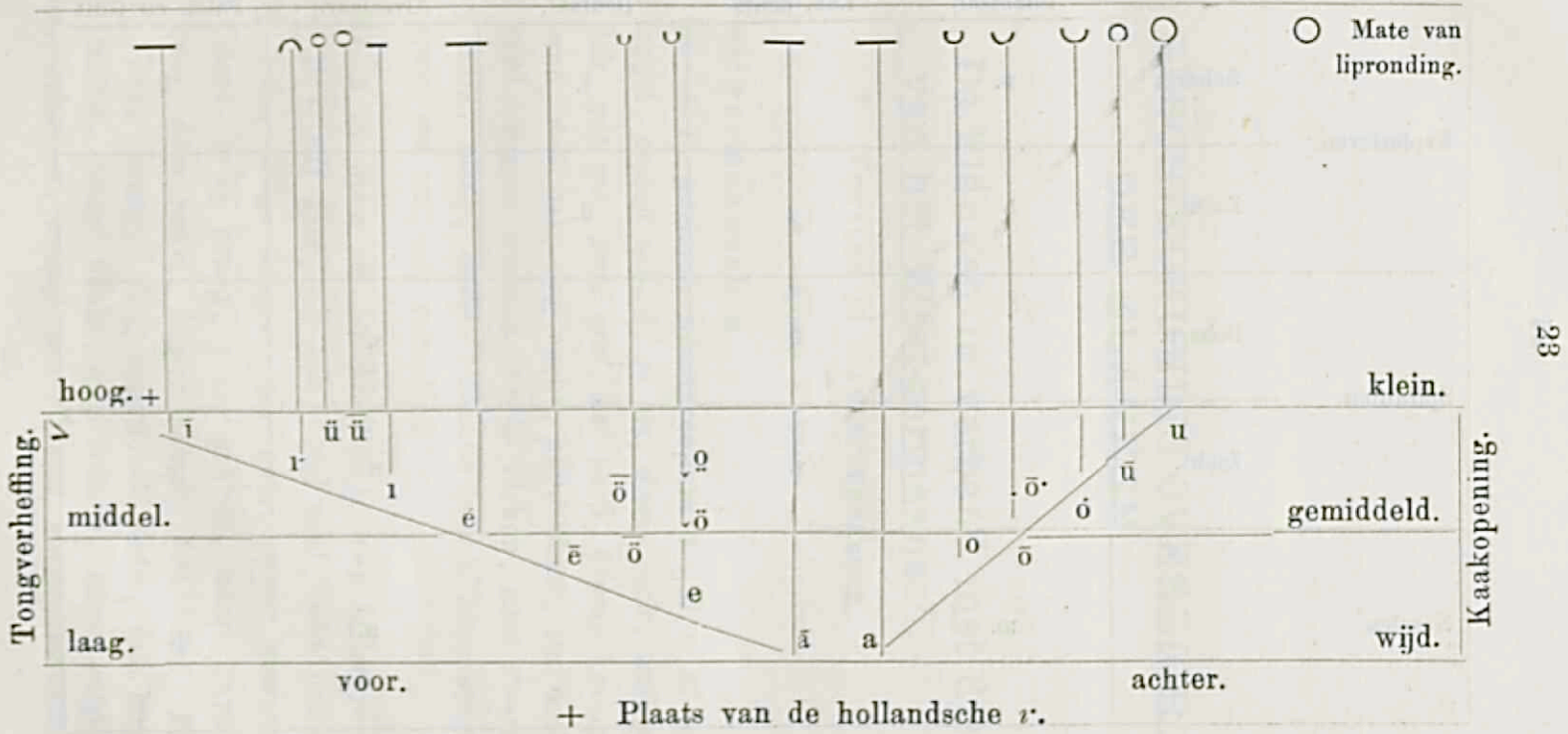

\+ Plaats van de hollandsche *r*.

CONSONANTEN-TABEL.

		Bilabiaal.	Lab. dent.	Dentaal.	Alveolaar.	Palat. en Gutt
Explosieven.	Scherp.	p.		t.		k.
	Zacht.	b		d.		
Spiranten.	Scherp.		f.		s.	χ.
	Zacht.		v.		z.	g.
Nasalen.		m.			n.	ŋ.

II. GESCHIEDKUNDIG OVERZICHT DER KLANKEN.

A. De klanken in verband met die van het West-germaansch.

I Vokalen in stamlettergrepen.

A. Korte Vokalen.

Westgermaansch *a*.

§ 60. *a* in gesloten lettergreep is *a*. B. v. *af* af, *apɣl* appel, *arɣbejt* arbeid, *as* als, *damp* rook, wasem, *dak* dak, *gat* gat, *graf* graf, *hat* hard, *kramp* kramp, *lant* land, *nat* nat, *naχ* nacht, *plant* plant, *stal* stal, *tant* tand, *warmə* warmen, *varkə* varken, *zwat* zwart, *balɣχ* buik, maag, *andɣt* 't tweede (adv.), *stam* stam, *arɣt* erwt, *vat* vat, *zat* verzadigd.

§ 61. *a* in open en oorspronkelijk open lettergreep is *ā*. B. v. *ālt* gier, *āk* aak, *ādɣl* adel, *brāk* bouwvallig huis, *drāgə* dragen, *gār* gaar, *gɣwār* gewaar, *grāf* sloot, *grāχ* graag, *grāvə* graven, *hāvɣr* haver, *hās* haas, *hām* haam, *hāmɣr* hamer, *hān* haan, *kāl* kaal, *krāχ* kraag, *dāχ* dagen, *lāj* lade, *lām* lam, *mālə* malen, *nākɣt* naakt, *sχāj* schade, *stāpəl* stapel, *sχāmə* schamen, *snāvɣl* snavel, *stāl* staal, monster,

stāk staak, *vādɣr* vader, *vān* vaandel, *wātɣr* water, *zāk* zaak, *zāl* zadel.

Aanm. 1. *a* in open lettergreep wordt ō in *spōrə* sparen.

Aanm. 2. *a.* blijft in: *alə*, *alɣmōl*, allen, allemaal.

§ 62. *a* voor *r* + dentaal wordt *ā*. Bv. *bāt* baard, *kāt* kaart, *āt* aard, *gān* garen, *ātə* erwten naast *arɣtə* erwten.

Aanm. 1. *a* bleef *a* in: *zwat* zwart, *hat* hard, *spatɣlə* spartelen, *sχelas* harst.

Aanm. 2. *a* wordt *ō* in: *sχōɣt* scherf (schaarde).

§ 63. *a* voor *m* wordt *ā* in: *lām* lam (subst), *lām* naast *lam* (adj), *kām* kam.

Niet in *stam* stam, *tam* tam, *zwam* zwam, *kramp* kramp.

§ 64. *a* voor *ld*, *lt* wordt *o*. Bv. *olt*, oud, *holə* houden, *kolt* koud.

Aanm. Een uitzondering maakt: *zalt* zout.

Verder komen met *e* voor de umlautsvormen: *kelt* koude, *gɣwelt* geweld.

§ 65. *a* in *aha* wordt *ō*. Bv. *stōl* staal, *slōn* slaan, *trōn* traan.

§ 66. *a* voor volgende *i* (*j*) wordt *e*. Deze *e* werd Wgerm. nog onderscheiden van oorspronkelijke *ë*.

§ 67. *e* in gesloten lettergreep blijft *e*. Bv. *dekə* dekken, *hebə*, *hemə* hebben, *helɣf* helft, *hekə* hek, *hemp* hemd, *kelt* koude, *pepɣl* populier, *mem* tepel, *lentə* lente, *eŋks* angst, *eŋ* eng, nauw, *eŋɣl* engel, *ent* einde, *meŋə* mengen, *deŋkə* denken. In de 3e ps. sg. praes. *e* naast *ı*. Bv. *drexˇ*, *drıχ* draagt, *wes*, *wıs* wascht, wast, *veŋk*, *vıŋk* vangt, *heŋk*, *hıŋk* hangt, *velt*, *vılt* valt.

§ 68. *e* in open of oorspronkelijk open lettergreep

wordt *ē*. Bv. *bētɣr* beter, *gētɣr* gaten, *drējə* draaien, *kētɣl* ketel, *kērə* vegen, *lēpɣl* lepel, *nēgɣl* nagel, spijker, *bēs* bes, *ēk* azijn, *stēj* plaats, *zwērə* zweren.

Aanm. *e* > *ej* in: *kejmə* kammen.

§ 69. *e* voor *r* + dentaal wordt *ē*. Bv. *blekēɑs* doorgereden aars, *vēɑdɣχ* vaardig, klaar, *pēɑt* paard.

§ 70. *e* voor volgende *i* wordt *ɪ* in: *mɪns* mensch, *hɪŋks* hengst, *ɪŋk* inkt, *wɪps* wesp, *spɪnɣwɪp* spinneweb. In de 3. sg. praes. *ɪ* naast *e*. Bv. *drɪχ*, *drexχ* draagt, *vɪŋk*, *veŋk* vangt enz. Zie § 67.

§ 71. *e* wordt *ǫ* in: *sǫnt* sint (sanctus).

Wgerm. *ë*.

§ 72. *ë* in gesloten lettergreep wordt *e*. Bv. *ben* mand, *besɣm* bezem, *blekēɑs* doorgereden aars, *efkɣs* eventjes, even, *gelɣp* weelderig, groen, bronstig, *helpə* helpen, *gelɣχ* geelachtig, bleek, *knexχ* knecht, *hets* hitte, *het* hert, *lekə* lekken, *nes* nest, *elɣbōχ* elleboog, *el* el, *rexχ* recht, *spek* spek, *sχem* naast *sχǫm* schaduw, *zes* zes.

§ 73. *ë* in open of oorspronkelijk open lettergreep wordt *ē*. Bv. *gēvə* geven, *bēkɣr* beker, *dēl* deel, dorschvloer, *gēl* geel, *knējə* kneden, *lēɑr* leder, *lēχ* leeg, *nēmə* nemen, *mēl* meel, *sprēkə* spreken, *smēɑr* smeer, vuil, *vrēj* vrede, *wēɑlt* wereld, *zwēvɣl* zwavel, *kēɑl* kerel, *zɪχ bējə* bidden, *lēzə* lezen, *lēvə* leven, *wēk* week.

§ 74. *ë* voor *r* + dentaal wordt *ē*. Bv. *hēɑt* haard, *gēɑn* gaarne, *ēɑt* aarde, *kēɑs* kaars, *wēɑt* waard.

Aanm. 1. *ë* voor *r* + dent. blijft *e* in: *het* hert, *ves* vers.

Aanm. 2. *ë* wordt *a* in *hat* hart.

§ 75. *ë* voor *r* + konsonant behalve dentaal wordt *a*. Bv. *barɣχ* berg, *bargə* bergen, *starvə* sterven, *warɣk* werk.

§ 76. *ë* voor volgende nasaal wordt *o̯* in: *sχo̯m* naast *sχem* schaduw, *sχo̯mɣl* schimmel, *bro̯mɣl* braambes, *o̯m* hem (Os imu), *o̯mɣr* immer, altijd, *go̯nə* gindschen, *dōgo̯ns*, *dōgo̯ntɣt* daarginds.

§ 77. *ë* voor volgende *i* wordt *ı*. Bv. *gɣrıχ* gerecht, rechtbank, *gɣzıχ* gezicht, *plıχ* plicht, *gɣwıχ* gewicht, *mıs* mest, *dısə* deze (thesi > thisi > dısə).

Westgerm. *i*.

§ 78. *ĭ* in gesloten lettergreep wordt *ı*. Bv. *bınə* binnen, *vınə* vinden, *dwıŋə* dwingen, *kınt* kind, *sχıŋk* ham (schinke), *krıŋ* kring, *hıŋkə* hinken, *vıs* visch, *vrıŋə* wringen, *wınt* wind, *wıntɣr* winter, *smıt* smid, *wılə* willen, *lıgə* liggen, *zıtə* zitten, *lıt* lid. Verder in de 3e sg. praes. *trık* trekt, *hılɣp* helpt, *brık* breekt, *nımp* neemt, *vrıt* vreet, *gıf* geeft, *ıt* eet, *stık* steekt.

§ 79. *i* in open lettergreep wordt *ē·*. Bv. *lē·jə* ledematen, *nē·gə* negen (Os. nigun), *krē·gɣl* opgewekt, kregel (Ond. krigil), *tē·f* wijfjeshond.

Westgerm *o*.

§ 80. *o* in gesloten lettergreep is *o* behalve in eenige woorden voor *l*; zie § 81. Bv. *golt* goud, *holt* hout, *dokə* stroowisschen onder de pannen leggen, *drop* druppel, *brok* brok, *hof* hof, tuin, *kos* kost, *kostə* kosten, *lok* gat, *klopə* kloppen, *os* os, *gɣnot* nut, voordeel, *roχ* rogge, *stof* stof, *sχop* schuurtje, *stok* stok, *troχ* trog, *stopə* stoppen, *vos* vos, *stopɣl* stoppel, *sχotɣl* schotel, *wotɣl* wortel, *botɣr* boter, *doχtɣr* dochter, *hol* hol, *rol* rol, *volɣk* volk, *gɣmolkə* gemolken, *gɣtrokə* getrokken, *gɣzwolə* gezwollen, *gɣvloχtə* gevlochten, *gɣsχolə* gescholden.

§ 81. *o* in oorspronkelijk gesloten lettergreep voor *l*

verschijnt als *ȯ*. Bv. *dȯ̀l* dol, *bȯ̀l* stier, *wȯ̀l* wol, *vȯ̀l* vol, *wȯ̀lɣk* wolk, *wȯ̀lɣf* wolf *pȯ̀lvɣr* kruit (Hd. pulver).

Aanm. Hiernaast staan eenige woorden die *o* hebben: *hol* hol (adj. en subst.), *rol* rol, *volɣk* volk.

§ 82. *o* in gesloten lettergreep voor *ɪ* wordt *ö*. Bv. *zök* sokken, *stök* stokken, *brök* brokken, *stöfkɣ* stofje, *köpkə* kopje, *brökskə* brokje, *kös* korst, *dös* dorst, *bös* borst, *stötə* storten, *dösə* dorschen, eveneens in de woorden met *il*-suffix. Bv. *kröpɣl* kreupel, *bösɣl* borstel, *dröpɣl* druppel, *knökɣl* knokkel, *slötɣl* sleutel, en in de ontleende woorden: *möl* molen, *kökə* keuken.

§ 83. *o* in gesloten lettergreep voor *r*-verbinding wordt *ö*. Bv. *dörvə* durven, *köt* kort, *körɣf* korf, *börɣχ* borg, *örgɣl* orgel, *sχörɣk* schurk, *störɣm* storm, *snörkə* snurken, *törɣf* turf, *zörɣχ* zorg.

Aanm. Deze *r*-umlaut gaat niet geregeld door. De woorden met *o* voor *r*-dentaal hebben veelal geen umlaut, zoo bv. *bot* bord, *vot* vort weg, *bos* barst, *gɣbostə* gebarsten, *sχot* schort, *wos* worst, *wotɣl* wortel. Verder die welke rekking hebben, bv. *kō·ɣn* koorn, korrel, *dō·ɣn* doorn enz. zie volgende paragraaf.

§ 84. *o* in gesloten lettergreep voor *-rt*, *-rn* wordt *ō·* in: *kō·ɣn* koren, korrel, *dō·ɣn* doorn, *hō·ɣn* hoorn, *ō·ɣt* oord, inhoudsmaat $^1/_5$ liter, *tō·ɣn* toren, *wō·ɣt* woord.

§ 85. Umlaut van deze *ō·* is *ȫ·*. Bv. *hȫ·ɣn* horens, *dȫ·ɣn* dorens, *kȫ·ɣn* korrels, *tȫ·ɣn* torens.

§ 86. *o* in open lettergreep wordt *ō*. Bv. *bōj* bode, *bōχ* boog, *bōm* bodem, *bōvə* boven, *hōs* hoos, sok, *kōpɣr* koper, *ōvə* oven, *ōvɣr* over, *ōlɪ·* olie, *pōtə* pooten,

spōɣr spoor, *zōl* zool, *gɣgōtə* gegoten, *gɣbōgə* gebogen, *gɣslōtə* gesloten, *gɣvlōgə* gevlogen, *gɣnōmə* genomen.

§ 87. Umlaut van deze *ō* is *ȫ*. Bv. *hȫf* hoven, tuinen, *bȫm* bodems, *zȫltjə* zooltje.

W g e r m. *u*.

§ 88. *u* in gesloten lettergeep is *ȯ*. Bv. *bȯt* bot, *bȯs* bosch, bos, *mȯf* mof, *vlȯχ* vlucht, *lȯχ* lucht, *trȯm* trom, *trȯmɣl* trommel, *zȯmɣr* (< sumr) zomer, *hȯmp* brok, *klȯmp* klom, *brȯn* bron, *tȯn* ton, *zȯn* zon, *bȯnt* bont (adj.) *gɣwȯnə* gewonnen, *hȯnt* hond, *hȯnɣχ* honing, *grȯnt* grond, *hȯndɣt* honderd, *pȯnt* pond, *ȯndɣr* onder, beneden, *wȯnt* wonde, *wȯndɣr* wonder, *gɣvȯnə* gevonden, *gɣbȯnə* gebonden, *hȯnɣr* honger, *lȯŋ* long, *tȯŋ* tong, *gɣzȯŋə* gezongen, *gɣsprȯŋə* gesprongen.

§ 89. *ŭ* in gesloten lettergreep voor volgende *i* is *o̯*. Bv. *brȯ̯χ* brug, *brȯ̯lɣf* bruiloft, *bȯ̯kə* bukken, *drȯ̯k* druk, *drȯ̯kə* drukken, *dȯ̯n* dun, *gɣdȯ̯lt* geduld, *frȯ̯stɣrɣχ* kouwelijk, *gȯ̯nə* gunnen, *gȯ̯ldə* gulden, *hȯ̯lɣp* hulp, *kȯ̯mp* komt, *kȯ̯ndɣgə* opzeggen, *knȯ̯p* knoop, *knȯ̯pɣl* knuppel, *kȯ̯s* keus (in *tɣ kȯ̯st en tɣ kȯ̯ɣr*), *lȯ̯bə* lubben, *mȯ̯l* mul zand (*mul* zwakke vorm van *mal*-an), *mȯ̯t* mud, *mȯ̯χ* mug, *mȯ̯ndɣχ* mondig, *nȯ̯t* nut, *nȯ̯tsə* nut aanbrengen, *ȯ̯m* om, *rȯ̯χ* rug, *stȯ̯k* stuk, *sχȯ̯də* schudden, *sχȯ̯lt* schuld, *sχȯ̯ldɣχ* schuldig, *vȯ̯lə* veulen, *vrȯ̯χ* vrucht, *wȯ̯lə* wollen, *zȯ̯k* zulk, *zȯ̯nt* zonde.

§ 90. *u* in open lettergreep wordt *ō·*. Bv. *wō·nə* wonen, *gɣwō·n* gewoon, *vrō·m* vroom, *kō·gɣl* kogel.

§ 91. *u* in open lettergreep voor volgende *i* wordt *ȫ·*. Bv. *dȫɣr* door, *drȫ·χ* droog, *nȫ·dɣχ* noodig, *lȫ·gə* leugen, *glȫ·və* gelooven, *vȫ·ɣr* voor, *nȫ·s* neus.

B. *Lange vokalen.*

W g e r m. *ā.*

§ 92. *ā* komt voor als *ō*. Bv. *ōɣr* ader, *ōsɣm* adem, *wōɣr* waar, *blōɣr* blaar, *drōt* draad, *gɣvōɣr* gevaar, *jōɣr* jaar, *mōnt* maand, *nōlt* naald, *rōt* raad, *strōl* straal, *brōjə* braden, *vrōgə* vragen, *lōtə* laten, *mōt* maat, *nōt* naad, *pōl* paal, *zōt* zaad, *wōgə* wagen, *dōɣr* daar, *hōɣr* haar, *zwōɣr* zwaar, *jōmɣr* jammer, *mōl* maal, *alɣmōl* allemaal.

A a n m. Ook *ā* in de vroeg ontleende woorden is *ō* geworden. Bv. *Pōsə* Paschen, *klōɣr* klaar, helder, *strōt* straat, *tōfɣl* tafel.

ā in de later ontleende woorden blijft. Bv. *stāts* prachtig, flink, *sχāts* schaats.

§ 93. *ā* voor *i* in de volgende lettergreep wordt *ē*. Bv. *drējə* draaien, *gēf* gaaf, *kēs* kaas, *krēj* kraai, *krējə* kraaien, *nējə* naaien, *mējə* maaien, *lēχ* laag.

§ 94. Jongere umlaut van *ā*, nadat deze reeds tot *ō* was overgegaan, is *ȫ*. Bv. *pȫltjə* paaltje, *zwȫɣtə* zwaarte, *drȫj* draden, *sχȫp* schapen enz. (Bij *sχȫp* is de umlaut niet uit *i* te verklaren. Waarschijnlijk is deze pluraal gevormd naar analogie van *drȫj* draden, etc.)

§ 95. *ā* in inlaut voor volgende *w* wordt *ōɥ*. Bv. *blōɥwə* blauwe, *sprōɥwe* spreeuwen, *nōɥwə* nauwe.

§ 96. *ā* in auslaut wordt *ōɥʷ*. Bv. *blōɥʷ* blauw, *klōɥʷ* klauw, *sprōɥʷ* spreeuw, *lōɥʷ* lauw, *nōɥʷ* nauw (naast *noɥʷ*.)

W g e r m. *ē.*

§ 97. *ē*. kwam slechts in eenige ontleende woorden voor. *ē* werd hier tot *ī*. Bv. *brīf* brief, *spīgɣl* spiegel,

prī·zə prijzen. Verder ontwikkelde zich *ī·* in het praeteritum der redupliceerende verba. Bv. *vī·l* veel, *lī·t* leet, *slī·p* sliep en *wī·ɣr* werd.

Wgerm. *ī*.

§ 98. *ī* verschijnt als *ī·*. Bv. *sχī·nə* schijnen, *srī·nə* schrijven, *srī·və* schrijven, *strī·mə* striemen, *blī·və* blijven, *drī·və* drijven, *ī·zɣr* ijzer, *wī·zə* wijzen, *kī·kə* kijken, *stī·f* stijfsel. *pī·p* pijp, *tī·k* tijk, *wī·s* wijze.

§ 99. *ī* verschijnt als *ɪ·*. Bv. *krɪ·tə* krijten, *bɪ·tə* bijten, *smɪ·tə* smijten, *strɪ·kə* strijken, *slɪ·pə* slijpen, *grɪ·pə* grijpen, *strɪ·m* striem, *pɪ·n* pijn, *kɪ·n* kiem, *lɪ·m* lijm, *stɪ·f* stijf, *lɪ·f* lijf, *vɪ·f* vijf, *wɪ·f* wijf, vrouw, *wɪ·s* wijs (adj), *grɪ·s* grijs, *ɪ·s* ijs, *lɪ·s* lijst, *tɪ·t* tijd.

§ 100. *ī·* in silbenauslaut voor vocaal wordt afwisselend *ɪ̯* of *ɥ*. Bv. *snɪ̯ə*, *snɥə* snijden, *rɪ̯ə*, *rɥə* rijden, *strɪ̯e*, *strɥe* strijden, *glɪ̯ə*, *glɥə* glijden.

§ 101. *ī* in silbenauslaut door uitval van *w* wordt *ɥ*. Bv. *spɥə* spuwen, *snɥə* sneeuwen.

§ 102. *ī·* im auslaut wordt *ɪ̯*. Bv. *brɪ̯* brij, *drɪ̯* drie, *vrɪ̯* vrij, *gɥ* jij, gij, *hɥ* hij.

§ 103. *ī·* wordt *ɪ* voor *tt* of *χ*-verbinding. Bv. *wɪt* wit (vgl. vet), *dɪsɣl* dissel, *lɪχ* licht (adj.), *dɪχ* dicht.

Wgerm. *ō*.

§ 104. *ō* wordt *ū*. Bv. *arɣmūt* armoede, *bɣdrūf* bedroefd, *blūt* bloed, *blūm* bloem, *būk* boek, *brūk* broekland, *dūk* doek, *dūn* doen, *grūs* dichte graslaag, *glūt* gloed, *gūt* goed, *hūt* hoed, *hūf* hoef, *kū* koe, *kūk* koek, *kūl* kuil, *lūdɣr* boos wijf, *mūdɣr* moeder.

Aanm. *ō* bleef bewaard in *mōɣr* wijfjeskonijn.

§ 105. *ō* voor *i* (*j*) in de volgende lettergreep wordt

ṻ. Bv. *zṻkə* zoeken, *brṻjə* broeien, *hṻjə* hoeden, *snṻjə* snoeien, *blṻmkɣs* bloempjes, *bṻk* beuk, *gɣvṻl* gevoel, *grṻn* groen, *rṻfkūk* raapkoek, *vṻt* voeten, *wṻl* mol, *zṻt* zoet, *brṻk* broeklanden.

§ 106. *ō* voor *j* wordt *ö* in: *blöjə* bloeien (trans. bloesem dragen), *glöjə* gloeien (trans. gloed dragen) naast vormen met *ü*, die intransitief zijn.

§ 107. *ō* voor *χ* wordt *ȯ*. Bv. *gɣnȯχ* genoeg, *vrȯχ* vroeg. Verder *ȯ* in *mȯjtə* moeite.

§ 108. *ō* in ontleende woorden wordt *ō·*. Bv. *dō·mɣnē·ɣr* dominé, predikant, *krō·n* kroon.

A a n m. *ō* heeft *ōl·* olie.

W g e r m. *ū*.

§ 109. *ū* verschijnt als *ū* in: *grūzɣl* griezel, rilling, *lūrə* loeren, *dūf* duif, *sχūf* schuif, *ūl* uil, *vūl* vuil, bedorven, *zūɣr* zuur, *snūvə* snuiven, *sχūvə* schuiven, *stūvə* stuiven, *zūgə* zuigen.

§ 110. *ū* verschijnt als *u* in: *brus* schuim (ned. bruischen), *sχum* schuim, *buk* buik, *kruk* kruik, *klōlutɣr* louter, enkel, *smul* muil, *rut* ruit, *vulɣk* vuilik, *vus* vuist, *zupə* zuipen, *krupə* kruipen.

A a n m. *ū* wordt *ü* in: *hüs* huis, *krüt* kruid, kruit, *küp* kuip.

§ 111. *ū* voor volgende *i (j)* wordt *ṻ*. Bv. *bṻgə* buigen, *sχṻlə* schuilen, *bṻl* buidel, *bṻɣt* buurt.

§ 112. *ū* voor volgende *ı (j)* wordt *ü* in: *brüt* bruid *gɣbrükə* gebruiken, *bütə* buiten, *lüstɣrə* luisteren, *gɣlüt* geluid, *lüjə* luiden, *rükə* ruiken, *rümə* vorderen, *slütə* sluiten.

§ 113. *ū* als slotklinker wordt *ōu̯ʷ* in: *rōu̯ʷ* rauw.

§ 114. *ū* in silbenauslaut wordt *oų*^{w} in: *boųwə* ploegen, bouwen.

C. *Tweeklanken.*

Wgerm. *ai.*

§ 115. *ai* verschijnt als *ē·*. Bv. *bē·n* been, *stē·n* steen, *brē·t* breed, *ē·t* eed, *lē·s* leest, *gē·s* geest, *dē·χ* deeg, *wē·k* week, *blē·k* bleek, *rē·p* reep, *zē·p* zeep, *klē·vɣr* klaver, *gē·ɣr* geer, *lē·m* leem, *dē·l* deel, menigte, *nē·* neen, *snē·* sneeuw, *tē·j* teen, *wē·j* weede, sandix viminalis.

§ 116. *ai* verschijnt als *ej*. Bv. *rejn* helder, schoon, *wejt* tarwe, *hejt* heet, *onthejt* bevel, verlof, *zwejt* zweet, *vlejs* vleesch, *ejk* eik, *rejkə* reiken, *tejkɣnə* teekenen, *dejlə* deelen, *ejgɣs* zelf, *mejnə* meenen, *hejtə* heeten, bevelen, *zwejtə* zweeten, *hej* heide.

§ 117. *ai* verschijnt als *ī·* in: *sχī·f* scheef, *hī·t* hei, *gī·rə* geeren, in een punt toeloopen, *kī·ɣr* keer, *kī·rə* keeren, *vɣkī·ɣt* verkeerd, *wadī·rə* waardeeren, *prɣbī·rə* probeeren.

§ 118. *ai* wordt *e* voor *tt*, (thans *t*) en *χt* (thans *χ*); bv. *bretə* breedte, *hetə* hitte, *vet* vet; *eχ* echt.

Wgerm. *ajj.*

§ 119. *ajj* wordt *ej;* bv. *ej* ei, *lej* lei; in inlaut *ej*. Bv. *ejɣr* eieren.

Wgerm *au.*

§ 120. *au* wordt *ō·*. Bv. *bō·m* boom, *brō·t* brood, *dō·f* doof, *grō·t* groot, *kō·l* kool, *lō·f* loof, *stō·tə* stooten, *lō·pə* loopen, *lō·k* uien, *nō·t* nood, *ō·χ* oog, *rō·t* rood, *trō·s* troost, *rō·m* room, *gō·ɣr* vuil.

§ 121. *au* voor volgende *i* (*j*) wordt *ō·* Bv. *rō·pə* rooven, stelen, *strō·pə* stroopen, *hō·f* hoofd, *nō·dɣχ* noodig, *hō·rə* hooren.

§ 122. *au* wordt *o* voor *s* in: *los* los, voor *tt* (met umlaut) in: *grötə* grootte.

Wgerm. *auw.*

§ 123. *auw* wordt *oᵘ̯ʷ*; bv. *vroᵘ̯ʷ* vrouw, *moᵘ̯ʷ* mouw, in inlaut *oᵘ̯ʷ*; bv. *hoᵘ̯wə* houwen, *wāsχoᵘ̯wə* waarschuwen.

§ 124. *auw* voor volgende *j* wordt *ō*. Bv. *dōj* dooi *hōj* hooi, *dōjə* dooien, *strōjə* strooien, *hōjə* hooien.

Wgerm. *eo.*

§ 125. *eo* verschijnt als *ī·*. Bv. *bɣdrī·gə* bedriegen, *bī·jə* bieden, *dī·nə* dienen, *dī·f* dief, *dī·p* diep, *dī·ɣr* dier, *gī·tə* gieten, *kī·rə* kieren, *lī·gə* liegen, *nī·t* niet, *rī·m* riem, *vɣlī·zə* verliezen, *vrī·zə* vriezen, *zī·k* ziek.

§ 126. *eo* als eindvokaal wordt *ij*. Bv. *knij* knie, *drij* drie, *nij* nieuw.

§ 127. *eo* wordt *ie* wordt *i* voor *χt* (> *χ*) in: *liχ* licht.

Wgerm. *iu.*

§ 128. *iu* verschijnt als *ü* in: *gɣtügə* getuige, *vügr* vuur, *dügr* duur, *sχügr* schuur.

§ 129. *iu* wordt *ü* in: *düstɣr* duister, *kükə* kuiken.

§ 130. *iu* wordt *ü* wordt *ö* in: *löχ* lantaarn.

II. Vokalen in Nevenlettergrepen.

A. *In Voorlettergrepen.*

Wgerm. *a.*

§ 131. *a* in *af* (OS. af, of) blijft *a*. Bv. *afbrēkə* afbreken, *afsnijə* afsnijden, *afnēmə* afnemen, *afsχērə* afscheren, *aftrekə* aftrekken.

§ 132. *a* in *an* (OS. ana) blijft als *ā* Bv. *ānvaŋə* aanvangen, beginnen, *āngōn* aangaan, aanloopen, *ānholə* aanhouden, *āmbelt* aanbeeld, *ānzī·n* aanzien, *āndūn* aandoen, *ānsprēkə* aanspreken.

§ 133. *a.* in *ant* is gebleven in geaccentueerde lettergreep, bv. *antwō·ɣt* antwoord;

is *ȯ* geworden in niet geaccentueerde lettergreep. Bv. *ȯntfaŋə* ontvangen, *ȯntχeldə* ontgelden, *ȯntarvə* onterven.

§ 134. *a* in *an* is verloren gegaan in: *nēvə* naast, langs.

W g e r m. *i.*

§ 135. *i* in *bi* (OS. bi, be,) is *ĕ*. Bv. *bɣdrī·gə* bedriegen, *bɣvalə* bevallen, *bɣginə* beginnen, *bɣgrı·pə* begrijpen, *bɣzī·n* bezien, *bɣzörgə* bezorgen, *bɣdūn* bevuilen, *bɣdrūf* bedroefd, zeer (als adv.), *bɣtün* schaars, *bɣstējə* besteden, in de kost doen;

werd *ıj* in: *bıjkomə* bijkomen, *bıjsprıŋə* bijspringen, helpen;

ging verloren in: *bütə* buiten.

§ 136. *i* in *gi* (OS. gi, ge) is *ɣ*. Bv. *gɣbētɣrə* beter maken, *gɣbō·rə* geboren, *gĕwo̯lɣf* gewelf, *gɣmejn* gemeen, *gɣnȯχ* genoeg, *gɣmūt* gemoed, *gɣnēzə* genezen;

ging verloren in: *glövə* geloven, *grof* grof, *grıŋ* gering.

§ 137. *i* in *ti* (OS. te) is nog over als *ɣ* in: *tɣbrēkə* breken.

§ 138. *i* in *ni* komt slechts samengetrokken voor met de stamsilbe. Bv. *nī·t* niet; *nē·j* neen.

W g e r m. *u. o.*

§ 139. *u* in *fur* (OS. for, far, fer) wordt *ɣ*. Bv.

vgbī·jə verbieden, *vgdrāgə* verdragen, *vgkō·pə* verkoopen, *vgłōtə* verlaten, *vgnēmə* vernemen, *vgzūkə* beproeven, *vgsprēkə* beloven, *vgdī·nə* verdienen.

B. *In middellettergrepen.*

Wgerm. *a. ā.*

§ 140. *a*, *ā*, bleef als g behouden voor of na *l*, *r*, *m;* als *ə* voor *n* met afval van *n*, en viel weg in de overige gevallen. Bv. *hejlgχ* heilig, *ōvgr* over, *wērgłt* wereld, *zılvgr* zilver, *vısgr* visscher, *bgdrī·ggr* bedrieger, *katgr* kater, *andgr* ander, *emgr* emmer, *ī·zgr* ijzer, *ī·dgr* ieder, *wotgł* wortel, *nākgt* naakt, *hóngχ* honing, *rekə* rekken, *hörə* hooren, *ggbō·rə* geboren, enz. *gıj drī·f* gij drijft, *lō·p* loopt enz.

Wgerm. *e.*

§ 141. *e* bleef als g voor *r*. Bv. *vādgr* vader, *andgr* ander, *aχtgr* achter, *blındgr* blinder, enz. en verdween voor *s*. Bv. *snaχs* des nachts, *dāχs* des daags, over dag, dagelijks.

Wgerm. *ı*, *ī.*

§ 142. *ı*, *ī* bleef over het algemeen als g behouden Bv. *hē·mgł* hemel, *twālgf* twaalf, *kelgk* kelk, *kergk* kerk, *ē·zgł* ezel, *kētgł* ketel, *slötgł* sleutel. Verder in het afleidings suffix *-is* < *isk* b.v.: *Pröjsgs* Pruisisch en in het suffix *-ıg*. Bv. *zālgχ* zalig, *mōtgχ* matig, *zondgχ* zondig.

als *ə* wanneer de vokaal in auslaut kwam te staan zoo voor oorspronkelijk *-n*. Bv. *stē·nə* steenen, *ī·zgrə* ijzeren, *kökə* keuken, *kükə* kuiken, *tē·gə* tegen.

Deze *ə* ging verloren voor *s* en *t* in: *ī·s* eerst, *höf* hoofd. Verder is zij niet aanwezig in de zwakke participia der verba met lange stamsillabe: *ggvūlt* gevoeld, *gglōf* geloofd, *gghögt* gehoord.

Wgerm. *o*, *ō*, *u*, *ū*.

§ 143. *o*, *ō*, *u*, *ū* bleven als *ᵹ* voor *l* en *r*. Bv. *engᵹl* engel, *sχotᵹl* schotel, *pepᵹl* populier, *tōfᵹl* tafel, *kōkᵹr* koker, *sχôldᵹr* schouder, *zē·kᵹr* zeker, *kejzᵹr* keizer;

als *ə* voor *n* met afval van *n*. Bv. *mākə* maken, *vrōgə* vragen, *dī·nə* dienen, *nēmə* zij nemen, *gēvə* zij geven, enz. — *stē·nə* steenen, *dī·və* dieven, *āpə* apen, *ō·rə* ooren, *waŋə* wangen, *tôŋe* tongen, *zō̈·və* zeven, *nē·gə* negen;

is verdwenen voor *-s* en voor *-t*: *aksaks*, bijl, *erᵹns* ernst, *dūvᵹls* duivels, *wāgᵹs* wagens, *dī·ns* dienst, *het* hert, *mōnt* maand, en in de zwakke participia: *gᵹmāk* gemaakt, *gᵹvrōχ* gevraagd, enz.

C. *In Eindlettergrepen.*

Wgerm. *a*.

§ 144. *a* in auslaut (OS. *a*, *e*) is verloren gegaan. Bv. *zāk* zaak, *pī·n* pijn, *kwōl* kwaal, *ō·ᵹr* oor, *o·χ* oog, *dūf* duif, *tôŋ* tong, *mō·jᵹr* mooier, *lī·vᵹr* liever, *braχ* bracht, *daχ* dacht.

a verschijnt als *ᵹ* in de pluraal van de sterke feminina. Bv. *kwōlə* kwalen, *zākə* zaken, enz.

Wgerm. *e*.

§ 145. *e* in auslaut uit *ai* (OS. *e* naast *a*) is verloren in de datief singularis. Bv. *hūs* dat. huis, *dī·f* dat. dief, enz.

§ 146. *e* bleef als *ə* in de pluraal der adjectiva. Bv. *gujə* goede, *oldə* oude, enz.

Wgerm. *i*.

§ 147. *i* uit *ī*, of oorspronkelijk kort (OS. nog *i* na korte wortelsilbe of door conson. gedekt), gaat verloren.

Bv. *ent* einde, *kēs* kaas, *stǫk* stuk, *bet* bed, enz., *brök* breuk, *stēj* plaats, *dōp* doop, *bō·tsχap* boodschap.

§ 148. *i* in de plur. (bij neutr. *-ja-* stammen en kortsilbige *i-* en *u*-stammen) is *ə* geworden. Bv. *stǫkə* stukken, *bedə* bedden, *brökə* breuken, *stējə* steden, *tı·jə* tijden, *lē·jə* leden.

§ 149. *i* in de plur. (bij langsilbige *i*-stammen) is verloren gegaan. Bv. *derm* darmen, *drōj* draden, *dō·ǫn* dorens, *būk* boeken.

W g e r m. *o*.

§ 150. *o* (Got. *a*, *ō*, *au*) is verloren gegaan. Bv. *hān* haan, *dum* duim, *blūm* bloem, *vān* vaandel, *aχ* acht, *zön* dat. zoon.

W g e r m. *u*.

§ 151. *u* in auslaut (OS. *u*, *o*, nog na korte wortelsilbe) gaat verloren. Bv. *lıt* lid, *völ* veel, *zön* zoon, *den* dat. sg. dien, *gēf* (ik) geef, *nēm* (ik) neem.

§ 152. *u* in de pluralis is eveneens verdwenen. Bv. *glēs* glazen, *vēt* vaten.

III. Konsonanten.

a. *Halfvokalen.*

W g e r m. *j*.

§ 153. *j* in anlaut is *j* gebleven. Bv. *jō* ja, *jōmər* jammer, *jōǫr* jaar, *jǭŋ* jong, *jǫkə* jeuken, *jāgə* jagen.

A a n m. *j* verschijnt als *g* in: *gǫnə* gindsche, *gǫnt*, *gǫntǫt* ginds, *gıj* gij, jij.

§ 154. *j* in inlaut is gebleven als *j* na vokaal. Bv. *blūjə* bloeien, *glūjə* gloeien, *krējə* kraaien, *mējə* maaien, *nējə* naaien, *drējə* draaien.

§ 155. *j* in inlaut is verdwenen na konsonant. Bv. *strō̈·pə* stroopen, *rō̈·pə* rooven, stelen, *gχbrükə* gebruiken, *mejnə* meenen, *rejkə* reiken, *hūjə* hoeden, *rekə* rekken, *sχelə* schellen, *hekə* hek, *jökə* jeuken, *zo̱nt* zonde.

Aanm. Door invloed van flectievormen heeft zich *j* ontwikkeld in *strō̈·j* stroo, vgl. *strō̈jə*.

Wgerm. *w*.

§ 156. *w* in anlaut blijft voor vokalen. Bv. *wips* wesp, *wotχl* wortel, *wörgə* worgen, *wo̱nsə* wenschen, *weχ* weg, *wūl* mol, *wī·χr* war (*ı·ndə wī·χr* = in de war) *wejt* tarwe, *wāsχm* wasem.

§ 157. *w* in anlaut voor *r* wordt *v*. Bv. *vreχtə* omheinen, *vrē·t* wreed, *vrıŋə* wringen, *vrıj* wreef, *vrat* wrat.

§ 158. *w* in de verbindingen *kw*, *tw*, *sw* blijft. Bv. *kwetχr* beurs, te pletter, *zwemə* zwemmen, *zwōχr* zwaar, *zwöp* zweep, *zwērə* zweren, *twālχf* twaalf, *twı·fχl* twijfel, *twē·* twee.

Aanm. *w* gaat verloren in: *zūt* zoet, *zo̱k* zulk, *ho̱k* hoedanig (adj.).

§ 159. *w* in de verbinding *hw* wordt *ū*. Bv. *hū* hoe, *hūstə* hoesten.

§ 160. *w* in inlaut na korte vokaal blijft. Bv. *kewə* kauwen, *hewə* hebben we, *zöwə* zullen we.

§ 161. *w* in inlaut na lange vokaal verdwijnt. Bv. *ūl* uil, *ī·dχr* ieder, *spıjə* spuwen, *snıjə* sneeuwen.

§ 162. *w* in inlaut na *r* wordt *v* in: *varvə* verven.

§ 163. *w* in auslaut na vokaal blijft. Bv. *rȯw* ruw, *sχȯw* schuw, *nōu̯ʷ* nauw, *rōu̯ʷ* rauw, *lōu̯ʷ* lauw, *flōu̯ʷ* flauw.

§ 164. *w* in auslaut na *r* na korte vokaal wordt *f*. Bv. *varʒf* verf.

§ 165. *w* in auslaut na *r*, *l* na lange vokaal, was reeds Wgerm. een vokaal geworden, deze gaat verloren. Bv. *gār* gaar, *kāl* kaal, *gēl* geel, *mēl* meel, *sχēl* scheel.

B. Liquidae.

W g e r m. *l*.

§ 166. *l* bleef behouden in anlaut en in inlaut. Bv. *laŋk* lang, *lets* laatst, *lǫj*, *lüj* lui, lieden, *blōʒr* blaar, *plūχ* ploeg, *glüjə* gloeien, *klē·vʒr* klaver, *slı·m* slijm, *mālə* malen, *zwelə* zwellen, *sχelə* schellen, *belkə* huilen, *melkə* melken.

§ 167. *l* bleef eveneens in auslaut met svarabhaktivokaal voor *p*, *f*, *k*, *χ* *m*. Bv. *mōl* maal, *smāl* smal, *bŭl* buidel, *wŭl* mol, *vī·l* viel, *gēl* geel, *hals* hals, *zalt* zout, *gelʒp* groen, weelderig, *halʒf* half, *kalʒf* kalf, *melʒk* melk, *gelʒχ* geelachtig, bleek, *balʒχ* buik, *halʒm* halm.

A a n m. *l* verdwijnt in: *as* als, *zǫk* zulk, *hǫk* hoedanig (adj.).

§ 168. *ll* wordt vereenvoudigd tot *l*. Bv. *kwelə* kwellen, *valə* vallen, *wilə* willen.

W g m. *r*.

§ 169. *r* in anlaut blijft *r*. Bv. *reχ* recht, *rērə* huilen, *rıjə* rijden, *rǫnt* rond, *brūk* broekland, *brōjə* braden, *prī·zə* prijzen, *prŭvə* proeven, *grūs* dichte graslaag, *grī·nə* huilen, *krēj* kraai, *drǫpʒl* druppel, *trōn* traan, *strepʒl* strook, *vrēj* vrede, *vrıj* vreef, *frǫstʒrʒχ* kouwelijk.

§ 170. *r* in inlaut blijft tusschen vokalen. Bv. *rērə* huilen, schreeuwen, *lūrə* loeren, *spōrə* sparen.

§ 171. *r* in inlaut in verbinding, behalve dentaalverbinding, blijft na korte vokaal Bv. *bargə* bergen, *zwarvə* zwerven, *scharpə* scherpen, *zörgə* zorgen, *dörvə* durven.

§ 172. *r* in inlaut in dentaalverbinding verdwijnt. Bv. *kenə* karnen, *dadə* derde, *stötə* storten, *hetə* herten, *kesmɣs* kerstmis, *sχostē·n* schoorsteen.

Aanm. *r* blijft in: *flarə* flarden, *worə* worden.

§ 173. *r* in inlaut in verbinding, na lange of verlengde vokaal wordt gevokaliseerde glide. Bv. *wēɣlt* wereld, *vē·ɣl* verrel, *ēɑpɣl* aardappel *ēɣbēs* aardbei, *vē·ɣtī·n* veertien, *vē·ɣtɣχ* veertig *ī·stə* eerste.

Aanm. *r* blijft in: *ērə* aarden (adj.), *Grārɣs* Gerhardus, *hō·rɣn* hoorde(n), *tērɣn* teerde, *bōrɣn* beurde(n).

§ 174. *r* in auslaut blijft. Bv. *kar* kar, *hor* zandzeef, *hāmɣr* hamer, *gār* gaar, *blōɣr* blaar *ōɣr* ader, *vūɣr* vuur, *dūɣr* duur, *blēɣr* bladeren, *wēɣr* weer, *hōɣr* haren, *dō·ɣr* deur.

§ 175. *r* in auslaut voor konsonant blijft met svarabhakti-vokaal behalve voor dentaal. Bv. *arɣχ* erg, *arɣm* arm, *darɣp* dorp, *harɣfs* herfst, *zörɣχ* zorg.

§ 176. *r* in auslaut voor dentaal verdwijnt na korte vokaal. Bv. *zwat* zwart, *vös* vorst, *wos* worst, *kes* kers, *hat* hart, hard.

§ 177. *r* in auslaut voor dentaal wordt gevokaliseerd na lange of verlengde vokaal. Bv. *bāt* baard, *sχōɣt* scherf (schaarde), *būɣt* buurt, *ēɣt* aarde, *gɣhō·ɣt* gehoord, *gɣtēɣt* geteerd, *gɣbōɣt* gebeurd, *dō·ɣn* doorn, *kō·ɣn* koorn, korrel, *stēɣn* ster, lichte vlek.

C. *Nasalen.*

W g m. *m.*

§ 178. *m* is geregeld behouden in anlaut, inlaut en auslaut. Bv. *māχ* maag, *marəχ* merg, *mɪns* mensch, *möχ* mug, *smēɣr* vuil, ransel, *emɣr* emmer, *nümə* noemen, *komə* komen, *kām* kam, *besɣm* bezem, *sχum* schuim, *o̤m* om, *sχo̤m* schaduw, *emp* mier.

mm is vereenvoudigd tot *m*. Bv. *lamə* lamme, *kejmə* kammen, *emɣr* emmer, *zómɣr* zomer.

Aanm. Met volgende *g-* werd *m* tot *ŋ* in: *bóŋɣt* boomgaard.

W g m *n.*

§ 179. *n* in anlaut is gebleven. Bv. *nām* naam, *nōlt* naald, *nēmə* nemen, *nēgɣl* nagel, spijker, *nōt* naad, *knexχ* knecht, *snɪjə* snijden.

§ 180. *n* in inlaut is gebleven. Bv. *kenə* kennen, *grī·nə* huilen, *hónɣχ* honing, *go̤nə* gindsche, *wóndɣr* wonder, *ko̤ndɣgə* opzeggen, *enkɣl* enkel, heel, *stɪŋkə* stinken.

nn is vereenvoudigd tot *n*. Bv. *kenə* kennen, *vinə* vinden, *binə* binnen.

Aanm. *n* werd *m* voor volgende *b* in: *āmbelt* aanbeeld.

§ 181. *n* im auslaut bleef. Bv. *slōn* slaan, *sχō·n* helder, helemaal, *dūn* doen, *rejn* zuiver, helder, *sχen* scheen, *grūn* groen, *hant* hand, *plaŋk* plank, *zo̤nt* zonde, *eŋks* angst, *ent* einde, *wo̤ns* wensch.

Aanm. *n* valt weg voor *χ*. Bv. *brexχ* brengt, *dexχ* denkt, *do̤χ* dunkt.

Aanm. 2. *n* valt weg voor *s* en voor *t* in onbetoonde lettergreep. Bv. *kükɣs* kuikens, *nörgɣs* nergens, *örgɣs* ergens, *övɣt* avond.

Aanm. 3. *n* in auslaut in niet geaccentueerde lettergreep valt af. Zoo bv. in de infinitieven: *gēvə* geven, *lō·pə* loopen en in de pluraal der *-n* stammen, bv. *nāmə* namen, *blūmə* bloemen.

Wgm. *ŋ*.

§ 182. *ŋ* in inlaut voorkomende is geregeld behouden. Eveneens in auslaut. Bv. *dwiŋə* dwingen, *vriŋə* wringen, *geŋgələ* heen en weer loopen, *haŋə* hangen, *waŋ* wang, *tôŋ* tong, *eŋ* eng, *könŋg* koning, *laŋ*, naast *laŋk* lang, *zıŋk* zingt, *vrıŋk* wringt, *dwıŋk* dwingt, *rıŋk* ring.

Aanm. *ŋ* valt uit in *hônŋχ* honing.

D. *Explosieven en Spiranten.*

a. Labialen.

Wgm. *p*.

§ 183. *p* is gebleven in anlaut, inlaut, en auslaut. Bv. *pōsə* Paschen, *pepŋl* populier, *plıχ* plicht, *spōn* spaander, *spıj* spuw, *plūχ* ploeg, *prī·zə* prijzen, *wōpə* wapen, *dröpŋl* druppel, *grı·pə* grijpen, *sχarŋp* scherp, *gelŋp* weelderig, groen, bronstig, *zwöp* zweep, *damp* damp, wasem, *kramp* kramp, *zŋp* zuipt, *grıp* grijpt.

Aanm. *p* wordt *χ* im auslaut voor *t* in: *hıj köχ*, *kŋχ* koopt en in *gŋkoχ* naast *gŋkof*. Zie § 194.

§ 184. *pp* is vereenvoudigd tot *p*. Bv. *nap* nap, *op* op, *apŋl* appel, *sχepə* scheppen, *krop* krop, *slepə* slepen.

§ 185. Wgm. *b*, *b̥*.

b kwam slechts in anlaut voor, in de verdubbeling *bb* (uit *bj*) en in de verbinding *mb*.

b in anlaut bleef. Bv. *bāt* baard, *blōŋr* blaar, *barŋχ*

berg, *balɣχ* buik, maag, *bŭtə* aanblazen (van vuur), *bētɣr* beter, *bējə* bidden, *brus* schuim, *bɪ·tə* bijten.

§ 186. *bb* is vereenvoudigd tot *b*. Deze bleef in inlaut behouden en werd in auslaut tot *p*. Bv. *hebe* hebben, *ḳobə* lubben, *rɪbə* ribben, *rɪp* rib, *krɪp* krib, *ɪk hep* ik heb.

Aanm. *b* naast *m* in: *hemə*, *hebə* hebben (vgl. Lind. Ess. gl. *emnista*, doch *eban* thans *efə*, als diminutief *efkəs*.)

§ 187. *mb* heeft de *b* geassimileerd aan *m* en verschijnt nu als *m*. Bv. *emɣr* emmer, *kejmə* kammen, *klɪmə* klimmen, *kām* kam, *o̤m* om, *krȯm* krom, *trȯm* trom.

§ 188. *b* kwam in inlaut voor en reeds Ond. *f* in auslaut.

b in inlaut is tot *v* geworden. Bv. *arvə* erven, *grāvə* graven, *ōvɣt* avond, *dŭvɣl* duivel, *zwēvɣl* zwavel, *knūvə* kluiven, *rŭfkūk* raapkoek.

§ 189. *b* in auslaut is *f* gebleven. Bv. *af* af, *garɣf* garf, schoof, *zalɣf* zalf, *helɣf* helft, *gēf* gaaf, *dūf* duif, *harɣfs* herfst.

Aanm. *b* im inlaut in *knolrābɪ·* koolraap.

Wgm. *f*.

§ 190. *f* in anlaut is tot *v* geworden. Bv. *varkə* varken, *varɣf* verf, *volɣk* volk, *vot* vort, weg, *vulɣk* vuilik, *vŭɣr* vuur, *vrēj* vrede, *vrōgə* vragen.

Aanm. *f* in anlaut is bewaard gebleven (vgl. ndl. *f*) in: *fris* frisch, *frȯstɣrɣχ* kouwelijk, *flɪnk* flink, *flōu̯ʷ* flauw, *fasɣlōvɣt* vastenavond en na voorvoegsel in *ȯntfaŋə* ontvangen.

§ 191. *f* in inlaut vinden we in: *tōfɣl* tafel, *twɪrfɣl* twijfel, *efə* even, *efkɣs* eventjes.

§ 192. *ff* wordt vereenvoudigd tot *f*. Bv. *bəsefə* beseffen, *hefə* heffen.

§ 193. *f* (ook uit *ƀ*) in auslaut blijft. Bv. *grōf* graaf, *nēf* neef, *hof* hof, tuin.

§ 194. *f* in auslaut in de verbinding *ft* wordt *χ*. Bv. *eχ* echt, *löχ* lucht, *kraχ* kracht, *gəstıχ* gesticht, *nıχ* nicht, *köχ*, *kǫχ* koopt, vgl. § 183.

Aanm. 1. *f* blijft in *stıf* stift, *brǫləf* bruiloft.

Aanm. 2. *f* naast *χ* wordt gehoord in het part. praet. van koopen: *gəkof* naast *gəkoχ*.

b. Dentalen.

W Germ. *t*.

§ 195. *t* in anlaut, alleenstaande en in de verbindingen *tr*, *st* en *str* is onveranderd gebleven Bv. *tē·j* teen, *törəf* turf, *trō·s* troost, *trōn* traan, *trop* troep, *stēj* plaats, *stat* stad, *stūvə* stuiven, *strı·m* striem.

§ 196. *t* in inlaut is eveneens behouden gebleven. Bv. *ētə* eten, *būtə* aanblazen (van vuur gezegd), *hūstə* hoesten, *smeltə* smelten, *prī·stər* priester, *kraχtə* krachten, *slextə* slechte, *löχtə* luchten, *eχtə* echte.

Aanm. 1. *t* verdwijnt na *s* en voor *s*. Bv. *bösəl* borstel, *fasələvət* vastenavond, *lestə* laatste, *bestə* beste, *lestət* laatst.

§ 197. *tt* wordt vereenvoudigd tot *t*. Bv. *zetə* zetten, *zıtə* zitten, *bıtər* bitter, *sχotəl* schotel.

§ 198. *t* in auslaut blijft behouden na vocaal en na *l*, *r*, *n*. Bv. *vrat* wrat, *zwat* zwart, *mōt* maat, *rut* ruit, *rūt* roet, *gənot* nut, voordeel, *gelt* geld, *zalt* zout, *bot* bord, *zwat* zwart, *ent* eend.

§ 199. *t* in auslaut gaat verloren na spirant. Bv. *lets* laatst, *dös* dorst, *vus*, vuist, *bos* barst, *rös* rust, *eŋks* angst, *paχ* pacht, *sleχ* slecht, *reχ* recht, *löχ* lucht, *kraχ* kracht.

Deze *t* komt in de flexie weer te voorschijn. Zie § 196.

§ 200. *t* in auslaut na *m* valt af. Hier had zich een *p* ontwikkeld die nu slotmedeklinker geworden is. Bv. *emp* mier, *nemp* neemt.

§ 201. W g m. *d*, *ð*, *þ*.

Deze dentalen zijn dezelfde ontwikkelingsgang gegaan daar *ð*, *þ* reeds vroeg tot *d* geworden zijn.

Een uitzondering maakt *þ* in het suffix *ıþa*. Deze komen als *t* voor, terwijl de voorafgaande vokaal gesyncopeerd is Bv. *leŋtə* lengte, *bretə* breedte, *grötə* grootte, *wı·tə* wijdte, verte, *zwöɣtə* zwaarte, *nē·ɣte* laagte, (neerte).

Aanm. In *gɣmejnt* gemeente, *bŭɣt* buurt is de slotvokaal afgevallen en *t* in auslaut gekomen.

§ 202. *d* in anlaut verschijnt als *d*. Bv. *dŭɣr* duur, *dūk* doek, *dī.ɣr* dier, *daχ* dag, *dı·k* dijk, *drāgə* dragen, *dō·t* dood, *dī·p* diep, *dak* dok, *düdɣlɣk* duidelijk, *drējə* draaien, *dī·f* dief, *dörvə* durven, *dɒn* dun, *drıj* drie.

§ 203. *d* in inlaut, alleenstaand, bleef *d* in: *ē·də* eeden, *mejdə* meiden, *hejdə* heiden.

§ 204. *d* in inlaut, alleenstaand, werd *j* in: *brōjə* braden, *strıje*, *strıjə* strijden, *trējə* treden, *blājə* bladeren, bladeren plukken, *hŭjə* hoeden, *bējə* bidden, *gujə* goede, *dō·je* dooden, *lējə* ledematen, *vrējə* wreede, *wı·jɣr* wijder, verder, *rō·jɣr* rooder.

§ 205. *d* in inlaut, alleenstaand, ging verloren voor

volgende *l*, *r*, *m*. Bv. in: *bŭl* buidel, *zāl* zadel, *lēɣr* leder, *blēɣr* bladeren, *ōɣr* ader, *lē·ɣr* ladder, *bōm* bodem, *blōɣr* blaar, *vām* vadem, *brŭɣr* broeder, *nē·ɣr* neer, *mō·ɣr* wijfjeskonijn.

Aanm. 1. *d* bleef in: *vādɣr* vader, *mūdɣr* moeder, *lūdɣr* gemeen vrouwspersoon, *ī·dɣr* ieder, *snī·dɣr* kleermaker.

Aanm. 2. *d* wordt *j* in: *dōjɣr* dooier.

Aanm. 3. *d* (*th*) wordt *s* in: *ōsɣm* adem, *kwē·zɣl* (indien samenhang met *quiþan* mag worden aangenomen; vgl. echter Franck i. v.)

§ 206. *d* in inlaut in verbinding, na liquidae en nasalen, bleef in substantiva. Bv. *nōldə* naalden, *handə* handen, *andɣr* ander, *hemdə* hemden, *vremdə* vreemden, *ādɣχ* aardig, *vēɑ̯dɣχ* vaardig, klaar, *dadə* derde.

Aanm. Een uitzondering maakt *d* na *r* in *Grārɣs* Gerhardus, *ērə* aarden (adj. van aarde), *flarə* flarden.

§ 207. *d* in inlaut assimileert bij verba aan *r*, *l*, *n*, waarna de klank enkelvoudig wordt. Bv. *worə* worden, *volə* vouwen, *holə* houden, *bınə* binden, *vınə* vinden, verder in het praet. der zwakke verba z. a. *hŏrɣn* hoorde(n), *lēvɣn* leefde(n), *bējɣn* bad(en), *dŏ·pɣn* doopte(n), *grŭjɣn* groeide(n), *zējɣn* zaaide(n) enz.

§ 208. *dd* wordt vereenvoudigd tot *d*. Bv. *bidə* bidden, *mıdə* midden, *sχo̯də* schudden.

Aanm. *dd* > *rr* > *r* in: *harə* naast *hadə* hadden, *mırɣχ* naast, *mıdɣχ* middag.

§ 209. *d* in auslaut wordt *j* na vokaal in: *laj* lade, *bōj* bode, *stēj* plaats, *vrēj* vrede, *blŏj* bleu, bloode, *sχāj* schade.

§ 210. *d* in auslaut wordt *t* na vokaal en na *j*, *w*,

l, *r*, *n*. Bv. *brüt* bruid, *bet* bed, *ē·t* eed, *mejt* meid, *dō·t* dood (adj. en subst), *vrē·t* wreed, *lē·t* leed, *arɣbejt* arbeid; *bējt* bidt, *zējt* zaait, *kɛwt* kauwt, *dɔ̈wt* duwt, *nōlt* naald, *golt* goud, *olt* oud, *āt* aard, *bāt* baard, *hant* hand, *vɪnt* vindt, *kent* kent.

§ 211. *d* in auslaut na *m* werdt *t*. Hier heeft zich een *p* ontwikkeld, die eindkonsonant werd, na afval van *t*. Bv. *vremp* vreemd, *hemp* hemd, *hɪj nümp* noemt, *rümp* ruimt, schiet op, *ɣənümp* genoemd.

§ 212. *d* in auslaut na konsonant *p*, *k*, *t*, *f*, *χ*, *s*, viel af. Deze komt slechts voor in de conjugatie (3. sg. praes. en part. praet. zw.) en is reeds vroeg uit *p* ontstaan. Bv. *grɪp* grijpt, *löp*, *lɔp* loopt, *kɪk* kijkt, *zɔp* zuipt, *trɪk* trekt, *melɣk* melkt, *bek* bakt, *zɪt* zit, *bɪt* bijt, *gɪf* geeft, *drɪf* drijft, *lēf* leeft, *deχ* denkt, *breχ* brengt, *lēs* leest, *wɪs* wijst, *ɣədö·p* gedoopt, *ɣəjök* gejeukt, *ɣəsχɔ̈t* geschud, *ɣəlēf* geleefd, *ɣəzoχ* gezocht.

c. Alveolaren.

Wgm *s*.

§ 213. *s* in anlaut is gebleven voor liquidae, nasalen, harde explosieve en *χ*. Bv. *slōn* slaan, *slek* slak, *smal* smal, *smēɣr* vuil, slaag, *snūvə* snoeven, *snūvə* snuiven, *spöl* spel, *spɪjə* spuwen, *sprɪŋə* springen, *starɣk* sterk, *stēkə* steken, *strōl* straal, *strō·j* stroo, *strōjə* strooien, *sχen* scheen, *sχarɣp* scherp, *sχöldɣr* schouder, *srī·və* schrijven.

§ 214. *s* in anlaut werd *z* voor vokalen en in de verbinding *sw*. Bv. *zant* zand, *zēgə* zegen, *zūɣr* zuur, *zī·k* ziek, *zö·və* zeven, *zwōɣr* zwaar, *zwat* zwart, *zɔk* zulk, *züt* zoet.

Aanm. *s* in: *sestɣχ* zestig, *sövɣtɣχ* zeventig.

§ 215. *s* in inlaut tusschen vokalen verschijnt als *z*. Bv. *blōzə* blazen, *lēzə* lezen, *vrī·zə* vriezen, *bī·zə* biezen, *prī·zə* prijzen, *kī·zə* kiezen, *wēzə* wezen, *būzɣm* boezem.

§ 216. *s* in inlaut blijft voor of na stemlooze konsonant. Bv. *hūstə* hoesten, *kostə* kosten, *estɣr* estrik, *wasə* wasschen, *dösə* dorschen, *kesə* kersen, *ejsə* eischen, *tɵsə* tusschen.

§ 217. *ss* wordt vereenvoudigd. Bv. *kɵsə* kussen, *mısə* missen, *dısə* deze, *besɣm* bezem, *blūsɣm* bloesem.

§ 218. *s* in auslaut blijft. Bv. *vals* valsch, *vlas* vlas, *hōs* kous, sok, *eŋks* angst, *gres* gras, *vas* vast, *mıns* mensch, *hī·s* heesch.

d. Gutturalen.

Wgm. *k*.

§ 219. *k* is geregeld behouden in anlaut en in auslaut, behalve in de verbinding *sk*. Bv. *kām* kam, *krākə* kraken, *kalɣk* kalk, *kostə* kosten, *knējə* kneden, *kūl* kuil, *kı·n* kiem, *kınt* kind, *krākə* kraken, *zūkə* zoeken, *bēkɣr* beker, *stıŋkə* stinken, *deŋkə* denken, *dak* dak, *slok* slap, *lō·k* uien, *drɵk* druk, *slek* slak, *daŋk* dank, *sχıŋk*, ham (nd. schinke), *melək* melk, *warɣk* werk, *warɣk* werkt.

§ 220. *k* in de verbinding *sk* wordt in anlaut *χ*. Bv. *sχōp* schaap, *sχepə* scheppen, *sχō·n* helder, *sχāmə* schamen, *sχūvə* schuiven, *sχūɣr* onweersbui (schauer).

Aanm. *skr* wordt *sr*. Bv. *srī·və* schrijven, *srūjə* schroeien.

§ 221. *k* in de verbinding *sk* in inlaut en in auslaut is geassimileerd aan *s*; deze beide zijn palataal geworden en later vereenvoudigd. Bv. *tɵsə* tusschen,

mǫsə musschen; *vɪs* visch, *mɪns* mensch, *as* asch, *tes* zak (tasche).

§ 222. *kk* wordt vereenvoudigd tot *k*. Bv. *lekə* likken, *wekə* wekken, *akɣr* akker.

Wg m. *g*. *γ*.

g bestond in het Ond. slechts in de verdubbeling en als eindelement in de verbinding *ng*. In de overige gevallen werd de spirant *γ* gehoord.

§ 223. *gg* wordt *g* en vervolgens zachte spirant *g* in inlaut en harde *χ* in auslaut. Bv. *lɪgə* liggen, *zegə* zeggen, *brǫgə* bruggen, *brǫχ* brug, *mǫχ* mug, *rǫχ* rug, *weχ* wittebrood, *drö·χ* droog.

§ 224. *g* in *ng* is tot *ŋ* geworden in inlaut en in auslaut. Bv. *breŋə* brengen, *zɪŋə* zingen, *sprɪŋə* springen, *vrɪŋə* wringen, *tôŋ* tong, *eŋ* eng, *laŋ* lang, *jôŋ* jong, *zôŋ* zong, *vī·ŋ* ving, *hī·ŋ* hing, *gɪŋ* ging.

Werd tot *ŋk* im auslaut naast *ŋ* in: *laŋk* lang, *jôŋk* jong, *rɪŋk* ring.

Aanm. 2. *g* werd tot *χ* in *hônɣχ* honing.

§ 225. De eindklank in *ng* werd tot *k* voor *s* en voor *t*, ook al is deze afgevallen. Bv. *eŋks* angst, *hɪŋks* hengst, *jǫŋksĭkə* jongetje, *hij dwɪŋk* hij dwingt, *zɪŋk* zingt, *vɪŋk* vangt.

§ 226. *γ* is in anlaut en in inlaut als zachte spirant behouden. Bv. *galɣχ* galg, *golt* goud, *gelɣχ* geelachtig, bleek, *gelɣp* weelderig, groen, bronstig, *grō·t* groot, *gǫnə* gindsche, *jāgə* jagen, *nēgɣl* nagel, spijker, *bɣdrī·gə* bedriegen, *bö·gɣl* beugel.

Aanm. 1. Wanneer aan *j* een op *t* eindigend praefix vooraf ging werd *ə* tot *χ* bv. *ôntχeldə* ontgelden, *ôntχōn* ontgaan.

Aanm. 2. *g* is *j* geworden in: *mejt* meid; in de verbaalvormen *hij lejt* legt, *zejt* zegt, *lej* legde, *zej* zei.

j in: *lejə* ze legden, *zejə* ze zeiden.

§ 227. *γ* in auslaut werd *χ*. Bv. *trōχ* traag, *heχ* haag, *lēχ* laag, *dē·χ* deeg, *arɣχ* erg, *barəχ* berg.

Wgm. *χ*, *h*.

§ 228. *χ* kwam slechts in auslaut voor en in inlaut in de verdubbeling *χχ*.

h in anlaut voor vokalen bleef als hauchlaut *h*. Bv. *hāt* haat, *hōs* kous, sok, *halɣm* halm, *hals* hals, *hetə* hitte, *hō·ɣn* hoorn, *helɣf* helft, *hūjə* hoeden, *hī·s* heesch, *hʊ̯lɣp* hulp.

Aanm. *h* viel af in: *ī·ɣlans* hierlandsch, inlandsch.

§ 229. *h* in anlaut viel weg voor *l*, *r*, *w*. Bv. *lō·pə* loopen, *rejn* helder, schoon, *rūrə* roeren, *rʊ̯χ* rug, *wit* wit.

§ 230. *h* in inlaut is uitgevallen. Bv. *slōn* slaan, *zī·n* zien, *dweɣl* dweil, *stōl* staal, *trōn* traan, *eχ* echt.

§ 231. *χχ* werd vereenvoudigd tot *χ*. Bv. *laχə* lachen.

§ 232. *χs* werd tot *ss* > *s*. Bv. *wisɣlə* wisselen, *vosə* vossen, *osə* ossen.

§ 233. *χ* im auslaut voor *t* blijft met afval van *t*. Bv. *paχ* pacht, *slaχ* slag, *reχ* recht, *naχ* nacht, *aχ* acht.

§ 234. *χ* im auslaut voor *s* verdwijnt. Bv. *vos* vos, *vlas* vlas, *zes* zes, *das* das, *os* os.

B. De klanken van uit het levende dialect beschouwd.

1. Korte Vokalen.

§ 235. Bergh: *a* < 1) Westgerm. *a* in gesloten lettergreep § 60.

2) „ „ *a* voor *v* + dent. § 62. aanm. 1.

3) „ „ *a* voor *m*. § 63. alin. 2.

4) „ „ *a* voor *lt*. § 64. aanm.

5) „ „ *e* voor *r* + kons., behalve dent. § 75.

6) „ „ *e* voor *r* + dent. § 74. aanm. 2.

e < 1) „ „ *e* in gesloten lettergreep. § 67.

2) „ „ *ë* in gesloten lettergreep. § 72.

3) „ „ *ë* voor *r* + dent. § 74. aanm. 1.

4) „ „ *ai* voor volg. *tt*, *χt*. § 118.

i < 1) „ „ *i* in gesloten lettergreep. § 78.

2) „ „ *e* voor volg. *i*. § 70.

3) „ „ *ë* voor volg. *i*. § 77.

4) „ „ *i* in silbenauslautvoor voc. § 100.

5) „ „ *i* voor *tt* of *χ*- verbinding. § 103.

6) „ „ *eo* voor *χt*. § 127.

i < 1) „ „ *i*. § 99.

o < 1) Westgerm. *o* in gesloten lettergreep. § 80.
2) „ „ *o* in gesl. lettergreep voor *l*. § 81. aanm.
3) „ „ *au* voor *s*. § 122.
4) „ „ *a* voor *ld*, *lt*. § 64.
ö < 1) „ „ *o* in gesl. lettergreep voor *i (j)*. § 82.
2) „ „ *o* in gesl. lettergreep voor *r*-verb. beh. dent. § 83.
ȯ < 1) „ „ *u* in gesl. lettergreep § 88.
2) „ „ *o* voor *l*. § 81.
3) „ „ *ō* voor *χ*. § 107.
o̤ < 1) „ „ *u* voor volgend. *i (j)*. § 89.
2) „ „ *e* voor nasaal. § 76.
3) „ „ *iu*. § 130.
u < 1) „ „ *ū*. § 110.
ü < 2) „ „ *ū*. § 110. aanm.
1) „ „ *ū* voor volg. *i (j)*. § 112.
3) „ „ *iu*. § 129.

II Lange Vokalen.

§ 236. Bergh: *ā* < 1) Westgerm. *a* in open lettergreep. § 61.
2) „ „ *a* voor *r* + dent. § 62.
3) „ „ *a* voor *m*. § 63.
ē < 1) „ „ *e* in open lettergr. § 68.

2) Westgerm. *e* voor *r* + dent. § 69.
3) „ „ *ë* in open lettergr. § 73.
4) „ „ *ë* voor *r* + dent. § 74.
5) „ „ *ā* voor volgende *i (j)*. § 93.
ē· < 1) „ „ *ai*. § 115.
2) „ „ *i* in open lettergreep. § 79.
ī· < 1) „ „ *ĭ*. § 98.
2) „ „ *ē*. § 97.
3) „ „ *ai*. § 117.
4) „ „ *eo*. § 125.
ō < 1) „ „ *ā*. § 92.
2) „ „ *o* in open lettergr. § 86.
3) „ „ *aha*. § 65.
4) „ „ *a* in open lettergr. § 61. aanm. 1.
5) „ „ *a* voor *r* + dent. § 62. aanm. 2.
ö < 1) „ „ *o* in open lettergr. voor *i (j)*. § 87.
2) „ „ *ō* voor volg. *j*. § 106.
3) „ „ *ā*. (Bergh. *ō*) voor volg. *i. j*. (jongere umlaut) § 94.
4) „ „ *auw* voor volg. *j*. § 124.
ō· < 1) „ „ *au*. § 120.

2) Westgerm. *u* in open lettergr. § 90.
3) „ „ *o* voor *rt*, *rn*. § 84.
4) „ „ *ō* ontleend § 92 aanm.
ō̈ < 1) „ „ *au* voor volg. *i* (*j*). § 121.
2) „ „ *u* in open lettergr. voor volg. *i* (*j*). § 91.
3) „ „ *o* voor *rt*, *rn* voor volg. *i* (*j*). § 85.
ū < 1) „ „ *ū*. § 109.
2) „ „ *ō*. § 104.
ṻ < 1) „ „ *ū* voor volg *i* (*j*). § 111.
2) „ „ *ō* voor volg. *i* (*j*). § 105.
3) „ „ *iu*. § 128.

III. Tweeklanken.

§ 237. Bergh *ej* < 1) Westgerm. *ai*. § 116.
2) „ „ *ajj*. § 119.
3) „ „ *e*. § 68. aanm.
ij < 1) „ „ *ī* in auslaut. § 102.
„ „ *eo* „ „ § 126.
öj <
ö̈j < 1) „ „ *auw* met volg. *i*. § 124.
ou̯^{w} < 1) „ „ *auw*. § 123.
ou̯^{w} < 1) „ „ *ā*. § 96.
2) „ „ *ū*. § 113.
ou̯ < 1) „ „ *auw*. § 123.
2) „ „ *ū*. § 114.
ōu̯ < 1) „ „ *ā*. § 95.

IV. Konsonanten.

§ 238. Bergh *j* < 1) Westgerm. *j*. § 153, 154.
2) „ „ *d* in inl. en ausl. § 204, 209.
3) „ „ *g*. § 226. aanm.
w. <) „ „ *w*. § 156, 158, 160, 163.
l. < 1) „ „ *l*. § 166, 167.
2) „ „ *ll*. § 168.
r < 1) „ „ *r*. § 169, 170, 171, 174, 175.
2) „ „ *dd* in inl. § 208. aanm.
m < 1) „ „ *m*. § 178.
2) „ „ *n*. § 180. aanm.
3) „ „ *bb*. § 186. aanm.
n < „ „ *n*. § 179, 180, 181.
ŋ < 1) „ „ *ŋ*. § 182.
2) „ „ *m* voor *g*. § 178. aanm.
p < 1) „ „ *p*. § 183.
2) „ „ *pp*. § 184.
3) „ „ na *m* voor *t*. § 200, 211.
b < 1) „ „ *b*. § 185.
2) „ „ *bb* § 186.
f < 1) „ „ *f*. § 191, 193, 190. aanm.
2) „ „ *ff*. § 192.
3) „ „ *b* in auslaut. § 189.
4) „ „ *w* in ausl. na *r*, na korte voc. § 164.

v <	1)	Westgerm	*b*. § 188.
	2)	„ „	*f* in anlaut. § 190.
	3)	„ „	*w* „ „ voor r. § 157.
t <	1)	„ „	*t*. § 194, 195.
	2)	„ „	*tt*. § 196.
	3)	„ „	*þ* in het suffix *iþa*. § 201.
	4)	„ „	*d* in auslaut. § 210.
d <	1)	„ „	*d*, *ð*, *þ*, in anl. en inl. § 202, 203, 206, 205. aanm. 1.
	2)	„ „	*dd*. § 208.
s <	1)	„ „	*s*. § 213, 216, 214. aanm.
	2)	„ „	*ss*. § 217.
	3)	„ „	*d*. § 205. aanm. 3.
z <	1)	„ „	*s* tusschen vokalen. § 215.
	2)	„ „	*s* in anlaut voor vokalen en voor *w*. § 214.
k <	1)	„ „	*k*. § 219.
	2)	„ „	*kk*. § 222.
	3)	„ „	*g* na *ŋ*. § 224. aanm. 1.
χ <	1)	„ „	*k* na *s*. § 220.
	2)	„ „	*γ* in ausl. § 227.
	3)	„ „	*χχ*. § 231.
	4)	„ „	*g* na *ŋ*. § 224. aanm. 2.
	5)	„ „	*f* voor *t*. § 194.
	6)	„ „	*p* voor *t*. § 183. aanm.

$g <$ 1) „ „ γ in anl. en inl. § 226.
2) „ „ *gg*. § 223.
3) „ „ *j*. § 153. aanm.
$h <$) „ „ *h*. § 228.

C. Wetten voor de wijziging der klanken in het dialect.

I. Vokalisme.

A. *Qualitatieve Veranderingen.*

a. Umlaut.

1) Voor volgende *ɪ* (*j*).

§ 239. Deze umlaut is consequent doorgevoerd bij alle vokalen, die er voor vatbaar zijn. In de declinatie echter is dikwijls geen umlaut aanwezig waar we die zouden verwachten en omgekeerd. Zoo zien we in het meervoud de vormen *stūl* stoelen, *stök* stokken, die oorspronkelijk geen *ɪ* hebben, daarentegen: *naχtə* nachten, *tandə* tanden, die naast *nex* en *tent* voorkomen. In de conjugatie is de umlaut geregeld behouden gebleven in de 3. sg. praes. der sterke verba. Bv. *hij velt* valt, *drex* draagt, *wes* wascht, wast.

In de volgende §. §. worden de verschillende vokalen met de beantwoordende umlautsvokaal afzonderlijk aangegeven.

§ 240. *a* > *e*. Bv. *dekə* dekken, *eŋks* angst, *hekə* hek. Zie verder § 67.

§ 241. *ā* > *ē*. Bv. *drējə* draaien, *krēj* kraai, *zējə* zaaien, enz. Zie § 93.

§ 242. *o* > *ö*. Bv. *bösɣl* borstel, *dröpɣl* droppel, *stök* stokken enz. Zie § 82.

§ 243. *ȯ* > *o̤*. Bv. *bro̤lɣf* bruiloft, *bo̤kə* bukken, *dro̤k* druk. Zie § 89.

§ 244. *ō* > *ȫ*. Bv. *hȫf* hoven, tuinen. Zie § 87. Bv. *drȫj* draden, *pȫəltjə* paaltje, enz. Zie § 94.

§ 245. *ō·* > *ȫ·*. Bv. *dȫ·ɣn* dorens, *hȫ·ɣn* horens. Zie § 85. *drö·χ* draag, *nȫ·dɣχ* noodig. Zie § 91.

§ 246. *u* > *ü*. Bv. *brüt* bruid, *bütə* buiten. Zie § 112.

§ 247. *ū* > *ű*. Bv. *bűgə* buigen. Zie § 111.

§ 248. *ai·* > *ej*. Bv. *rejn* helder, schoon, *wejt* tarwe, *hejt* heet.

2) Voor volgende *r*-verbinding.

§ 249. Deze umlaut komt geregeld voor maar is beperkt tot een enkele vokaal, *o*, die *ö* wordt. Bij *e* die *a* wordt, zien we juist een omgekeerde werking, zie § 75. Ook voor enkele *r* of *r* + dentaal vindt men deze umlaut niet. Deze *r*-verbinding veroorzaakt rekking, terwijl in vele gevallen de vokaal onveranderd blijft. Zie § 74, 84, 83 aanm.

§ 250. *o* > *ö*. Bv. *körɣf* korf, *börɣχ* borg, *örgɣl* orgel, *sχörɣk* schurk, *törɣf* turf, *zörɣχ* zorg zie § 83. Voor *r* + dentaal vinden we deze umlaut ook in: *köt* kort.

b. Toonsverhooging.

1) Voor volgende *i* (*j*).

§ 251. *e* wordt tot *ı* verhoogd. Bv. *ıŋk* inkt, *wıps* wesp, *spıŋwıp* spinneweb. Verder afwisselend in de 3. sg. praes., naast behoud van *e*. Bv. *drıχ* naast,

drex hij draagt, *wɪs* naast *wes* hij wascht, wast, enz. zie §§ 67, 70.

§ 252. *ë* wordt *ɪ*. Bv. *gɣrɪχ* gerecht, *gɣzɪχ* gezicht, *plɪχ* plicht. Verder in de 3. sg. praes. Bv. *brɪk* hij breekt, *trɪk* trekt. Zie § 77.

§ 253. *ē* uit *ai* > *ī*· Bv. *sχī·f* scheef, *hī·t* hei, enz. zie § 117.

c. Overgang in *a*.

Voor volgende *r*-verbinding (behalve dentaalverbinding.)

§ 254. Deze werking van *r* komt slechts bij *e* voor, en wel in dezelfde verbinding waarin *o* tot *ö* wordt. Vóór enkele *r* en voor *r* + dentaal vindt men deze umlaut niet. Ook hier heeft deze *r* + dentaal rekking veroorzaakt. Zie § 270.

§ 255. *e* wordt *a*. Bv. *barɣχ* berg, *bargə* bergen, *starvə* sterven, *warɣk* werk.

Voor *r* + dentaal vinden we deze overgang van *e* tot *a* alleen bij *hat* hart.

d. Overgang in *o*.

1) Voor volgende *l* + dentaal.

§ 256. Deze *l*-invloed schijnt van jongere datum te zijn. We vinden althans voor volgende *i* als umlantsvokaal *e*, bv. *kelt* koude naast *kolt* koud. Ook *gɣwelt* geweld heeft geen *o*. Deze overgang wordt geregeld gevonden bij *a* voor *ld*, *lt*. Bv. *olt* oud, *kolt* koud. Zie § 64. Een uitzondering maakt slecht *zalt* zout.

2) Voor volgende *l* of *l* + konsonant (behalve dentaal).

§ 257. Voor *l* zien we, dat Wgerm. *u*, die overi-

gens tot *o* geworden is, als *ȯ* verschijnt. 't Is niet duidelijk of deze *ȯ* over *o* of direkt uit *u* tot *ȯ* geworden is

§ 258. *o* wordt *ȯ*. Bv. *dȯl* dol, *bȯl* stier, *vȯl* vol enz. Op deze regel zijn eenige uitzonderingen, zie § 81.

e. Overgang in *o̤*.

Voor volgende nasaal.

§ 259. *e* wordt tot *o̤* voor nasaal in: *sχöm* naast, *sχem* schaduw, *sχo̤mɀl* schimmel, *bro̤mɀl* braambes *o̤m* hem (OS. imu), *o̤mɀr* immer, altijd, *go̤nə* gindsche, *go̤ntɀt*, *go̤ns* gindsch.

B. *Quantitatieve veranderingen.*

a. Rekking (Dehnung).

§ 260. Dit verschijnsel bestaat hierin, dat we in plaats van de korte vokaal de overeenkomstige lange vinden. Deze vokaalrekking zien we bij alle Wgerm. korte vokalen, die door verplaatsing der sillabengrens in open lettergreep kwamen. Verder afwisselend voor volgende *r* + dentaal met vokalisatie van de *r*, en in enkele gevallen voor volgende *m*.

1) In open lettergreep.

§ 261. Deze is geregeld doorgevoerd en behouden gebleven, behalve in enkele gevallen in de verbaalflexie, waar, naar analogie van de singularis, in de pluralis de korte vokaal behouden bleef. Zoo vinden we bv. *vratə* (ze) vraten, *zatə* (ze) zaten, *wazə* (ze) waren. De lange blijft behouden, wanneer door afval van de eindvokaal de lettergreep weer gesloten wordt.

§ 262. *a* werd tot *ā*. Bv. *drāgə* dragen, *grāvə* graven, *dāχ* dagen, *lāj* lade, enz. Zie § 61.

§ 263. *e*, *ë*, werd tot *ē*. Bv. *bētɣr* beter, *drējə* draaien, *stēj* plaats, *gēvə* geven, *vrēj* vrede, enz. Zie § 68, 73.

§ 264. *i* werd *ē·*. Bv. *nē·gə* negen, *tē·f* wijfjeshond, *krē·gəl* opgewekt, kregel. Zie § 79.

§ 265. *o* tot *ō*. Bv. *bōvə* boven, *gɣnōmə* genomen, *bōj* bode, *hōs* kous, sok, enz. Zie § 86.

§ 266. *o* tot *ō·*. Bv. *wō·nə* wonen. Een uitzondering maakt *komə* komen. Zie § 90.

2) voor *r* + dentaal.

§ 267. Deze werking gaat niet geregeld door. Naast rekking zien we korte vokaal die blijft. Zoo wordt de verwardheid van de verhoudingen voor *r* nog vermeerderd. Zien we voor *i (j)* in het eene geval een klankverandering, die wij umlaut noemen, in het andere geval toonsverhooging, dan is dit in de grond geen verschillend verschijnsel. In beide gevallen is het een assimilatie van de articulatie-plaats aan die van *i*, *j*. Voor *r* echter zien we nu eens *e* die *a* wordt of *o* die *ö* wordt, qualitatieve veranderingen, dan weer *e* die *ē*, *a* die *ā* wordt enz., quantitatieve veranderingen. Deze verschijnselen kunnen we niet direkt op één lijn plaatsen. Waarschijnlijk is het de verschillende artikulatieplaats van *r* die deze verschillende resultaten bewerkte. We zien immers, dat de verbinding, waarin *r* voorkomt, aangeeft of de verandering qualitatief of quantitatief zijn zal. De nadere onderscheiding — umlaut of *a*-kleuring — zal bij de qualitatieve verandering gezocht moeten worden in de articulatieplaats van de getroffen vokaal. Bij de quantitatieve zal de intensiteit van de *r*-articulatie van invloed zijn.

§ 268. *a* wordt *ā*. Bv. *bāt* baard, *kāt* kaart, *āt* aard, enz. Op deze regel zijn eenige uitzonderingen, waar de rekking niet intreedt. Bv. *zwat* zwart, *hat* hard enz. Zie § 162 met aanm.

§ 269. *e*, *ë* wordt *ē*. Bv. *blekēgs* doorgereden aars, *hēgt* haard, *gēgn* gaarne, enz. Zie § 69 en § 74 met aanm. 1, 2.

§ 270. *o*, *ȯ* wordt *ō·*. Bv. *wō·gt* woord, *dō·gn* doorn, *kō·gn* koorn, korrel, enz. Zie § 84. Voor de uitzonderingen zie § 83 aanm.

3) Voor volgende *m*.

§ 271. Ook deze rekking gaat niet geregeld door. Behalve korte vokalen, die kort blijven, soms met kleuring, vinden we zelfs lange, die verkort worden. Zie hiervoor § 63 en 273.

§ 272. *a* wordt *ā*. Bv. *lām* lam (subst), *kām* kam. Zie § 63. In de uitzonderingen zien we oorspronkelijk korte, die gebleven is; soms naast verlengde vokaal. Bv. *lam* naast *lām*, lam (adj.), *tam* naast *tām* tam; *stam* stam, *zwam* zwam.

b. Verkorting.

1) Voor volgende *m*.

§ 273. *ō* wordt *ȯ*, slechts voorkomend in *vgrdȯmə* verdoemen. Daarnaast vele gevallen waar lange vokaal blijft. Bv. *blūm* bloem, *jōmgr* jammer *nūmə* noemen.

2) Voor volgende *tt*.

§ 274. Lange vokalen werden voor *tt* (oorspronkelijk of door synkope ontstaan) verkort; zij bleven kort ook na de vereenvoudiging van deze consonant. Zoo wordt *ī* tot *ɪ* in: *wit* wit, *ai* > *ē* tot *e* in: *bretə* breedte,

hetə hitte, *vet* vet, *au* > *ō* tot *o* (met umlaut) in: *grötə* grootte.

3) Voor volgende *χ*, *s* < *χs*, *χt*.

§ 275. Lange vokalen worden hiervoor veelvuldig verkort. Zoo vinden we: *dɪsʒl (îχs* > *îss* > *ɪs)* dissel, *lɪχām (lîkhâm* > *lɪχχām* > *lɪχām)* lichaam, *lɪχ* licht (adj. en adv.), *eχ* echt, *gʒnòχ* genoeg, *vròχ* vroeg, *lo̯χ* lantaarn. Verder in de praeterita van zwakke verba. Bv. *braχ* bracht, *daχ* dacht, *doχ* dunkte, *zoχ* zocht, *koχ* kocht.

c. Vokaalinschuiving.

§ 276. Reeds in het Westgermaansch ontwikkelde zich voor *l*, *r*, *n*, *m* een irrationeele vokaal. Deze luidt thans *ʒ*, *ə*. Bv. *hāvʒr* haver, *moldʒr* malden, *dōɲʒr* dooier, *kōpʒr* koper, *wɪntʒr* winter, *hòŋʒr* honger, *jōmʒr* jammer, *wòndʒr* wonder, *apʒl* appel, *sχo̯mʒl* schimmel, *zwēvʒl* zwavel, *eſə* even, *tejkə* teeken, *rēgə* regen, *ōsʒm* adem, *arʒm* arm, (adj.), *kalʒm* kalm, *vorʒm* vorm, *besʒm* bezem.

Aanm. *ò* vinden we in *wasdòm* groei, naar analogie van andere woorden op *dòm*.

§ 277. De svarabhakti-vokaal, overeenkomend met die, welke men in het Oud-Saksisch vindt, is eveneens behouden gebleven in tweelettergrepige woorden tusschen *r* of *l* en konsonant. Bv. *arʒχ* erg, *barʒχ* berg, *zörʒχ* zorg, *darʒp* dorp, *sχarʒp* scherp, *garʒf* garf, schoof, *storʒf* hij stierf, *arʒm* arm (subst), *kalʒk* kalk.

d. Vokaalafval (Apokope).

§ 278. De slotvokalen, die ongedekt stonden, zijn over het algemeen verdwenen; *a*, *e*, *i*, *o*, *u* als aflei-

dings- of flexievokalen ontbreken in het hedendaagsche dialect. Slechts in een enkel geval zijn ze gebleven, n.l. ter aanduiding van de pluraal; waar ze dus dragers waren van een begrip. Maar ook hier hebben ze hun bepaalde klankkleur verloren en verschijnen geregeld als toonlooze *ə*. Zoo bv. *zākə* zaken naast *zāk* zaak, *oldə* naast *olt* oud, *stǫkə* naast *stǫk* stuk, enz. Zie § 144, 146, 148.

e. Vokaaluitval (Synkope.)

§ 279. De vokaal eener toonlooze slotlettergreep is uitgevallen behalve voor *l*, *r*, *n*.

Voor *l* en *r* had zich ook elders een irrationeele vokaal ontwikkeld. Deze beide vielen nu in *ᵹ* samen. De vokaal voor *n* verloor ook zijn kleur en werd, na afval van *n*, als *ə* tot eindvokaal. Bv. *dūvᵹls* duivels, *pepᵹls* peppels, *snaχs* 'snachts, *hō·f* hoofd, *drī·f* je drijft, *gᵹvrōχ* gevraagd, *het* hert; — *ōvᵹr* over, *vādᵹr* vader, *kētᵹl* ketel, *sχotᵹl* schotel; — *hō·rə* hooren, *vrōgə* vragen, *tǭᵹə* tongen, enz. Zie § 140, 141, 142, 143.

II. Konsonantisme.

a. Verscherping van zachte konsonant.

§ 280. Stemtoonhebbende klanken worden in auslaut toonloos:

b in auslaut wordt *p*. Bv. *rip* rib, *krip* krib, *hep* ik heb enz. Zie § 186.

d in auslaut wordt *t*. Hierbij is het om 't even of *d* aan Wgerm. *d* of *þ* beantwoordt. Bv. *nōlt* naald, *bāt* baard, *hant* hand, enz. Zie § 210.

g kwam in auslaut slechts voor in verbinding met nasaal. Deze verbinding is *ŋk* geworden in: *laŋk* lang,

ɣôŋk jong, *riŋk* ring naast *laŋ*, *ɣôŋ*, *rıŋ*. In de overige woorden is *ŋg* tot *g* geworden. Bv. *eŋ* eng, *tôŋ* tong, enz. Zie § 224.

b in auslaut werd *f*. Bv. *zalɣf* zalf, *af* af, *gēf* gaaf, enz. Zie § 189.

γ in auslaut werd *χ*. Bv. *trōχ* traag, *arɣχ* erg, *lēχ* laag, enz. Zie § 227.

b. Verzachting van scherpe konsonant.

§ 281. *f* is in anlaut tot *v* geworden. Bv. *varkə* varken, *varɣf* verf, *vulɣk* vuilik, enz. Zie § 190.

Op deze regel maken een uitzondering eenige woorden, die *f* hebben voor *r* en voor *l*. Deze zijn dezelfde als in het Nederlandsch. Bv. *fris* frisch, *flōɣw* flauw, benevens *fasɣlōvɣt* vastenavond.

§ 282. *s* in anlaut is tot zachte spirant *z* geworden, voor vocaal en voor *w*. Bv. *zūɣr* zuur, *zwōɣr* zwaar, *zŭt* zoet. Een uitzondering hierop maken *sestɣχ* zestig, *sövɣntɣχ* zeventig.

s blijft voor liquida, nasaal, explosieve en *χ*. Zie §§ 213, 214.

§ 283. *s* in inlaut wordt zachte spirant *z*. Bv. *lēzə* lezen, *vrīzə* vriezen, enz. Zie § 215.

Naast deze komt *s* voor in *besɣm* bezem.

c. Vereenvoudiging van geminata.

§ 284. Geminata ontstonden in het Wgermaansch door invloed van volgende *j*, *w*, *l*, *r*, *n*, *m*. Deze zijn vereenvoudigd, ze hebben echter sporen achtergelaten, daar voorafgaande korte klinker niet gerekt werd. Bv. *kwelə* kwellen, *apɣl* appel, *hebə* hebben, *bɣsefə* be-

seffen, *bɪtɐr* bitter, *sχo̯də* schudden, *ko̯sə* kussen, *akɐr* akker, *laχə* lachen.

gg wordt eveneens vereenvoudigd tot *g* en dan zachte spirant Bv. *zegə* zeggen. Zie hiervoor § § 168, 184, 186, 192, 196, 208, 217, 222, 231, 223.

d. Assimilatie.

§ 285. We onderscheiden progressieve en regressieve assimilatie, al naar de voorgaande konsonant op de volgende of de volgende op de voorgaande inwerkt.

1) Progressieve assimilatie.

§ 286. *mb* wordt *m*. Bv. *emɐr* emmer, *kejmə* kammen, *lām* lam, enz. Zie § 187.

§ 287. *nd* wordt *n*. Deze assimilatie vinden we slechts bij verbaalvormen; bij nomina komt ze niet voor. Zoo vinden we *bɪnə* binden, naast *handə* handen, In het behoud van *d* bij nomina kunnen we invloed zien van de vorm van de nominatief singularis, en in de assimilatie van *d* aan *n* bij verba invloed van de 1. sg. praes., die in afwijking van de regel, de *d* verloren heeft, misschien naar analogie van andere verba zonder *d*. Voor meerdere voorbeelden § 206, 207.

§ 288. *ld* wordt *l*. Hier vinden we dezelfde assimilatie bij verbaalvormen, naast behoud van de *d* bij nomina. Zoo vinden we *volə* vouwen naast *nōldə* naalden. We kunnen hier dezelfde analogie-werkingen aannemen als in § 287. Zie § 206, 207.

§ 289. *rd* wordt *r*. Ook hier hetzelfde verschil in ontwikkeling bij verba en bij nomina. Zoo *dadə* derde naast *worə* worden; zie § 206, 207. Op deze regel zijn eenige uitzonderingen b.v. *flarə* flarden, *ērə* aarden, *Grārəs*

Gerhardus, nomina, die de *d* geassimileerd hebben aan *r*. Hier zien we echter, dat geen analogie van een singulaarvorm, met *d* in auslaut, mogelijk is, zooals dit bij de andere nomina het geval was. Ook was hier geen andere analogie mogelijk, zooals we bij de verba zouden kunnen veronderstellen; zie § 287. Zoo zal dus assimilatie in inlaut het uitgangspunt der werking zijn, die bij nomina werd tegengehouden door de vorm van de singularis, maar bij verba bleef, naar analogie van andere verba zonder *d*. Zie § 216, 207.

§ 290. *sk* wordt *sχ*. Bv. *sχōp* schaap, *sχepə* scheppen. Zie § 220, 221.

2) Regressieve assimilatie.

§ 291. *r* + dentaal in inlaut wordt *d*, *t*, *n* na korte vokaal. Bv. *dadə* derde, *hetə* herten, *kenə* karnen, verder in auslaut. Bv. *zwat* zwart, *vös* vorst, *wos* worst, *hat* hart, hard. Zie § 172.

Een uitzondering maken *flarə* flarden, *worə* worden waar de *d* reeds geassimileerd was. Zie § 289.

§ 292. *ŋgs* wordt *ŋks*. Bv. *eŋks* angst, *hiŋks* hengst. *ŋgt* wordt *ŋkt*. Bv. *dwiŋk* hij dwingt, *ziŋk* hij zingt, *viŋk* hij vangt enz. Zie § 225.

§ 293. *χs* wordt *ss* > *s*. Bv. *wasə* wasschen, *vos* vos, *zes* zes, enz. Zie § 232, 234.

e. Uitval van konsonant.

§ 294. *j* in inlaut na konsonant is reeds vroeg verdwenen. Bv. *rekə* rekken, *sχelə* schillen, *hebə* hebben enz. Zie § 155.

j is gebleven na vokalen. Bv. *blūjə* bloeien, *glūjə* gloeien enz. Zie § 154.

§ 295. *w* gaat verloren in de verbinding *sw* en *hw* in: *zūt* zoet, *zo̯k* zulk, *hū* hoe, *hūstə* hoesten. Zie § 158, 159.

§ 296. *l* is uitgevallen in: *zo̯k* zulk, *ho̯k* hoedanig, *as* als. Zie § 167.

§ 297. *n* in toonlooze lettergreep valt weg voor *s* en voor *t*, en in auslaut. Bv. *kükes* kuikens, *ōvɀt* avond, *gēvə* geven enz. Zie § 181.

§ 298. *n* valt weg voor *χ* in: *brexχ* hij brengt, *dexχ* hij denkt, *do̯χ* mij dunkt. Waarschijnlijk hebben we hierin analogiewerking te zien van het praeteritum, *braχ* bracht, etc. Zie § 181.

§ 299. *t* valt weg na en voor *s* in: *lestə* laatste, *les*, *lestɀt* laatst, *bestə* beste, *bösɀl* borstel, *fasɀlōvɀt* vastenavond. Zie § 195. aanm.

§ 300. *d* in inlaut tusschen vokalen voor volgende *l*, *r*, *m* is verloren gegaan. Bv. *bŭl* buidel, *ōɀr* ader, *brŭɀr* broeder, enz. Zie § 205.

Op deze regel zijn echter eenige uitzonderingen, waarin de samengetrokken vorm nooit voorkomt. Zie § 205. Aanm. 1, 2, 3.

§ 301. *h* in inlaut tusschen vokalen viel uit. Bv. *slōn* slaan, *stōl* staal enz. Zie § 230.

f. Afval van Konsonant.

§ 302. *t*, *d* in auslaut valt af na spirant en na explosieve. Bv. *lets*, *les* laatst, *dös* dorst, *vus* vuist, *eŋks* angst, *grɪp* grijpt, *kɪk* kijkt, *zöp* zuipt, enz. Zie § 198, 212.

t bleef na vokaal, halfvokaal, liquida en nasaal. Bv.

bējt bidt, *kewt* kauwt, *velt* valt, *wŏt* wordt, *vınt* vindt. Na *m* ontwikkelt zich een *p*, die eindkonsonant wordt na afval van *t*. Zie § 197, 210, 200, 211.

d viel ook af na *l*, *r*, *n* in de 1. sg. pr. van de verba, die oorspr. *ld*, *rd*, *nd* hadden. Dit kan zijn naar analogie van andere verba zonder *d*. Zie § 287, 288, 289.

§ 303. De gutturaal in *ŋg* valt af in auslaut. Bv. *tŏŋ* tong, *vī·ŋ* ving, *hī·ŋ* hing enz. Zie § 224. Een uitzondering maken *laŋk* en *joŋk*, die naast *laŋ* en *jŏŋ* voorkomen.

§ 304. *χ* im auslaut na *s* is verdwenen. Bv. *vıs* visch, *mıns* mensch, man, enz. Zie § 221.

g. Invoeging van konsonant.

§ 305. *p* werd ingevoegd na *m* voor *t*. Bv. *emp* mier, *vremp* vreemd, *nŭmp* noemt, enz. Zie § 200, 211.

§ 306. *d* werd ingevoegd voor *r* na *l*, *r*, *n*. Bv. *smaldɣr* smaller, *zwōɣdɣr* zwaarder, *zē·ɣdɣr* zeerder, pijnlijker, *nādɣr* naarder, erger, *mındɣr* minder, *hūndɣr* hoenders, *klejndɣr* kleiner.

h. Spontane klankovergang.

§ 307. *d* in inlaut alleenstaand tusschen vokalen werd *j*. 't Is niet duidelijk aan welke voorwaarden deze gebonden is. In een enkel geval zouden we aan invloed denken van oorspronkelijk volgende *i*. *(j)*. Bv. *hŭjə* hoeden, *trējə* treden, *gujə* goede, *vrē·jə* wreede. Zie § 204.

§ 308. *d* in auslaut werd *j*. Ook deze klankovergang is niet duidelijk en gaat niet gelijk op met de

voorgaande. We vinden b.v. *vrē·t* naast *vrē·jə* wreede, daarentegen *vrēj* vrede, *stēj* plaats, *sχāj* schade, *bōj* bode enz. Zie § 209.

§ 309. *dd* in inlaut werd tot *r*. Hier ook moeten de voorwaarden van deze klankovergang in de aard der klank zelf gezocht worden. Er zijn maar twee voorbeelden: *harə* ze hadden en *mɪrɣχ* middag, die naast *hadə* en *mɪdɣχ* voorkomen. Zie § 207 aanm.

§ 310. *r* in auslaut voor dentaal wordt gevokaliseerde glide, na lange of verlengde vokaal. In dit verschijnsel zouden we assimilatie kunnen zien. Bv. *sχōɣt* scherf, *ēɑt* aarde, *kō·ɣn* koorn, korrel, enz. Zie § 177.

III. WOORDVORMING.

I. Substantiva. Flexie.

a. Singularis.

De naamvalssuffixen, die de betrekkingen tusschen de gedachtedeelen, de gedachteverhoudingen, in de oude taal aan het nomen zelf aanduidden, zijn verloren gegaan.

§ 311. Nominatief- en accusatiefbetrekking zijn aan de vorm van het substantief niet meer van elkaar te onderscheiden. Aan het artikel blijkt, dat de nominatiefverhouding bij de masculina door een accusatief wordt aangeduid.

§ 312. Het genitief-suffix is slechts meer in formeele uitdrukkingen over. Zoo vinden we het in de adverbiale uitdrukkingen van tijd: *smargχs* des morgens, *sōvχs* des avonds, *snaχs* des nachts, *sjōχs* jaarlijks, *dāχs* dagelijks, over dag.

De praepositie *van* is de drager van het genitiefbegrip geworden, terwijl de genitief van bezit bij personen aangeduid wordt door de genitief van het pronomen van de derde persoon — nu het pronomen possesivum — achter de bezittende persoon te plaatsen.

§ 313. Een datief-suffix voor de datiefverhouding vinden we niet meer. In een enkele uitdrukking kunnen we nog z'n sporen zien. Bv. *vandāχ* van daag, *optχnbalkχn* op de zolderbalken. De voorafgaande praepositie met het artikel of het pronomen zijn de dragers geworden van het datiefbegrip.

b. Pluralis.

Ook hier zijn de suffixen ter onderscheiding van de naamvallen verloren gegaan. Het substantief verschijnt in alle naamvallen in de vorm van de nominatief. In de nominatiefvorm zijn de vroegere klanken ter aanduiding van het meervoud nog wel te herkennen. Maar met het verloren gaan der klasse-onderscheiding heeft een indeeling naar klassen geen zin meer.

§ 314. We kennen in dit dialect de volgende meervoudsaanduidingen:

1) De umlaut, uit Wgerm. *-i*, zooals die voorkomt bij de langsilbige mannelijke *-ı* en *-u* stammen. Bv. O S. *thermi* darmen, *wurmi* wormen, *thorni* dorens.

2) *-ə*, uit Wgerm. *-a*, bij de eensilbige *-a* en *-o* stammen, uit *-i* bij de kortsilbige *-i* en de *-u* stammen. Bv. O.S. *stena* naast *stenas* steenen, *saka* zaken, *quala* kwalen, *bruki* breuken, *lidi* leden. En uit Wgerm. *-an*, *-on*, *-un* bij zwakke substantiva Deze uitgangen waren oorspronkelijk stamvormende elementen, maar werden, daar zij afgevallen waren in de sg., later als teeken ter aanduiding van de pluralis aangewend. Bv. O.S. *namôn*, *-un*, *-an* namen, *tungun*, *-on*, *-an* tongen, *ōgun*, *-on* oogen.

3) *-s* uit Wgerm. *-os*, *-as* bij de meersilbige *-a* stammen. Bv. *diuflos* duivels, *fingaros* vingers. (Zie daarentegen J. Franck. A. z. f. d. A. VII 321).

4) *-ɣr* uit W. Germ. *-iR* van de sterke neutra. Bv. O.S. *eiero* gen. plur. eieren, *hônero* gen. plur. hoenders.

§ 315. 1) Umlaut.

Umlaut ter aanduiding van het meervoud vinden we bij langsilbige mannelijke *-i* en *-u* stammen. Verder naar analogie bij *-a* stammen en bij een enkele kortsilbige *i*-stam, die de umlaut in de singularis verloren heeft. Bv. *drȫj* draden, *wörɣm* wormen, *bel* naast *balə* ballen, *derɣm* naast *darmə* darmen, *dȫ·ɣn* doornen, *bȕk* boeken, *stȕl* stoelen, *stök* stokken, *vēt* vaten, *glēs* glazen, *bȫ·m* boomen, *slēχ* slagen.

§ 316. 2) *-ə*.

-ə vinden we bij eensilbige *-a* en *-o* stammen, bij *-n* stammen, bij kortsilbige *-i* en *-u* stammen en bij langsilbige naar analogie. Bv. *dāgə* dagen naast *dāχ*, *dī·və* dieven, *visə* visschen, *stē·nə* steenen, *wȯlvə* wolven, *bargə* bergen, *knextə* knechten, *glazə* naast *glēs* glazen, *kantə* kanten, *dī·nstə* diensten, *endə* einden, *netə* netten, *kēzə* kazen, *bēzə* bessen, *stǫkə* stukken, *kwōlə* kwalen, *zākə* zaken, *spȯnzə* sponsen, *bōjə* boden, *āpə* apen, *blūmə* bloemen, *narvə* nerven, *ōrə* aders, *ō·gə* oogen, *waŋə* wangen, *tȯŋə* tongen, *dūvə* duiven, *krējə* kraaien, *zōlə* zolen, *dō·jə* dooden, *mǫgə* muggen, *rǫgə* ruggen, *blōrə* blaren, *sχālə* schalen, *stekə* stekken, *brǫgə* bruggen, *bō·tsχapə* boodschappen; *ti·jə* tijden, *zǫχtə* zuchten, *kǫnstə* kunsten, *lē·je* ledematen, *lȯχtə* luchten.

Naar analogie: *vrǫχtə* vruchten, *darmə* naast *derɣm* darmen, *balə* naast *bel* ballen, *drōjə* naast *drȫj* draden.

§ 317. 3) *-s.*

-s vinden we bij tweesilbige *-a* stammen op *l*, *r*, *m*, *n*. Bv. *dŭvɀls* duivels, *apɀls* appels, *ēapɀls* aardappels, *bŭkɀls* beukenooten, *wotɀls* wortels, *kētɀls* ketels, *zwōgɀs* zwagers, *sχòldɀs* schouders, *gī·tɀs* gieters, *viŋɀs* vingers, *prī·stɀs* priesters, *besɀms* bezems, *arɀms* armen (subst.), *wōpɀs* wapens, *völɀs* veulens, *wāgɀs* wagens, *tejkɀs* teekens, *lākɀs* lakens.

Naar analogie bij de overige tweesilbige woorden. Bv *balkɀs* balken, *ōvɀs* avonden, *dē·ɀns* deernen, meisjes, *būtɀs* boeten, *höχtɀs* hoogten, *dī·ptɀs* diepten, *grŭntɀs* groenten, *lēχtɀs* laagten.

§ 318. 4) *-ɀr.*

ɀr hebben de oorspronkelijk sterke neutra met *-r* suffix Bv. *kalvɀr* kalveren, *klē·ɀr* kleeren, *eɣɀr* eieren, *kındɀr* kinderen, *hūndɀr* hoenders; en

naar analogie van deze eenige sterke neutra, die in het Oud-Saksisch in de pluraal *u* hebben of zonder uitgang zijn. Bv. *blēɀr* bladeren, *wī·vɀr* wijven, *gētɀr* gaten, *völkɀr* menschen, *slī·tɀr* balken.

§ 319. Geen uitgang vinden we bij eenige woorden, als ze met een telwoord gebruikt de geheele tijd, maat of waarde aanduiden. Bv. *jōɀr* jaren, *mōnt* maanden, *dāχ* dagen, *margə* morgens, *moldɀr* malders, *mǫt* mudden, *el* ellen, *marɀk* marken, en bij: *də bē·n* beenen.

II. Adjectiva.

A. *Flexie.*

Naar de verschillende vorm onderscheidt men in de oude taal een sterke en een zwakke flexie der adjectiva.

Deze onderscheiding is zoo goed als verloren gegaan. Slechts in den singularis van het neutrum is de verschillende vorm bewaard. De overige vormen zijn gelijk geworden.

a. Sterke flexie.

§ 320. Paradigma

	Sing. masc.	neutr.	fem.	Plur.
in alle naamv.	*oldꝛn*	*oldə*	*oldə*	*oldə.*

Aanm. Een sterke genitief sing. neutr. is bewaard gebleven in uitdrukkingen als: *niks nijs* niets nieuws, *wat χūts* wat goeds.

b. Zwakke flexie.

§ 321. Paradigma

	Sing. masc.	neutr.	fem.	Plur.
in alle naamv.	*oldꝛn*	*olt*	*oldə*	*oldə.*

B. *Trappen van vergelijking.*

§ 322. De vergrootende trap wordt gevormd op *-ꝛr* de overtreffende trap op *-stə*. De eerste wordt sterk en zwak, de laatste alleen sterk verbogen. Umlaut komt slechts voor bij: *lestə* laatste.

Bv. *olt — oldꝛr — olstə*, oud.

jȯŋ — jȯŋꝛr — jȯŋste, jong.

§ 323. In de vergrootende trap wordt *d* ingevoegd bij adjectiva op: *-r -l, -n.*

Bv. *zwōꝛdꝛr* zwaarder, *vūldꝛr* vuiler, slechter, *gēldꝛr* geler, *stıldꝛr* stiller, *dǫndꝛr* dunner, *reindꝛr* reiner, helderder

§ 324. Op zich zelf staande komen voor: zonder positief

de vergrootende trap:	de overtreffende trap:
bētɣr beter.	*bestə* beste.
mē·ɣr, *mē·ɣdər* meerder.	*mē·stə* meeste.
ē·ɣdɣr eerder, vroeger.	*ī·ste* eerste.

Zonder vergrootende trap met een adverbium als positief

	de overtreffende trap:
(*vō̈·ɣr* voor).	*vō̈·stə* voorste.
(*aχtɣr* achter).	*aχtɣstə* achterste.
(*bōvə* boven).	*bōvɣste* bovenste.
(*ȯndɣr* onder),	*ȯndɣstə* onderste.
(*bütə* buiten).	*bütɣstə* buitenste.
(*mıdɣ* midden).	*mıdəlstə* middelste.

III. Telwoorden.

A. *Hoofdtelwoorden.*

§ 325. *ē·n* 1, *twē·* 2, *drıj* 3, *vī·ɣr* 4, *vı·f* 5, *zes* 6, *zō̈və* 7, *aχ* 8, *nē·gə* 9, *tī·n* 10, *elɣf* 11, *twālɣf* 12, *dɣtī·n* 13, *vē·ɣtī·n* 14, *vı·ftī·n* 15, *zestī·n* 16, *zō̈vɣtī·n* 17, *aχtī·n* 18, *nē·gɣtī·n* 19, *twıntɣχ* 20, *ē·nɣntwıntɣχ* 21, *twē·jɣntwıntɣχ* 22, *drıɣntwıntɣχ* 23 enz., *datɣχ* 30, *vē·ɣtɣχ* 40, *vı·ftɣχ* 50, *sestɣχ* 60, *sō̈·vɣtɣχ* 70, *taχɣtɣχ* 80, *nē·gɣtɣχ* 90, *hȯndɣt* 100, *dūzɣt* 1000.

B. *Rangtelwoorden.*

§ 326. *ī·stə* eerste, *twē·də* tweede, *dadə* derde, *vī·ɣdə* vierde, *vī·vdə* vijfde, *zɣzdə* zesde, *zō̈·vɣdə* zevende, *aχstə* achtste, *nē·gɣdə* negende, *tī·ndə* tiende, *elɣvdə* elfde, *twālɣvdə* twaalfde, enz, *twıntɣχstə* twintigste, enz., *hȯndɣstə* honderste, *dūzɣstə* duizendste.

IV. Pronomina.

A. *Persoonlijke.*

§ 327. *a.* van de 1e ps. 2e ps. 3e ps. reflex.

Sing. nom.	*ɪk, k, -ɣk*, ik.	*gɪj, -ɪj, -j*, jij.	
dat. acc.	*mɪ·n.*	*ȯw*	*sɪχ, sɣχ*, zich.
Plur. nom.	*wɪj.*	*gɪlü, -ɪlü.*	
dat. acc.	*ȯns.*	*ȯlüj.*	*sɪχ, sɣχ.*

Aanm. 1. Het pronomen van de 2e ps. is voor de singularis en de pluralis eender, zóó dat de pluraalvorm voor de singularis gebruikt wordt. Is bepaalde aanduiding noodig dan gebruikt men *gɪlü* gijlieden.

Aanm. 2. De vormen van de 2e ps. worden tegenover iedereen gebruikt. Bij eerbiedige toespraak gebruikt men de titel van de aangesprokene. Bv. *dō·mənē·ɣr motat dūn*, dominé moet dat doen.

§ 328. *b.* van de 3e ps.

	masc.	neutr.	fem.
Sing. nom.	*hɪj, hē·, hɪ, -ə* hij.	*ɣt*, heb.	*zɪj, zə*, zij.
dat. acc.	*ɣm*	*ɣt*	*ȫ·ɣr*
acc.			*zə*
Plur. nom.	*zɪj, zə*, zij.		
dat. acc.	*zə*		

B. *Bezittelijke.*

§ 329. Sing. *mɪ·n* mijn, *ȯw* je, *zɪ·n* zijn.
Plur. *ȯns*, ons, — uw *ȫ·ɣr* hun.

De flexie is die van de zwakke adjectiva

Bv. Sing. masc. *mɪ·nɣn*, neutr. *mɪ·n*, fem. *mɪ·nə*, Pl. *mɪ·nə*.

C. *Aanwijzende.*

§ 330. *a.* Zelfstandig.

Sing. masc. neutr. fem. Plur.
voor alle naamv. *den* die, *dat* dat, *dɪ·* die; *dɪ·* die.

§ 331. *b.* bijvoegelijk.

1) als gewoon demonstrativum.

Sing. masc. neutr. fem. Plur.
voor alle naamv. *den* die, *dat* dat, *dɪ·* die; *dɪ·* die.

§ 332. 2) als artikel

Sing. masc. neutr. fem. Plur.
voor alle naamv. *dɣn* de, *ɣt*, *t* het, *də* de, *də* de.

§ 333. 3) het samengestelde demonstrativum

masc. neutr. fem. Plur.
voor alle naamv. *dɪsɣn* deze, *dɪt* dit, *dɪsə* deze *dɪsə* deze.

§ 334. Als demonstr. komt verder nog voor: *zɣk* zulk, *zɣkə* zulke.

D. *Vragende.*

§ 335. Sing. masc neutr. fem. Plur.
Voor alle naamv. *wɪ·* wie, *wat* wat, *wɪ·* wie, *wɪ·* wie.
Voor het bijvoegelijk gebruik dient:
in de Sing. *watʃə̄ɣr.* in de Plur. *watə.*

E. *Onbepaalde.*

§ 336. Het onbepaalde pronomen luidt in alle casus en voor alle geslachten *ɣn*, *ə* een.

In samenstelling met *zə̄·* in alle vormen *zɔ̀n* zulk een.

De overige onbepaalde voornw. zijn: *wat* iets, *nɪks* niets, *mɣn* men, *alɣs* alles, *menɣχ* menig, *ɪ̄·dɣr* ieder, *gɪn* geen.

V. Verba.

Conjugatie.

A. *Uitgangen.*

§ 337.		Indic.	Imper.	Infin.
Praes.	Sg. 1.	—.		— *ə*
	2.	—, — *t.*	—	
	3.	—, — *t.*		
	Plur. 1, 3.	— *ə*		
	2.	= sg. 2.		

§ 338.		Indic.	Part.
Praet. *a.* sterk.	Sg. 1, 3.	—.	*gχ* — *ə.*
	2.	— *ə.*	
	Plur. 1, 2, 3.	— *ə.*	
b. zwak.	Sg. }		
	Plur. }	— *χn*	*gχ* —, *gχ* — *t.*

I. Praesens.

§ 339. Indicatief. Blijkens bovenstaand schema zijn de uitgangen, die dienden om aan te duiden of de handeling met de spreker, toegesprokene of derde persoon moet verbonden worden, sterk van vorm veranderd. Ze schijnen alle beteekenis verloren te hebben. Overigens zijn de klankwijzigingen van de stamklinker, die door de uitgangen veroorzaakt waren, gebleven.

§ 340. De 1. *pers. sg. praes.* heeft zijn uitgang verloren. Waar de stamlettergreep open was geworden en de stamklinker verlengd, bleef deze als lange behouden. Bv *ik brēk* ik breek, *stēl* ik steel, *stēk* ik steek, enz.

§ 341. De 3. *pers. sg. praes.* heeft over het algemeen de *t* verloren, zoo bij stammen op *k*, *p*, *t*, *χ*,

f, *ŋk*. Bv. *ik srık* hij schrikt, *sχep* hij schept, *drıŋk* hij drinkt, *zıt* hij zit, *grāf* hij graaft, *zāχ* hij zaagt.

§ 342. *t* van de 3 pers. bleef na vokaal en na *j*, *w*, *l*, *r*, *n*. Bv. hij *zo̤t* hij ziet, *lejt* hij ligt, *rıjt* hij rijdt, *snıjt* hij snijdt, *kewt* hij kauwt, *zwelt* hij zwelt, *stēlt* hij steelt, *wöt* hij wordt, *spınt* hij spint.

§ 343. na *m* ontwikkelde zich een *p*, die, na afval van *t*, sluitkonsonant werd. Bv. hij *ko̤mp* hij komt.

§ 344. Verder vinden we umlaut van de stamklinker, verkorting, deze beide of verscherping van de sluitkontonant, als resten van de vroegere aanduiding. Bv. hij *zo̤p* zuipt, *sχo̤f* schuift, *wöt* wordt, *kık* kijkt, *brık* breekt, *dreχ* draagt, *zıŋk* zingt, *dwıŋk* dwingt, *mık* maakt, *wıs* wijst, enz.

§ 345. De *2. pers. plur.* tevens de vorm voor de 2 ps. sg. heeft eveneens zijn uitgang verloren. *t* vinden we slechts na vocaal en na *j*, *w*, *l*, *r*, *n*. Bv. *gij zup* gij zuipt, *sχūf* gij schuift, *sχep* gij schept, enz : *zī·t* gij ziet, *rıjt* gij rijdt, *snıjt* snijdt, *zwelt* gij zwelt, *stēlt* gij steelt, *vāt* gij vaart, *wot* gij wordt, *spınt* gij spint.

§ 346. Na *m* ontwikkelde zich een *p* en verscherping van sluitkontonant vinden we bij stammen op *ŋg*. Bv. *gij komp* gij komt, *dwıŋk* gij dwingt, *zıŋk* gij zingt.

§ 347. Deze vormen dienen tevens voor de 2 sg. Wordt de pluralis uitdrukkelijk bedoeld, dan wordt de *t* gehoord, waar ze volgens den regel moest wegvallen. Het pronomen is dan *gılü*. Zie pron. § 327.

§ 348. De *1. en 3. ps pluralis* hebben tot uitgang *ə*. Bv. *zə lıgə* ze liggen, *worə* worden, *drıŋkə* drinken, *snıjə* snijden, *warkə* werken.

§ 349. Imperatief. De Imperatief kent geen uitgang. Voor enkel- en meervoud wordt de gewone stam gebruikt. Vaak wordt de imperatief uitgedrukt door omschrijving met het hulpwerkwoord *motə* moeten. Bv. *warɣk* werk, werkt, *gij mot warkə* je moet werken.

§ 350. Infinitief. *-ə* is het suffix voor de infinitief. Bv. *gēvə* geven, *lōtə* laten, enz.

§ 351. Participium praesens. Dit komt niet voor dan in enkele formeele uitdrukkingen, waar het geheel als adjectief gebruikt wordt. Bv. *levɣnt*, *lēvɣndɣχ* levend, naast *rūrɣnt χūt* roerende goederen, enz.

II. Praeteritum.

§ 352. Indicatief. De uitgangen waren verschillend, al naar de stamvorming sterk was of zwak. Ook nu nog zijn de verba daarnaar in te deelen in sterke en zwakke werkwoorden.

a. Sterk praeteritum. De 1. en 3. sg. heeft de gewone praet. stam zonder uitgang. De 1. en 3. plur. de uitgang *-ə*. Voor de 2. sg. en plur. wordt de vorm van de pluralis gebruikt met de uitgang *-ə*.

b. Zwak praet. Voor alle pers. wordt de uitgang *ɣn* gebruikt in de singularis en in de pluralis.

§ 353. Participium.

a. Sterk particip. De uitgang is *-ə*, met het voorvoegsel *gɣ-*.

b. Zwak particip. Dit wordt eveneens gevormd door het voorvoegsel *gɣ-*. De slot *-t*, die oorspronkelijk deel was van de zwakke praeteritumstam bleef slechts na *i*, *w*, *r*, *l* en is overigens afgevallen.

B. *Stamvorming.*

Praesens.

§ 354. De stam het praesens is de stam van de Infinitief. In de 1. ps. sg. en de 1. en 3. ps. plur., waar de stamvokaal in open lettergreep kwam te staan, is deze verlengd en bleef als zoodanig behouden. In de 3. ps. sg vinden we umlaut van de stamvokaal en verscherping van de sluitkonsonant, ontstaan voor de *i* van de uitgang en voor de dubbele konsonant.

Praeteritum.

§ 355. De verschillende stamvorming — door stamklinkerwijziging (ablaut) of door suffix — is het onderscheidingsbeginsel voor de verba in sterke of zwakke.

A. Sterk praeteritum.

§ 356. De vokaalwisseling (ablaut) van praeteritumstam en praesensstam bleef bestaan, als drager van het gewijzigde begrip.

De vokaalwisseling van het praet. sg. en plur. en van het part. praet. ging meestal verloren, zoodanig, dat of de vokaal van de sing. in de plur. kwam, of in alle vormen de vokaal van het particip., of de vokaal van de plur. in de sing. met behoud van de lange vokaal.

De afwijkingen zullen in onderstaand overzicht der ablautsrijen opgegeven worden.

a. *Ablautende verba.*

§ 357. Ie Ablautsrij.

W. Germ. *ī -aɪ -i -i.*

Elten-Bergh. *ī, ɪ, ɪ, -e -e -e.*

Bv. *blī·və* blijven, *bɪ·tə* bijten, *rɪɣə* rijden naast *rɪə*, *snɪɣə* sneeuwen.

1. Praes. 1. 2. *blɪ·f*, 3. *blɪf*, Praet. *blef*, *blevə*, *gɣblevə*. Evenzoo gaan: *drī·və* drijven, *srī·və* schrijven, *zwī·gə* zwijgen, *wī·zə* wijzen, *prī·zə* prijzen, *sχī·nə* schijnen, *krī·gə* krijgen, *vrī·və* wrijven.

2. Praes. 1. 2 *bɪ·t*, 3. *bɪt*, Praet. *bet*, *betə*; *gɣbetə*. Evenzoo gaan: *kī·kə* kijken, *grɪ·pə* grijpen, *knɪ·pə* knijpen, *krɪ·te* krijten, *slɪ·pə* slijpen, *smɪ·tə* smijten, *slɪ·pə* slijpen, *strɪ·kə* strijken, *wɪ·kə* wijken, *vɣslɪ·tə* verslijten, *drɪ·tə* cacare.

3. Praes. 1. *rɪ·(ɪ)j*, 2. 3. *rɪ·(ɪ)jt*, Praet. *rej*, *rejə*, *gɣrejə*. Evenzoo gaan *snɪ·(ɪ)jə* snijden, *rɪ·(ɪ)jə* rijden, *lɪ·(ɪ)jə* lijden, *strɪ·(ɪ)jə* strijden, *snɪɣə* sneeuwen.

Aanm. *spɪɣe* spuwen heeft in het praet. *spȯj* *gɣspȯjə*.

§ 358. IIe Ablautsrij.

W. Germ. *eo*, *iu* *-au* *-u* *-o*.

Elt-Bergh. *ī·*, *ū*, *ŭ*, *-ō* *-ō* *-ō*.

u, *ü*

Bv. *gī·tə* gieten, *bī·jə* bieden, *stūvə* stuiven, *bŭgə* buigen, *zupə* zuipen, *slütə* sluiten.

1. Praes. 1. 2. *gī·t*, 3 *go̯t*, Praet. *gōt*, *gōtə* *gɣgōtə*. Evenzoo gaan: *sχī·tə* schieten, *vlī·gə* vliegen, *kī·zə* *bɣdrī·gə* bedriegen, *lī·gə* liegen.

Aanm. Met „grammat. wechsel": *vrī·zə* vriezen, *vɣlī·zə* verliezen.

2. Praes 1. *bɪ·j*, 2. 3. *bī·jt*. Praet. *bōj*, *bōjə*, *gɣbōje*.

3. Praes. 1. 2. *sχūf*, 3. *sχo̯f*. Praet. *sχōf*, *sχōvə*, *gɣsχōvə*.

Evenzoo gaan: *stūvə* stuiven, *zūgə* zuigen, *snūvə* snui-

ven, *bügə* buigen, *zupə* zuipen, *krupə* kruipen, *slüte* sluiten, *rükə* ruiken.

Aanm. *rükə* heeft in de 3. sg. prs. *rük.*

§ 359. IIIe Ablautsrij.

W. Germ. *ı -a -u -u.*

ē -a -u -o.

Elten-Bergh. *ı -ȯ -ȯ -ȯ.*

e, a, (o, ö) -o -o -o.

Bv. *a. drıŋkə* drinken, *zıŋə* zingen, *spınə* spinnen.

b. trekə trekken, *melkə* melken, *sχelə* schelden, *vlextə* vlechten.

a. 1) Praes. 1. 2. 3. *drıŋk.* Praet. *drȯŋk, drȯŋkə, gχdrȯŋkə.*

Evenzoo gaan: *zıŋkə* zinken, *stıŋkə* stinken, *krımpə* krimpen.

2) Praes. 1. *zıŋ*, 2. 3. *zıŋk.* Praet. *zȯŋ, zȯŋə, gχzȯŋə.*

Evenzoo: *vrıŋə* wringen, *sprıŋə* springen, *dwıŋə* dwingen.

3) Praes. 1. *spın*, 2. 3. *spınt.* Praet. *spȯn, spȯnə gχspȯnə.*

Evenzoo: *bınə* binden, *vınə* vinden, *wınə* winden.

b. 1) Praes. 1. 2. *trek*, 3. *trık.* Praet *trok, trokə, gχtrokə.*

Evenzoo gaat: *helpə* helpen.

2) Praes. 1. 2. 3. *melχk.* Praet. *molχk, molkə, gχmolkə.*

3) Praes. 1. *sχel*, 2. 3. *sχelt.* Praet. *sχol, sχolə, gχsχolə.*

Evenzoo: *zwelə* zwellen.

Aanm. *kwelə* heeft een zwak praeteritum.

§ 360. IVe Ablautsrij.

W. Germ. *e -a -ā -o.*

Elten-Bergh. *ē -ō -ō -ō.*

Bv. *brēkə* breken.

Praes. 1. 2. *brēk*, 3. *brık.* Praet. *brōk, brōkə, gχbrōkə.*

Eveneens gaan: *sχērə* scheren, *stēlə* stelen, *wēgə* wegen.

Aanm. 1. *nēmə* heeft in de 3. sg. pr. *nımp.* Praet. *nī·m, nī·me; gχnōmə.*

Aanm. 2. Ook hoort hierbij met afwijkend praesens *komə* komen, 3. sg. pr. *kǫmp*, praet. *kwam*, *kwī·m*, *kwamə*, *kwī·mə*, *gǫkomə*.

§ 361. Ve Ablautsrij.

W. Germ. *ë -a -ā -ë.*

Elten-Bergh. *ē -a -a -ē.*

ē -ō -ō -ō.

Bv. a. *vrētə* vreten, b. *stēkə* steken.

a. Praes. 1. 2. *vrēt*, 3. *vrıt*. Praet. *vrat*, *vratə gǫvrētə*.

Evenzoo gaan: *gēvə* geven, *ētə* eten.

Aanm. 1. Een afwijkend praes. en part. praet. heeft: *zī·n* zien. Praes. 1. *zī·*, 2. *zī·t*, 3. *zǫt*. Praet. *zaχ*, *zagə*, *gəzī·n*. Zie § 374.

Aanm. 2. Een zwak praet. heeft *mētə* meten, en *ētə* een zwak naast een sterk praeteritum heeft.

Aanm. 3. Met *ı* in het praesens (oorspr. *ja* praes.): *zıtə* zitten, *lıgə* liggen.

b. Praes. 1. 2. *stek*, 3. *stık*. Praet. *stōk*, *stōke*, *gǫstōkə*.

§ 362. VIe Ablautsrij.

W. Germ. *a -ō -ō -a.*

Elten-Berg. *ā -ū -ū -ā.*

Bv. *drāgə* dragen.

Praes. 1. 2. *drāχ*, 3. *dreχ*. Praet. *drūχ*, *drūgə*, *gǫdrāgə*.

Eveneens met *ō* in het praes.: *slōn* slaan.

Aanm. *grāvə* graven, *vārə* rijden, varen, vormen een zwak praeteritum met sterk part. praet.

Eveneens: *wasə* groeien, wasschen en *bakə* bakken.

b. *Redupliceerende verba.*

§ 363. 1e klasse. W. Germ. *a -e -e -a.*

Elten-Bergh. *a, o -ī· -ī· -a, -o.*

Bv. *vaŋə* vangen, *valə* vallen, *holə* houden.

a). Praes. 1. *vaŋ*, 2. *vaŋk*, 3. *viŋk*, (*veŋk*). Praet. *vī·ŋ*, *vī·ŋə*, *gχvaŋə*.

Evenzoo gaat: *haŋə* hangen.

Aanm. naast praet. *hī·ŋ* komt *hóŋ* voor.

b). Praes. 1. *val*, 2 *valt*, 3. *velt* (*vilt*). Praet. *vī·l*, *vī·lə*, *gχvalə*.

c). Praes. 1. 2. *hol*, 3. *hölt*, *hǫlt*. Praet. *hīl*, *hīlə*, *gəholə*.

§ 363. 2e klasse. W. Germ. *ā -ē -ē -a*.

Elten-Bergh. *ō -ī· -ī· -ö*.

Bv. *lōtə* laten.

Praes. 1. 2. *lōt*, 3. *löt*, *lǫt*. Praet. *lī·t*, *lī·tə*; *gχlōtə*.

Evenzoo gaat: *slōpə* slapen.

Aanm. *blōzə* blazen, *rōjə* raden, *brōjə* braden vormen een zwak praeteritum.

§ 364. 3e klasse. W. Germ. *ō*, *au -eo -eo -ō*, *au*.

Elten-Bergh *ū*, *ō· -ī· -ī· -ū*, *ō·*.

Bv. *rūpə* roepen; *lōpə* loopen.

a. Praes. 1. 2. *rūp*, 3. *röp*, *rǫp*. Praet. *rī·p*, *rī·pə* *gχrūpə*.

b. Praes. 1. 2. *lō·p*, 3. *löp*, *löp*. Praet. *lī·p*, *lī·pə*; *gχlōpə*.

Aanm. *stō·tə* heeft in het Praet. *stot*, *stotə gχstotə*.

c. *Praet. Praesentia.*

§ 365. 1e Ablautsrij. *wetə* weten.

Praes. sg. 1. 2. 3. *wet*. pl. *wetə*.

Praet. sg. *wòs*, pl. *wòzə*. part. *gχwetə*.

§ 366. 2e Ablautsrij. *dö·gə* deugen.

Praes. sg. 1. 2. *dö·χ*, 3. *döχ*; pl. *dö·gə*.

Praet. wordt zwak gevormd.

§ 367. 3e Ablautsrij. *könə* kunnen, *dörvə* durven.

a. Praes. sg. 1. 3. *kan*, 2. *könt*; pl. *könə*.

Praet. sg. 1. 2. 3. *kòn*, *kòs*; pl. *kònə*, *kòzə*, part. *gχkönt*.

b. Praes. sg. 1. 2. 3. *dörχf*; pl. *dörvə*.

Praet. sg. 1. 3. *dos*, 2. *dozə*; pl. *dozə*, part. *gχdörχf*.

§ 369. 4e Ablautsrij. *zölə* zullen.

Praes. sg. 1. 3. *zal*, 2 *zölt*; pl. *zöle*.

Praet. sg. 1. 3. *zol*, 2. *zolə*; pl. *zolə*, part. *gχzölt*.

§ 370. 5e Ablautsrij. *mögə*, *magə*, mogen.

Praes. sg. 1. 3. *maχ*, 2. *maχ*, *mö·χ*; pl. *magə*, *mö·gə*.

Praet. sg. 1. 3. *moχ*, 2. *moχtə*; pl. *moχtə*, part. *gχmagə*.

§ 371. 6e Ablautsrij. *motə* moeten.

Praes. sg. 1. 2. 3. *mot*, pl. *motə*.

Praet. sg. 1. 3. *mòs*, 2. *mòzə*, *mòs*; pl. *mòzə*, part. *gχmotə*.

d. *Onregelmatige verba.*

§ 372. *dūn* doen.

Proes. 1. *dū*, 2. *dūt*, 3. *dŭt*, *dǫt*; pl. *dūn*.

Praet. 1. 3. *dej*, 2. *dejə*; part. *gχdōn*.

§ 373. *gōn* gaan

Praes. 1. *gō*, 2. *gōt*, 3. *gēt*; pl. *gōn*.

Praet. 1. 3. *gòŋ*, 2. *gòŋə*; pl. *gòŋə*, part. *gχgōn*.

Evenzoo gaat: *stōn*, staan.

Aanm. *slōn* gaat naar de VIe Ablautsrij.

§ 374. *zī·n* zien. (Vgl. § 361, aanm.)

Praes. 1. *zī·*, 2. *zī·t*, 3. *zǫt*; pl. *zī·n*.

Praet. 1. 3. *zaχ*, 2. *zagə*; pl. *zagə*, part. *gχzī·n*.

§ 375. *zǫn* zijn.

Hiervan komen slechts enkele vormen voor, n.l. de

3. sg. en de 1. en 3. pl. De overige vormen worden aangevuld door die van *bǫ̈n* zijn en van *wēzə* wezen. Thans luidt de conjugatie van het verbum substantivum:

Praes. sg. 1 *bǫ̈n*, 2 *bönt*, 3 *is*; pl. 1 *sǫ̈n*, *bǫ̈n*, 3 *zǫ̈n*.

Praet. sg. 1, 3 *was*, 2 *wazə*; pl. *wazə*, part. *gʒwēs*.

B. Zwak Praeteritum.

§ 376. De zwakke praeteritaal-stam werd gevormd door een *-d*, *-t* suffix. Naar de bindvokaal onderscheidde men drie klassen. Deze onderscheiding heeft alle beteekenis verloren, daar de bindvokaal zonder onderscheid uitgevallen is. Alleen heeft nog waarde voor het inzicht in de tegenwoordige verhoudingen de onderscheiding in verba met en zonder oorspronkelijke bindvokaal. Deze laatste volgen een verschillende ontwikkelingsgang, al naar ze korte of lange stamlettergreep hebben. De langsilbige hebben in het praeteritum geen umlaut; hierdoor ontstaat een afwisseling tusschen de vokaal van het praesens en van het praeteritum. De kortsilbige nemen ook in het praeteritum umlaut aan en vormen dit op dezelfde wijze als de verba met bindvokaal.

a. Verba met bindvokaal in het praeteritum en overige kortsilbige.

§ 377. Het *-d* suffix is verloren gegaan. Voor alle personen is de uitgang *-ʒn* geworden. Het participium heeft *-t* behouden, behalve na *t*, *p*, *k*, *χ*, *f*; na *m* heeft zich een *p* ontwikkeld.

Bv. *mejnə* meenen, *döpə* doopen, *nümə* noemen.

a. Praes. 1. *mejn*, 2. 3 *mejnt; mejnə*.

Praet sg. en pl. *mejnʒn;* part. *gʒmejnt*.

b. Praes. 1. 2. 3. *dŏ̈p; dŏ̈pə.*
Praet. sg. en plur. *dŏ̈pɣn;* part. *gɣdŏ̈·p.*

c. Praes. 1. *nŭ̈m*, 2. 3. *nŭ̈mp; nŭ̈mə.*
Praet. sg. en plur. *nŭ̈mɣn;* part. *gɣnŭ̈mp.*

Evenzoo gaan:

§ 378. 1) met bindvokaal: *hŏ̈·rə* hooren, *tērə* teeren, *lē·rə* leeren, *dejlə* deelen, *mejnə* meenen, *kenə* kennen, *zɪχ bējə*, bidden, *nējə* naaien, *sχepə* scheppen, *sχarpə* scherpen, *grūtə* groeten, *jökə* jeuken, *mākə* maken, *twɪ·fɣlə* twijfelen.

Aanm. Een sterk praeteritum vormt:
wī·zə wijzen, *wes*, *wezə; gɣwezə.*
vrōgə vragen heeft, *vrūχ*, *vrūgə; gɣvrōχ.*
zegə zeggen, *zej*, *zejə; gɣzejt.*
hebə hebben, *hat*, *har*, *hadə*, *harə*; *gɣhat.*
mākə maken, *mī·k* naast *mākɣn*, *mī·kə*; *gɣmāk.*

§ 379. Overige kortsilbige: *bŏ̈·rə* beuren, *vɣtelə* vertellen, *stēlə* stelen, *spŭ̈lə* spoelen, *vŭ̈lə* voelen, *kenə* kennen, *sχö̤də* schudden, *zetə* zetten.

Aanm. *plökə* is geheel in de sterke overgegaan: praet. *plok*, *plokə; gɣplokə.*

b. Verba zonder bindvokaal in het praeteritum.

§ 380. Hiertoe behooren:

Enkel langsilbige: *zŭ̈kə* zoeken, *deŋkə* denken, *breŋə* brengen, *kō·pə* koopen, *dö̤ŋkə* dunken.

zŭ̈kə zoeken, Praet. *zoχ*, *zoχtə;* part. *gɣzoχ.*
deŋkə denken, — *daχ*, *daχtə;* — *gɣdaχ.*
dö̤ŋkə dunken, — *doχ* ;
kō·pə koopen, — *koχ*, *koχtə;* — *gɣkoχ.*

IV. WOORDENLIJST.

(De cijfers achter de woorden geven de paragrafen in de grammatica aan).

Af, af, van 60, 189, 280.
afbrēkə, afbreken 131.
afnēmə, afnemen 131.
afsχērə, afscheren 131.
afsnɨjə, afsnijden 131.
aftrekə, aftrekken 131.
aχ, acht, telwoord 150, 233, 325.
aχ, zorg, *nēmówɨnaχ*, neem je in acht.
aχtɣr, achter 141, 324.
akɣr, akker m. 222, 284.
aks, bijl m. 143.
al, *alə*, alle 61. aanm. 2.
alɣmōl, allemaal 61. aanm. 2.
alens, eender, gelijk.
ampɣr, bijna, nauwelijks.
an, *ān*, aan, voorz. en bijw. In samenstellingen alleen *ān*.
andɣr, ander 140, 206.
andɣt, bijw. het tweede 60.
antwō·ɣt, antwoord n. 133.
apɣl, appel m. 60, 184, 276, 284.
arɣbeɣt, arbeid m. 60, 210.
arɣχ, erg 175, 227, 277, 280.
arɣm, arm, adj. m. 175, 276. arm, subst. m. 277, 317.
arɣmūt, armoede 104.
arɣt, erwt m. In de pluralis *arɣtə* naast *ātə* 60, 62.
arvə, erven 188.
as, als, voegw. 60, 167.
as, asch f. 221.
as, as m. (van een wagen).

Ādɣχ, aardig 206.

ādɣl, adel m. 61.
ādə, aarden, gewennen, gewoon worden
āk, aak m. 61.
ālt, aalt, mestwater f. 61.
āmbelt, aanbeeld n. 132, 180.
āndūn, aandoen 132.
āngōn, aangaan, bij iemand aan huis gaan, inloopen. 132.
ānholdə, aanhouden, opfokken van vee 132.
ānprōtə, aanpraten, opdringen 132.
ānsprēkə, aanspreken 132.
ānvaŋə, aanvangen, beginnen 132.
ānzī·n, aanzien, bezien 132.
āp, aap 143, 316.
āpɣrɣχ, aanstellerig.
āpɣrij, aanstellerigheid m.
āt, aard m. 62, 210, 268.
ātə, erwten. Zie *arɣt*.

Bak, bak m.
bal, bal m. 315, 316
baldōdɣχ, baldadig.
balɣχ, buik, maag m. 60, 167, 185.
balkɣn, balk, zoldering boven de deel. *optɣn balkɣn* op de balkzoldering 313, 317.
bandɣl, hoepel m.
bantrēkəl, kwajongen m.
barɣχ, berg, hooiberg m. 75, 185, 227, 255, 277, 316.
barɣm, berm m.
bargə, bergen 75, 171, 255,
bas, barst, schors, huid m.
bats, brutaal, overmoedig.
bats, soort spade f.
bānɣs, uitroep bij het knikkerspel, geeft het recht, 'n rechte lijn (baan) beschrijvende, zich aan de overkant te plaatsen.
bāt, baard m. 62, 177, 185, 210, 268.
bɣdɪsɣlə, in orde brengen
bɣdrī·gə, bedriegen 125, 135, 226, 358.
bɣdrī·gɣr, bedrieger m. 140.
bɣdrūf, bedroefd, adj.; zeer, erg, als adv. 104, 135.
bɣdūn, bevuilen 135.
bɣgɪnə, beginnen 135.
bɣgrefɣnis, begrafenis.
bɣgrɪ·pə, begrijpen 135.
bɣlabɣrə, beetnemen.
bɣlazɣrə, beetnemen.
bɣnɣl, begrip, verstand n.
bɣsefə, beseffen 192, 284.
bɣsχejt, bescheid.
bɣsprēkə, bespreken.

bɣstējə, besteden; in de kost doen 135.
bɣtün, schaars 135.
bɣvalə, bevallen 135.
bɣzī·n, bezien 135.
bɣzörgə, bezorgen 135.
bek, bek m.
belkə, huilen 166
ben, mand f. 72.
benzə, drukte, lawaai maken
berɣk, berk m.
besɣm, bezem 72, 178, 217, 317.
bes, best 196 aanm., 299.
bet, bed m. 147, 148, 210.
betstēj, bedstêe f.
bējə zıχ, bidden (in het gebed) 73, 185, 204, 207, 210, 302, 378.
bēkɣr, beker 73, 219.
bēs, bes 68, 316.
bētɣr, beter 68, 185, 263.
bē·n, been n. 115.
bē·ɣr, beer, mannetjes varken m.
bē·s, beest, koe n.
bē·və, beven.
bıdə, bidden, smeeken 208.
bij, bij, subst. f.
bij, bij, voorz
bınə, binnen 78, 180.
bınə, binden 207, 359.
bıjkomə, bijkomen 135.
bijspriŋə, bijspringen 135.
bıtɣr, bitter 197, 284.
bızgkə, hard loopen.
bı·tə, bijten 99, 185, 212, 357.
bī·jə, bieden 125, 358.
bī·zə, biezen, helm 215.
blat, blad n. 205, 318.
blāχ, klein kind m. en n.
blājə, bladeren plukken 204.
blek, blik n.
blek-ēɣs, doorgereden aars 69, 72, 269.
blē·k, bleek 115.
blınt, blind, adj. 141.
blınt, *plınt*, houten bord n.
blī·və, blijven 98, 357.
blōɣr, blaar m. 92, 166, 174, 185, 205, 316.
blōɰw, blauw 95, 96.
blōzə, blazen 215, 363.
blŏd, kinderen.
blŏjə, bloeien, van bloemdragende boomen en van den donder gezegd 106.
blŏɣrkop, koe met witte kop.
blŏ·j, bloode 209.
blūm, bloem m. 104, 150, 181. aanm. 3, 273, 316.
blūsɣm, bloesem 217.
blūt, bloed 104.

blūjə, bloeien, van bloemen 154, 294.
blūmkɣs, bloempjes 105.
bos, barst. (subst.) 83, 199.
bos, ledig, zonder (adj. alleen praedicatief gebruikt).
bot, bord n. 198.
botɣr, boter f. 80.
boɥwə, bouwen, ploegen 114.
boɥwt, oogst m
bōχ, boog m. 86.
bōj, bode m. 86, 209, 265, 308, 316.
bōm, bodem m. 86, 205.
bōɣr, boor.
bōvə, boven 86, 265, 324.
böjzə hard loopen.
börəχ, borg m. 83, 250.
bös, borst f. 82.
bösɣl, borstel m. 82, 196 aanm. 242, 299.
bòχ, bocht m.
bòχ, bocht, slecht goed n.
bòks, broek f.
bòksə, schieten bij een bruiloft.
bòl, stier m. 258.
bònt, bont 88.
bòŋɣt, boomgaard m. 178 aanm.
bòs, bosch m. 88.
bòt, bot n. 88.
bō·m, boom m. 120, 315.
bō·n, boon m.
bō·tsχap, boodschap f. 147, 316.
bɷkə bukken 89, 243.
bɷlt, heuvel m.
bɷs, bus f.
bŏ·gɣl, beugel m. 226.
bŏ·rə, beuren, tillen, ontvangen 173, 379.
bŏ·ɣt, beurt
brāk, braak, adj. niet bebouwd. subst. f. bouwvallig huis 61.
breŋə, brengen 181 aanm. 212, 224, 275, 298, 380.
bret, bord, van planken.
bretə, breedte f. 118, 201, 274.
brēkə, breken 78, 137, 252, 360.
brē·t, breed 115.
brɨj, brij m. 102.
brī·f, brief m. 97.
brok, brok m. 80, 82.
brōjə, braden 92, 169, 204, 363.
brök, breuk 147, 148.
*bröksk*ə, brokje n. 82.
brón, bron 88.
brō·t, brood 120.
brɷχ, brug f. 89, 223, 316.
brɷlɣf, bruiloft f. 89, 194 aanm. 243.

brǫmɣl, braambes m. 76, 259.
brus, schuim 110, 185.
brūk, broekland n. 104, 169.
brün, bruin.
brüt, bruid f. 112, 210, 246.
brüjə, broeden 105.
brüɣr, broeder m. 205, 300.
buk, buik m. 110.
bul, menigte, hoop f. *ɣn hē·lɣbul* een heele hoop.
būk, boek n. 104, 149, 315.
bütə, buiten 112, 135, 246, 324.
bügə, buigen 86, 111, 247, 358.
bük, beuk m. 105.
bükɣl, beukenoot 317.
bül, buidel m. 111, 167, 205, 300.
büɣt, buurt f. 111, 177, 201 aanm.
bütə, aanblazen, van vuur gezegd 185, 195.

Dadə, derde 172, 206, 289, 291, 326.
daχ, dag m. 61, 141, 202, 262, 316, 319.
dak, dak n. 60, 202, 219.
dam, nest m. van een varken gezegd.
damp, rook, wasem, damp m. 60, 183.
daŋk, dank 219.
darɣp, dorp n. 175, 277.
darɣm, darm m. 149, 315, 316.
das, das, halsdoek m. 234.
dāχs, dagelijks, overdag 312.
dejlə, deelen 116, 378.
dekə, dekken 67, 240.
del, laagte in het land m.
dempɣχ, kortademig.
den, die 151, 330, 331.
den, denneboom m.
deŋkə, denken 67, 144, 181 aanm. 212, 219, 275, 298, 380.
dēl, deel m. 73.
dıχ, dicht 103.
dısə, deze 77, 217, 333.
dısɣl, disselboom m. 103, 275.
dısɣlə, twisten.
dē·gɣr, door en door.
dē·χ, deeg 115, 227.
dē·l, deel, menigte, hoop m. *ɣn hē·lɣndē·l* een heele hoop 115.
dē·ɣn, deerne, meisje f. 317.
dı·k, dijk m. 202.
dī·f, dief m. 125, 143, 145, 202, 316.

dī·nə, dienen 125, 143.
dī·ns, dienst m. 143, 316.
dī·p, diep, 125, 202.
dī·ɣr, dier 125, 202.
doχtɣr, dochter f. 80.
dokə, strooiwisschen onder de pannen leggen 80.
doɥʷ, dauw m.
doɥwɣlə, stoeien
dōjɣr, dooier m. 205 aanm. 2, 276.
dōgɲns, *dōgɲntɣt*, daargindsch 76.
dōɣr, daar 92.
dörpɣl, dorpel, drempel m.
dörvə, durven, 83, 171, 202, 366.
dös, dorst m. 82, 198, 302.
dösə, dorschen 216.
dö·j, dooi m. 124.
döjə, dooien 124.
dönɣχ, danig, door en door
dȯl, dol 81, 258.
dȯwə, duwen 210.
dɲk, dikwijls
dɲn, dun 89, 202, 323.
dɲŋkə, dunken 181 aanm. 298, 380.
dō·f, doof 120.
dōjə, doode m. 204, 316.
dōmɣnē·ɣr, dominé m. 108.
dö·ɣn, doorn m. 84, 85, 149, 177, 245, 270, 315.
dō·t, dood 202, 210.
dö·gə, deugen 366.
dö·p, doop m. 147.
dö·pə, doopen 207, 212, 377.
ȫd·ɣr, door 91.
dö·ɣr, deur f. 174.
dö·s, doos f.
drabə, op 'n drafje loopen.
dramə, drenzen.
drāgə, dragen 61, 67, 70, 202, 251, 262, 362.
drējə, draaien 68, 93, 154, 202, 241, 263.
drij, drie 102, 126, 202, 326.
drɪŋkə, drinken 359.
drɪ·s, mooi gekleed.
drī·s, dreef klaverland m.
drī·və, drijven 98, 140, 212, 279, 357.
drop, drop, druppel m. 80.
dröpɣl, druppel m. 82, 169, 183, 242.
drō, langzaam, traag
drōt, draad m. 92, 94, 149, 244, 315, 316.
drɲk, druk 89, 219, 243
drɲkə, drukken 89.
drō·mə, droomen.
drö·χ, droog 91, 223, 245.
dukə, zich bukken.

dum, duim m. 150.
düdɣlɣk, duidelijk 202.
düstɣr, duister 129.
dūf, duif m. 109, 144, 189, 316.
dūk, doek m. 104, 202.
dūn, doen. Zelfstandig- en hulpwerkw. Van doen wordt een zeer ruim gebruik gemaakt; het heeft soms de beteekenis overgenomen van het werkwoord waarbij het gebruikt werd, b.v. schelen, geven 104, 181, 372.
dŭɣr, duur 128, 174, 202.
dŭvɣl, duivel m. 143, 188, 279, 317.
dwas, dwars
dweɣɣl, dweil m. 230.
dwiŋə, dwingen 78, 182, 225, 359.

Efə, even (adv.), glad (adj), 191, 276.
efkɣs, eventjes 72, 191.
eχ, echt 118, 194, 195 aanm. 230.
ej, ei n. 119, 318.
ejgɣs, zelf 116.
ejk, eik m. 116.
ejsə, eischen 216.

el, el, lengtemaat 72.
elɣbōχ, elleboog m. 72.
elɣf, elf 325.
els, els m.
emɣr, emmer m 140, 178, 187, 286.
emp, mier m. 178, 200, 305.
ent, eend m.; einde n 67, 147, 181, 197, 316.
eŋ, eng, nauw 67, 182, 224.
eŋɣl, engel m. 67, 143.
eŋkɣl, enkel, alleen 180.
eŋkɣlt, zoo nu en dan.
eŋks, angst m. 67, 181, 198, 218, 225, 240, 292, 302.
erɣns, ernst 143.
estɣr, estrik 216.
etgrŭn, etgroen n.

Ēk, azijn m 68.
ēɑpɣl, aardappel m. 173, 317.
ērə, aarden 172 aanm., 206 aanm., 289.
ēɑt, aarde, grond f. 74, 177, 310.
ētə, eten 195, 361.
evɣnoldɣr, iemand van gelijke leeftijd.

Ē·lent, ellende m.
ē·n, een 325.
ē·t, eed m. 115, 203, 210.

ē·zɣl, ezel m. 142.

Ik, ik 327.
ɪmbūdɣl, inboedel m.
ɪŋk, inkt m. 70, 251.

I'mkə, krekel n.
ɪ·mphempkə, krekel n.
ɪ·s, ijs 99 n.

Ī'dɣr, ieder 140, 205 aanm., 336.
ī·ɣlans, inlandsch 228 aanm.
ī·ɣs, eerst 142.
ī·stə, eerste 173.
ī·zɣr, ijzer n. 98, 140.
ī·zɣrə, ijzeren 142.

Fasɣlōvɣt, vastenavond 190 aanm., 195 aanm., 281, 299.
fel, heftig.
fɪkɣs, vingers.
fɪks, aanroepingsnaam van een keeshond.
fɪ·lt, fielt m.
fɪ·mɣlə, beuzelen.
fɪ·t, fijt, zweer f.
fī·n, fijn.
fī·s vies, ergens vies van.
flarə, flarden 172, 206 aanm., 289.
flenskə, dunne pannekoek.
fles, flesch f.
flɪŋk, flink 190 aanm.
flɪtsɣbōχ, boog.
flōu̯ʷ, flauw 163, 190 aanm., 281.
flup, varkensblaas f.
fō·s, poreus, voos.
frɪs, frisch 190 aanm., 281.
frɒstɣrɣχ, kouwelijk 89, 169, 190 aanm.
fustə, heimelijk iets geven, toestoppen.
futɣrə, foeteren.

Galɣχ, galg, bretel 226.
garɣf, garf f. 164, 189, 277.
gas, ranzig.
gat, gat n. 60, 68, 318.
gān, garen n. 62.
gār, gaar 61, 165, 174.
gɣbētɣrə, beter maken 136.
gɣbö·rə, gebeuren 140, 177.
gɣbrükə, gebruiken 112, 155.
gɣdɒlt, geduld 89.
gɣlüt, geluid 112.
gɣmē·n, *gɣmejn*, gemeen 136.
gɣmejnt, gemeente f. 201 aanm.
gɣmūt, gemoed f. 136.
gɣnēzə, genezen 136.
gɣnī·tə, genieten.

gχnot voordeel n. 80, 197.
gχnôχ, genoeg 107, 136.
gχrɪχ, gerecht, rechtbank n. 77, 252.
gχstɪχ, gesticht n. 194.
gχtūgə, getuige 128.
gχvāər, voertuig n.
gχvōχr, gevaar n. 92.
gχvūl, gevoel n. 105.
gχwār, gewaar 61.
gχwelt, geweld n. 64, aanm. 256.
gχwɪχ, gewicht n 77.
gχwo̯lχf, gewelf n. 136.
gχwō·n, gewoon 90.
gχzɪχ, gezicht n. 77, 252.
gejsəl, geesel m.
gek, gek.
gelχχ, geelachtig, bleek 72, 167, 226
gelχp, weelderig, groen, bronstig 72, 167, 183, 226.
gelt, geld n. 197.
geŋχlə, heen en weer loopen 182.
ges, gist f.
gēf, gaaf 93, 189.
gēl, geel 73, 165, 167, 323.
gēa̯n, gaarne 74, 269.
gēvə, geven 73, 78, 143, 181, aanm. 3, 212, 263, 361.
gē·χr, geer 115.
gɣj, gij, jij 102, 327.
gɪn, geen 336.
gē·s, geest 115.
gɪ·sχl, schraal
gī·rə, geeren 117.
gī·tə, gieten 86, 125, 358.
glas, glas n. 152, 315, 316.
glɪjə, *glɪ·jə*, glijden 100.
glo̯uw, helder uit de oogen ziende.
glōjə, doen gloeien 106.
glō·və, gelooven 91, 121, 136, 142.
glupχrχχ, gluiperig.
glūt, gloed m. 104.
glūjə, gloeien (intrans.) 154, 166, 294.
golt, goud n. 80, 210, 226.
göps, een handvol f.
gōn, gaan 373.
gō·χr, vuil 120.
go̯ldə, gulden 89.
go̯nə, gunnen 89.
go̯nə, gindsche 76, 153 aanm. 180, 226, 259.
go̯nt, *go̯ntχt*, ginds 153 aanm. 259.
go̯nzə, afgunstig kijken.
graf, graf n. 60.
grāf, sloot f. 61.
grāχ, graag, gaarne 61.

grāvə, graven 61, 188, 262, 362.
gres, gras n. 218.
grɪŋ, gering, 136.
grɪnt, grint n.
grɪsltjə, 'n klein beetje.
grɪ·pə, grijpen 99, 183, 212, 302, 357.
grɪ·s, grijs 99.
grī·nə, huilen 169, 180.
grof, grof 136.
grōf, graaf 193 m.
grötə, grootte 122, 201, 274.
grònt, grond f. 88.
grō·t, groot 120, 226.
grǫnzəl, grendel f.
grūs, dichte graslaag f. 104, 169.
grūtə, groeten 378.
grūzl, rilling f. 109.
grŭjə, groeien 207.
grŭn, groen 105, 181.
gūnzdag, woensdag.
gūt, goed 104, 146, 204, 307.

Half, half 167.
halfsχejt, helft f.
halm, halm m. 167, 228.
hals, hals m. 167, 228.
hant, hand f. 148, 181, 206, 210, 287.
haŋə, hangen 67, 182, 303, 362.
harfs, herfst m. 175, 189.
hark, hark f.
hat, hard adj. 60, 62 aanm. 1, 176, 268, 255, 291.
hat, hart, subst. m. 74 aanm. 2, 176.
hām, haam m. 61.
hāmr, hamer m. 61, 174.
hān, haan m. 61, 150.
hānhöltr, hanebalken.
hārə, scherpen, van zeis of zicht.
hārō·k, veendamp.
hās, haas m. 61.
hāt, haat 62, 228.
hāvr, haver m. 61, 276.
hebə, hebben 67, 186, 208 aanm., 284, 309, 378.
hebrχ, hebzuchtig.
hefə, heffen 192.
heχ, haag 227.
heχtə, hechten; zwaar ademhalen.
hej, heide f. 116.
hejdə, heiden m. 203.
hejlχ, heilig 140.
hejt, heet 116, 248.
hejtə, heeten 116.
hekə, hek n. 67, 155, 240.

heks, heks. Scheldnaam nog, voor mannen en vrouwen.
helɣf, helft f. 67, 189, 228.
helɣχ, heilig.
helpə, helpen 72, 78, 359
heltɣr, halster m.
hemə, hebben. Zie *hebə* 67, 186 aanm.
hemp, hemd n. 67, 206, 211.
hen, heen.
henəklēt, hennekleed, doodskleed.
het, hert 72, 74 aanm. 1, 143, 172, 279, 291.
hetə, hitte 118, 228, 274.
hets, hitte 72.
hēɣt, haard m. 74, 269.
hēvɣχ, zwaar.
hē·mɣl, hemel m. 142.
hɪj, hij 76, 102, 328.
hɪŋkə, hinken 78.
hɪŋks, hengst m. 70, 225, 292.
hī·s, heesch 218, 228.
hī·t, hei n. 117, 253.
hof, hof m. 80, 193, 244.
hol, hol 80, 81 aanm.
holə, houden 64, 207, 362.
holt, hout n. 80.
hor, grintzeef f. 174.
hot, oogenblik.
hot en hēr, hierheen en daarheen, heen en weer, zoo zoo.
hoɥwə, houwen 123.
hōk, haak m.
hōɣr, haar n. 92, 174.
hōs, hoos, kous, sok 86, 218, 228, 265.
höχtə, hoogte f. 317.
höjɣl, mand m.
hȫj, hooi n. 124.
hȫjə, hooien 124.
hòmp, brok m. 88.
hòndɣt, honderd 88.
hònɣχ, honing m. 88, 140, 180, 224 aanm. 2.
hònt, hond m. 88.
hòŋɣr, honger m. 88, 276.
hòŋk, huis. Alleen gebruikt in: *van hòŋk* van huis.
hō·ɣn, hoorn n. 84, 85, 228, 245.
hɥk, hoedanig 158 aanm. 167, 296.
hɥlɣp, hulp f. 89, 228.
hɥtsɣlə in *lōpənhɥtsɣlə* loop rond (loop heen, hutselen).
hȫf, hoofd 121, 142, 279.
hȫ·rə, hooren, passen, betamen 121, 140, 142, 173, 177, 207, 378.
hu, *hū*, hoe 159, 295.
hūf, hoef m. 104.

hūstə, hoesten 159, 195, 216, 295.
hūt, hoed m. 104.
hüs, huis n. 110 aanm. 145.
hūjə, hoeden 105, 155, 204, 228, 307.
hūndɣr, hoenders 306, 318.

Jaχ, haast m.
jak, jak n.
jāgə, jagen 153, 226.
jökə, jeuken 153, 155, 212, 378.
jöt, jood.
jō, ja 153.
jōmɣr, jammer 92, 153, 273, 276.
jōɣr, jaar n. 92, 153, 319.
jòŋ, jong, adj. naast *jòŋk*, 153, 224, 280, 303, 322.
jòŋk, jong, subst. n. 224 aanm. 1.

Kadī·zə, smullen.
kalɣf, kalf n. 167, 318.
kalɣk, kalk f. 219, 277.
kalɣm, kalm 276.
kant, kant 316.
kap, kap; pet f.
kar, kar f. 174.
kasχɣnādə, opschik, drukte.
kastɣrmenɣkə, oud 15-centstuk.
kāl, kaal 61, 165.
kām, kam t. 63, 178, 187, 219, 272.
kāt, kaart f. 268.
kātɣr, kater 140.
kejmə, kammen 68 aanm. 187, 286.
kejzɣr, keizer 143.
kelɣk, kelk f. 142.
kelt, koude f. 64 aanm. 67, 256.
kerɣk, kerk f. 142.
kenə, kennen 172, 180, 210, 378.
kenə, karnen, 291.
kes, kers 176, 216.
kesmɣs, kerstmis 172.
kewə, kauwen 210, 302.
kēɣl, kerel 73 m.
kērə, vegen 68.
kēɣs, kaars 74.
kēs, kaas 93, 316.
kētɣl, ketel f. 68, 142, 279, 317.
kınt, kind n. 78, 219, 318.
kı·n, kiem 99, 219.
kı·pɣχ, vlug, levendig.
kī·kə, kijken 98, 212, 302, 357.
kī·ɣr, keer 117.
kī·rə, keeren 117, 125.

kī·zə, kiezen 358.
klam, vochtig.
klejn, klein 306.
klē·ɣr, kleeren 318.
klē·vər, klaver f. 115, 166.
klık, keep.
klıkspōn, klikspaan.
klımə, klimmen 187.
klodɣr, kluit.
klopə, kloppen 80.
klōlutɣr, louter 110.
klōɣr, klaar 92 aanm.
klōu̯ʷ, klauw m. 96.
klomp, klomp 88.
klo̯ŋɣl, vod.
knats, helemaal.
knexˇ, knecht 72, 179, 316.
knetɣr, door en door, helemaal.
knējə, kneden 73, 219.
knıj, knie n. 126.
knıpsə, meisjesspel met spelden
knop, knop f.
knolrābı·, koolraap.
knökɣl, knokkel 82.
kno̯p, knoop f. 89.
kno̯pɣl, knuppel f. 89.
knūvə, kluiven 188.
kolt, koud 64, 256.
komə, komen 89, 178, 360.
kos, kost f. 80.
kostə, kosten 80, 216, 219.
kōkɣr, koker f. 143.
kōpɣr, koper 86, 276.
kökə, keuken f. 82, 142.
könə, kunnen 367.
könŋ, koning m. 182.
köpkə, kopje n. 82.
körɣf, korf f. 83, 250.
kös, korst f. 82.
köt, kort 83, 250.
kötɣrɣxˇ, bekrompen, armoedig.
kō·gɣl, kogel f. 90.
kō·l, kool f. 120.
kō·ɣn, koorn 84, 85, 177, 270, 310.
kō·pə, koopen 183 aanm. 194, 275, 380.
ko̯ndɣgə, opzeggen, dienst opzeggen 89, 180.
ko̯sə, kussen 217, 284.
kraxˇ, kracht 195, 198.
kramp, kramp f. 60, 63, 183.
kraŋ, averechts.
krāxˇ, kraag f. 61, 194.
krākə, kraken 219.
krek, juist, precies.
krēj, kraai 93, 169, 241, 316.
krējə, kraaien 93, 154.
krē·gɣl, opgewekt, levendig 79, 264.
krımpə, krimpen, 359.

krɪŋ, kring 78.
krɪp, krib 186, 280.
krɪ·tə, krijten 99, 357.
krī·gə, krijgen, ontvangen, 357.
krop, krop f. 184.
kröpɣl, kreupel 82.
krȯm, krom 187.
krō·n, kroon f. 108.
kruk, kruik f. 110.
krupə, kruipen 110, 358.
krūlə, rondwentelend een nest maken.
krüt, kruit; kruid 110 aanm.
kus, koest, stil.
kükə, kuiken n. 129, 142, 181, 297.
küp, kuip f. 110 aanm.
küt, kuit (lichaamsdeel).
kütɣt, kuit (van visch).
kū, koe f. 104.
kūk, koek f. 104.
kūl, kuil f. 104, 219.
kwelə, kwellen 168, 284, 359.
kwetɣr, beurs 158.
kwets, pruim.
kwezɣl, kwezel 205 aanm. 3.
kwɪ·k, levendig, opgewekt
kwōl, kwaal f. 144, 316.

Laχə, lachen 231, 284.
lam, lam, adj. 63
lant, land n. 60.
laŋ, *laŋk*, lang 166, 182, 224, 280.
laŋə, geven.
lapə, klaarspelen.
lapə, hoog spelen.
lāj, lade f. 61, 209, 262.
lām, lam adj. 61, 63, 286.
lam, lam, subst. n. 61, 63, 272, 286.
legə, leggen 226 aanm.
lej, lei f. 119.
lekə, lekken 72, 222.
lekə, likken.
lentə, lente f. 67.
leŋtə, lengte f. 201.
les, *lets*, laatst (adj. en adv.) 196 aanm. 166, 199, 299, 302.
lestɣt, laatst (adv.) 195 aanm. 299, 302.
lēχ, leeg 73.
lēχ, laag 93, 227, 280.
lēχtə, laagte f. 317.
lēpɣl, lepel f 68.
lēɣr, leer 73, 205.
lēvə, leven 73, 207, 212.
lēzə, lezen 73, 212, 215, 283.
lē·jə, ledematen 79.
lē·m, leem 115.
lē·ɣr, ladder f. 205.

lē·s, leest f. 115.
lē·rə, leeren 378.
lē·t, leed 210.
lıgə, liggən 78, 223, 361.
lıχ, licht 103, 127, 275.
lıχām, lichaam n.
lıt, lid; deksel 78, 148, 151, 204.
lı·f, lijf n. 99.
lı·jə, lijden 357.
lı·k, lijk n.
lı·m, lijm f. 99.
lı·pə, huilen.
lı·s, lijst f. 99.
lī·gə, liegen 125, 358.
lī·n, lijn f.
lī·vɣr, liever 144.
lok, gat n. 80.
los, los 122.
lōtə, laten 92, 97, 363.
lōu̯ʷ, lauw 96, 163.
lòχ, lucht f. 88, 194, 199.
lòŋ, long f. 88.
lòzī·rə, logeeren.
lō·f, loof n. 120.
lō·k, uien n. 120, 219.
lō·pə, loopen 120, 140, 181 aanm. 3, 212, 229, 364.
lu̯bə, castrare 89, 186.
lu̯χ, lantaarn f. 130, 275.
lu̯j, lui, lieden 166.
lō·gə, leugen 91.
lō·pə, houten emmer.
lüjə, luiden 112.
lüstɣrə, luisteren 112.
lūdɣr, boos wijf n. 104, 205 aanm.
lūrə, loeren 109, 170.

Magə, mogen 370.
makŭt, uitvlucht.
man, man.
maŋɣs, ondertusschen, al vast.
margə, morgen f. 319.
marɣχ, merg n. 178.
marɣjou̯wə, huilen.
mat, mat.
māggr, mager.
māχ, maag f. 178.
mākə, maken 143, 378.
mālə, malen 61, 166.
mānə, manen, aandringen om te betalen.
mɣn, men 336.
mejnə, meenen 116, 155, 377.
mejstɣrsə, vrouw van de meester f.
mejt, meid f. 203, 210, 226 aanm.
mejzŭntjə, madeliefje
melɣk, melk f. 167, 219.
melkə, melken 80, 166, 212, 359.

melkχt, hom. *kütχt* kuit.
mem, tepel f. 67.
menχχ, menig 336.
menχə, mengen 67.
mējə, maaien 154.
mēl, meel 73, 165.
mētə, meten.
mētjə, meisje n.
mē·ps, tenger, teer.
mıdχχ, middag f. Zie *mırχχ* 208 aanm.
mıdə, midden 208, 324.
mılχsı·nə, medicijnen.
mındχr, minder 306.
mıns, mensch m. 70, 178, 218, 221, 304.
mırχχ, middag f. 309.
mıs, mest 77.
mısə, missen 217.
mı·t, mijt f.
mı·tχrχχ, klein; niet lekker.
mī·rə, zeuren.
moldχr, malder 276, 319.
motə, moeten 371.
motrēgə, stofregen.
moųʷ, mouw f. 123.
mōl, maal 167.
mōl, koe, die voor de eerste keer melk is, 92.
mōnt, maand f. 92, 143, 319.
mōt, maat 92, 197.
mōtχχ, matig 142.
möl, molen f. 82.
möldχr, molenaar.
möf, mof 88.
möjtə, moeite f. 107.
möt, mist f.
mō·χr, wijfjeskonijn 104, 205.
mō·j, mooi 144.
mǫχ, mug 89, 178, 223, 316.
mǫl, stofzand 89.
mǫmχlə, eten, zooals iemand die geen tanden heeft.
mǫndχχ, meerderjarig 89.
mǫs, musch 221.
mǫt, mud 89, 319.
mŏ·gə, mogen, naast *magə*.
mūdχr, moeder f. 104, 205 aanm.
mūs, gestampte kool n.

Naχ, nacht 60, 141, 233, 279.
nalχs, niet geheel, b.v. bij het knikkerspel in: *nalχs alχs*.
nap, schotel 184.
nat, nat 60.
nāf, naaf f.
nākχt, naakt 61, 140.
nām, naam 179, 181 aanm. 3.
nāvχl, navel.
nes, nest 72.

nezdölɣkə, laatste jong uit het nest.
net, net n. 316.
nēf, neef m. 193.
nēgɣl, nagel, spijker 68, 179, 226.
nējə, naaien 154, 378.
nēmə, nemen 73, 78, 143, 151, 179, 200, 360.
nērɣχ, naarstig (in het eten).
nēvə, naast 134.
nē·gə, negen 79, 143, 264.
nē·j, neen 115, 138.
nē·ɣr, neer 205.
nē·ɣtə, laagte 201.
nɪχ, nicht f. 194.
nij, nieuw 126.
nijsgī·rɣχ, nieuwsgierig.
nɪks, niets 336.
nɪ·ts, vurig.
nī·t, niet 125, 138.
nörgɣs, nergens 181 aanm. 2.
nöt, noot.
nōɣdɣr, nader.
nōlt, naald f. 92, 179, 210, 288.
nōs, naast.
nōt, naad f. 92, 179.
nōu̯ʷ, nauw 95, 96, 163.
nu̯t, nut n. 89.
nu̯tsə, nut aanbrengen 89.
nō·t, nood m. 120.
nō̤·dɣχ, noodig 91, 121, 245.
nō̤·s, neus f. 91.
nus, noest.
nūmə, noemen 178, 211, 273, 305, 377.
nūrə, opzwellen, van uiers.

Olt, oud 64, 146, 210, 256, 278, 320, 321.
op, op 184.
ophökɣs, uitroep bij het knikkeren, geeft het recht de knikker hooger te stellen.
os, os 80, 232, 234.

Ōlɪ·, olie m. 86, 108 aanm.
ōlɪ·bēs, aalbes.
ōɣr, ader 92, 174, 205, 300, 316.
ōsɣm, adem m. 92, 205 aanm. 3, 276.
ōvə, oven m. 86, 317.
ōvɣr, over 86, 140, 279.
ōvɣt, avond 181 aanm. 2, 188, 297.

Öjvɣr, ooievaar m.
örgɣl, orgel m. 83, 250.
örgɣs, ergens 181 aanm. 2.

Ȯndɣr, onder 88, 324.
ȯntarvə, onterven 133.
ȯntfaŋə, ontvangen 133.

ȯntχeldə, ontgelden 133.
ȯnthejt, bevel, verlof 116.
ȯnzɣlɣχ, vuil, niet frisch
ȯŋɣl, vet, rundvet m.

Ō·χ, oog 120, 144, 316.
ō·ɣr, oor 143, 144.
ō·skükə, uilskuiken.
ō·ɣt, oort, $^1/_5$ liter n.

Ǫm, om 89, 178, 187, 259.
ǫmɣr, altijd, immer 76, 259.

Ō·j, onderdanig, koest.

Paχ, pacht f. 198, 233
pak, pak n.
pat, pad n.
pekɣl, pekel f.
pepɣl, populier 67, 143, 183, 279.
pes, pest f.
pēɣr, peer.
pēɣt, paard n. 69.
pɪkɣldrōt, prikdraad.
pɪn, pin.
pɪŋɣlə, afdingen.
pɪps, pip, vogelziekte f.
pɪ·n, pijn 99, 144.
pī·p, pijp f. 98.
pī·rȭtɣrɣχ, wormstekig.
plaŋk, plank f. 181.
plant, plant f. 60.
plejstɣr, pleister.
plɪχ, plicht 77, 183, 252.
plǫkə, plukken 379.
plō·j, plooi.
plūχ, ploeg f. 166, 183.
plüm, pluim.
porɣk, klein exemplaar.
pōl, paal m. 92, 94, 244.
pōsə, paschen 92 aanm, 183.
pōtə, pooten 86.
pölf, peluw f.
pȯfə, borgen.
pȯkɣl, bochel.
pȯlvɣr, kruit n. 81.
pȯmp, pomp f.
pȯnt, pond n. 88.
pǫndɣrə, op 't gevoel wegen.
pǫnt, punt f.
pǫt, put f.
prɣbīrə, probeeren 117.
prī·stɣr, priester m. 195.
prī·zə, prijzen 97, 169, 183, 215.
prōtə, praten.
prǫt, min volk n.
prustə, proesten.
prŭvə, proeven 169.

Raŋk, slank, mager
rant, rand f.
ratsə, wegkapen.

ravotə, ravotten.
rākə, raken.
rām, raam.
reχ, recht 72, 169, 198, 233.
rejə, kammen.
rejkə, reiken 155.
rejn, helder, schoon 116, 181, 229, 248, 323.
rejzə, reizen.
rejzə, vallen. Van koren gezegd, dat uit de aren valt.
rekə, rekken 140, 155.
remɣldɣr, mannetjeskonijn m.
ret, reet.
rēgə, regen 276.
rērə, schreeuwen, huilen 169, 170.
rē·p, riem 115.
rɪχɣl, regel, houten stijl.
rɪj, rij.
rɪjə, *rɪjə* rijden 100, 169, 357.
rɪŋ, *rɪŋk*, ring 182, 224, 280.
rɪp, rib 186.
rī·f, ruim, rojaal.
rī·f, rasp f.
rī·m, riem 125.
roχ, rogge f. 80.
rol, rol f. 80, 81 aanm.
rōf, roof, korst f.
rōjə, raden.
rōt, raad m. 92.
rōu̯^{w}, rauw 113, 163.
rōzə, razen.
röjɣl, schommel.
röpɣl, houten stijl, waar de koeien aan staan.
rös, rust f. 198.
rösɣl, reuzel.
rötɣlə, druk praten.
rònt, rond 169.
rów, ruw 163.
rówgī·zɣl, ijzel.
rō·m, room 120.
rō·t, rood 120, 204.
rɷχ, rug 89, 223, 229.
rɷnsɣl, kamrad.
rō·pə, rooven 121, 155.
rup, rups f. 364.
rut, ruit f. 110, 197.
rūpə, roepen.
rūr, druk, luidruchtig.
rūt, roet 197.
rükə, ruiken 112, 358.
rümə, ruimen, opschieten 112, 211.
rūʃkūk, raapkoek 105, 188.
rürə, roeren 229.
rüzɪ, ruzie.
Sestɣχ, zestig 214 aanm, 282.
sɪkɣnō·rɣχ, ontevreden, fitziek.
sɪ·tu, aanstonds.

sχampə, afschampen, afglijden.
sχarʒp, scherp, 183, 213, 277.
sχarpə, scherpen 170.
sχāf, schaaf f.
sχāj, schade f. 61, 209.
sχāmə, schamen 61, 220.
sχāts, schaats 92 aanm.
sχel, schil f.
sχelas, harst 62 aanm. 1.
sχelə, schillen 80, 155, 166.
sχem, schaduw naast *sχǫm* 72, 75, 259.
sχen, scheen f. 181, 213.
sχepə, scheppen 184, 220.
sχēl, scheel 165.
sχēpʒr, schaapherder.
sχērə, scheren.
sχē·ʒr, schaar.
sχē·və, dennenaalden.
sχɪk, plezier.
sχɪŋk, ham (hd. schinke) 78, 219.
sχī·f, scheef 117, 253.
sχī·nə, schijnen 98.
sχī·r-ej verbroed ei.
sχī·tə, schieten.
sχop, schuurtje, 80.
sχostēn, schoorsteen f. 172.
sχot, schort, boezelaar 83 aanm.
sχotʒl, schotel 80, 143, 196, 279.
sχōʒt, scherf, schaarde 632 aanm. 2.
sχōp, schaap n. 94, 177, 220.
sχöjke, zich jeuken.
sχörʒk, schurk 83, 250.
sχöp, schapen.
sχöbə, zich schuren.
sχöldʒr, schouder f. 143, 213.
sχöw, schuw 163.
sχō·n, helder, schoon 181, 220.
sχǫdə, schudden 89, 208, 212.
sχöldʒχ, schuldig 89.
sχǫlt, schuld f. 89.
sχǫm, schaduw, *sχem*, 75, 178.
sχǫmʒl, schimmel 75, 259, 276.
sχum, schuim n. 110.
sχūf, schuif f. 109.
sχūʒr, onweer 128, 220.
sχūvə, schuiven 109, 220.
sχülə, schuilen 111.
slaχ, slag.
slexχ, slecht 195, 198, 233.
slepə, sleepen.
slek, slak 213, 219.
slɪ·m, slijm 166.
slɪ·pə, slijpen 357.
slī·tʒr, balken 318.
slok, slap 219.

slōn, slaan 65, 181, 213, 230, 301.
slōpə, slapen 364.
slötɣl, sleutel f. 82, 142.
slütə, sluiten 86, 112, 358.
smāl, smal 167, 213, 306.
smeltə, smelten 195.
smēɣr, vet, vuil, smeer n. 73, 178, 213.
smɪt, smid 70.
smɪ·tə, smijten 99, 357.
smul, muil 110.
snāvɣl, snavel 61.
snājə, wegkapen.
snē·, sneeuw f. 115.
snɪjə, sneeuwen 101, 161, 357.
snɪjə, *snɪ·jə*, snijden 100, 179, 357.
snī·dɣr, snijder, kleermaker 205 aanm.
snörkə, snurken 83.
snŏjə, stelen, kapen.
snūvə, snuiven 109, 213, 358.
snŭjə, snoeien 105.
sɣnt, sint, sanctus 71.
sö·vɣtɣχ, zeventig 214 aanm. 282.
spatɣlə, spartelen 62 aanm.
spek, spek n. 72.
spɪj, spuw 103.
spɪjə, spuwen 101, 161, 213, 357.
spɪnə, spinnen 359.
spɪnɣwɪp, spinneweb 70, 251.
spī·gɣl, spiegel f. 97.
ꜛpotɣl, sport.
spōn, spaander 183.
spōrə, sparen 61 aanm. 1, 170.
spōɣr, spoor n. 86.
spöl, spel n. 213.
spȯns, spons f. 316.
sprēkə, spreken 73.
ꜛprɪŋə, springen 88, 213, 224, 359.
sprōɣʷ, spreeuw 95, 96.
spŭlə, spoelen 379.
srī·nə, schrijnen 98.
srī·və, schrijven 98, 213, 220, 357.
srŭjə, schroeien 220.
stal, stal f. 60.
stam, stam 60, 63, 273.
starɣk, sterk 213.
starvə, sterven 75, 255, 277.
stat, stad f. 194.
ꜛtāk, staak f. 61.
stāl, staal, monster n. 61.
ꜛtāpɣl, stapel f. 61.
stāts, prachtig 92 aanm.
ꜛtēj, plaats 68, 147, 148, 194, 209, 263, 308.

stēkə, steken 78, 213, 361.
stēlə, stelen 360.
stēɣn, ster 177.
stē·n, steen m. 115, 143, 316.
stɪf, stift f. 194 aanm. 1.
stɪk, helemaal
stɪŋkə, stinken 181, 219, 359.
stɪ·f, stijf 99.
stī·f, stijfsel f. 98.
stof, stof n. 80.
stok, stok 80, 82, 242
stopɣl, stoppel 80.
stōl, staal 65, 230, 301.
stōn, staan.
stöfkə, stofje 82.
stötə, storten 82, 172.
störɣm, storm m. 83.
stō·tə stooten 120, 365.
stɥk, stuk n. 147, 278, 316.
strɪ·kə, strijken 99, 357.
strɪ·jə, *strɪjə* strijden 100, 204.
strɪ·m, striem 99, 194.
strī·mə, striemen 98.
strōl, straal f. 92, 213.
strōt, straat f. 92 aanm.
strȫjə, strooien 124, 213.
strō·j, stroo n. 213.
strȫ·pə, stroopen 121, 155.
stūvə, stuiven 109, 213, 358.
Taχɣtɣχ, tachtig 325.
tam, tam 63, 272.
taŋ, tang f.
tant, tand m. 60.
tejkə, teeken n. 276, 317.
tejkɣnə, teekenen 116.
tes, zak f. (tasche) 221.
tērə, teeren 173 aanm. 177, 378.
tē·f, teef f. 79, 264.
tē·gə, tegen 142.
tē·j, teen 115, 194.
tɪ·t tijd f. 99, 148.
tī·k, tijk f. 98.
tōfɣl, tafel f. 92 aanm., 143, 191.
töjzə, vallen, van koren gezegd, dat uit een zak valt.
törɣf, turf 83, 194, 250.
tòn, ton 88.
tòŋ, tong f. 88, 143, 144, 182, 224, 279, 303, 316.
tō·ɣn, toren m. 84.
tɥsə, tusschen 216, 221.
trekə, trekken 78, 80, 212, 359.
trējə, treden 204, 307.
troχ, trog f. 80.
trop, troep m. 194.
trōχ, traag 227, 280.
trōn, traan 65, 169, 194, 230.
tròm, trom f. 88, 187.
tròmɣl, trommel m. 88.

trō·n, troon m.
trō·s, troost m. 120, 194.
turə, ruilen.
twālχf, twaalf 142, 158.
twı·fχl, twijfel 158, 191.
twē·, twee 158.

Ūl, uil 109, 161.

Valə, vallen 67, 97, 167, 168, 302, 363.
vals, valsch 218.
vaŋə, vangen 67, 70, 224, 225, 303, 363.
varχf, verf f. 164, 190, 281.
varkə, varken n. 60, 190, 281.
varvə, verven 162.
vas, vast 218.
vat, vat n. 60, 152.
vādχr, vader m. 61, 141, 205 aanm., 279.
vām, vadem 205.
vān, vaandel 61, 150.
vārə, rijden, varen 362.
ves, vest n. 74, aanm. 1.
vet, vet n. 118, 274.
vχbī·jə, verbieden 139.
vχdī·nə, verdienen 139.
vχdrāgə, verdragen 139.
vχkī·χt, verkeerd 117.
vχkō·pə, verkoopen 139.
vχlī zə, verliezen 125.
vχlōtə, verlaten 139.
vχnēmə, vernemen 139.
vχsprēkə, beloven 139.
vχzūkə, probeeren 139.
vet, vet n. 274.
vēgdχχ vaardig, klaar 69, 206.
vē·χl, verrel 173.
vē·χtχχ, veertig 173.
vē·χtī·n, veertien 173.
vınə, vinden 78, 88, 207, 210, 302, 359.
vıs, visch 78, 221, 304, 316.
vısχr, visscher m. 140.
vı·f, vijf 99.
vī·χr, vier 325.

Vlas, vlas n. 218, 234.
vlextə, vlechten 80, 359.
vlejs, vleesch 116.
vlöχ, vlucht f. 88.
volχk, volk n. 80, 81, 190, 318.
volə, vouwen 207, 276, 288.
vorχm, vorm 276.
vos, vos 80, 232, 293.
vot, vort, weg 83, 190.
völ, veel 151.
völə, veulen n. 89, 317.
vös, vorst 176, 291.
vól, vol 81, 258.
völə, veulen n. 89, 317.
vöχr, voor 91, 324.

vrat, wrat m. 157, 198.
vrɛχte, omheinen 157.
vremp, vreemd 206, 211, 305.
vrēj, vrede 73, 169, 190, 209, 263.
vrētə, vreten 361.
vrē·t, wreed 157, 204.
vrī·və, wrijven 357.
vrɪj, vrij 102.
vrɪj, wreef 157, 169
vrɪŋə, wringen 78, 157, 182, 224, 359.
vrī·zə, vriezen 125, 215, 283, 358.
vroʊ̯ʷ, vrouw f. 123.
vrōgə, vragen 92, 143, 190, 279, 378.
vrȯχ, vroeg 107.
vrō·m, vroom 90.
vrʊχ, vrucht f. 89, 316.
vulɣk, vuilik 110, 190, 281.
vus, vuist f. 110, 199, 302.
vūl, vuil 109, 323.
vūt, voet f. 105.
vūɣr, vuur 128, 174, 190.
vūlə, voelen 142, 379.

Wadī·rə waardeeren 117.
waŋ, wang f. 143, 182, 316.
warɣk, werk 75, 255.
warkə, werken 219, 348, 349.
warmə, warmen 60.
wasə, wassen, wasschen 67, 251, 362.
wasə, wasschen 67, 251, 293, 362.
wazdȯm, groei 276.
wāgə, wagen m. 143, 317.
wāsɣm, wasem m. 156.
wāsχoʊ̯wə, waarschuwen 123.
wātɣr, water n. 61.
wekə, wekken 222.
weχ, weg f. 156.
weχ, tarwebrood f. 223.
wejt, tarwe f. 156, 248.
wetə, weten 365.
wēk, week f. 73.
wēɣlt, wereld f. 73, 173.
wēɣr, weer (subst. n.) 174.
wēɣt, waard 74.
wēzə, wezen, zijn 375.
wē·j, weede, sandix viminalis 115.
wē·k, week, zacht 115.
wē·ɣr, weer (adv.).
wɪlə, willen 78, 168.
wɪnə, winnen 88.
wɪnə, winden 359.
wɪnt, wind f. 78.
wɪntɣr, winter m. 78.
wɪps, wesp 70, 156, 251.
wɪs, bos, bundel.
wɪsɣlə, wisselen 232.
wɪt, wit 103, 229, 274.

wɪ·, wie 334.
wɪ·f, wijf, vrouw n. 99, 318.
wɪ·kə, wijken 357.
wɪ·s, wijs 99.
wɪ·t, wijd, ver 204.
wɪ·tə, wijdte, verte f. 201.
wī·ɣr, war, *ndəwī·ɣr*, in de war 156.
wī·s, wijs (subst. f.) 98.
wī·zə, wijzen 98, 344, 357, 378.
worə, worden 97, 172, 289, 291, 302, 344.
wos, worst f. 83 aanm 176, 291.
wotɣl, wortel 80, 83 aanm. 140, 156, 317.
wōgə, wagen (verb.) 92.
wōpə, wapen n. 183, 317.
wōɣr, waar 92.
wörgə, worgen 156.
wȯl, wol f. 81.
wȯlɣf, wolf 81, 316.
wȯlɣk, wolk 81.
wȯndɣr, wonder 88, 180, 276.
wȯnt, wonde f. 88.
wō·nə, wonen 90, 266.
wō ɣt, woord n. 84, 270.
wo̤lə, wollen (adj.) 89.
wo̤ns, wensch 181.
wo̤nsə, wenschen 156.
wül̈, mol m. 105, 156, 167.
Zak, zak m.
zalɣf, zalf f. 189, 280.
zalt, zout m. 64, 167, 256.
zant, zand n. 214.
zat, genoeg, verzadigd 60.
zāk, zaak f. 61, 144, 278.
zāl, zaal f. 61, 205.
zālɣχ, zalig 142.
zegə, zeggen 223, 284, 378.
zes, zes 72, 234, 293, 326.
zetə, zetten 196, 379.
zēgə, zegen 214.
zējə, zaaien 207, 210, 241.
zē·kɣr, zeker 143.
zē p, zeep f. 115.
zē·ɣr, zeer 306.
zɪlvɣr, zilver n. 140.
zɪŋə, zingen 88 182, 224, 225, 359.
zɪŋkə, zinken 359.
zɪtə, zitten 78, 196, 212, 341, 361.
zī·k, ziek 125, 214.
zī·n, zien 230, 341, 342, 361, 374.
zoχ, zog n.
zok, sok 82.
zōl, zool 86, 316.
zōt, zaad n 92.
zölə, zullen 369.
zön, zoon m. 150, 151.

zörɣχ, zorg f. 83, 175, 250, 277.
zörgə, zorgen 171.
zômɣr, zomer m. 88.
zȯn, zon f. 88.
zȯn, zulk een, 336.
zō, zoo 335.
zɵχ, zucht 316.
zɵk, zulk 89, 158, 167 aanm. 214, 295.
zɵn, zijn 375.
zɵndəχ, zondig 142.
zɵnt, zonde 89, 155, 181.
zö·və, zeven 143, 214, 326.
zupə, zuipen 110, 183, 212, 302, 344, 345, 358.
zūgə, zuigen 109, 358.
zūɣr, zuur 109, 282.
zūkə, zoeken 105, 219, 380.
zūt, zoet 105, 158, 214, 282, 295.
zwam, zwam 63, 277.
zwarvə, zwerven 171.
zwat, zwart 60, 62. aanm. 1, 176, 197, 214, 268, 291.
zwejt, zweet n. 116.
zwejtə, zweeten 116.
zwelə, zwellen 80, 342, 345, 359.
zwemə, zwemmen 158.
zwērə, zweren 68, 158.
zwēvɣl, zwavel 73, 188, 276.
zwī·gə, zwijgen 357.
zwöp, zweep f. 158, 183.
zwōɣr, zwaar 92, 158, 214, 282, 306, 323.
zwö·ɣtə, zwaarte f. 201.

Proeven van Tekst.

Wad ɣn būɣr nī·t kent dat frıt ə nī·t.	Wat een boer niet kent dat eet hij niet.
Hu lātɣr op tɣn ōvɣt hu bētɣr volɣk.	Hoe later op den avond des te beter de gasten.
Fī·zə varkɣs worə nī·t fet.	Varkens, die ergens vies van zijn, worden niet vet.
Slōp gɣröskɣs, dan köj margə telə.	Slaap rustig (groschens, Duitsch geldstuk), dan kun je morgen tellen.
Hıj hed ɣn snej ınt ō·ɣr.	Hij is dronken.
Int düstɣrə ist gūt flüstɣrə.	In 't donker is het goed fluisteren.

Klıkspōn! Ōlıdōn!
Dörɣf nī·t ōvɣr strōt tə gōn
Hɣntje wıl ȯw bı·tə,
Ketje wıl ȯw krabə,
Hēntjə wıl ȯw pıkə;
Dat kɣmp fan al ȯw klıkə!

Lı·fhē·ɣskrŭskə gōt flī·gə, gōt flī·gə,
Mūdɣr wıl ȯw krī·gə,
Vādɣr is nōɣ Mȯfɣlant,
Mȯfɣlant ıs afχɣbrant.

—

Fukɣpotɣrıj, fukɣpotɣrıj,
gēf mı·n ɣn sentje, dan gōk vŏbıj,
'k Heb al zō· laŋ metə fukɣpot gɣlō·pə,
En noχ gın gelt ɣm brō·t tə kō·pə.
Fukɣpotɣrıj, fukɣpotərıj,
Gēf mı·n ɣn sentjə, dan gōk vŏɣbıj.

—

Fasɣlōvɣt ıs ɣn gek,
Pōsɣn ıs ɣn eɣrbek,
Pıŋkstɣr ıs ɣn guɣɣn hē·ɣr,
Dı· breχ ȯns də zȯmɣr wē·ɣr.

—

Kestŏvɣtjə, kestŏvɣtjə,
Dan gē·dɣt bıj ȯns vȯlȯp.
Dan slaχ mı·n vādɣr ɣn hērɣŋkskə,
En dan krī·g ık də kop.

Lijst van Afkortingen.

Aanm. aanmerking.
Acc. accusatief.
Adj. adjectief.
Bv. bij voorbeeld.
Dat. datief.
Demonstr. demonstrativum.
Fem., f. femininum.
Fr. Fransch.
Got. Gotisch.
Hd. Hoogduitsch.
Imper. imperatief.
Indic. indicatief,
Infin. infinitief.
Masc., m. masculinum.
Naamv. naamval.
Nederl., *Ndl.* Nederlandsch.
Neutr., n. Neutrum.
Nl. namelijk.
Nom. nominatief.
Ond. Oud-Nederduitsch.
Os. Oud-Saksisch.
Oorspr. oorspronkelijk.
Part. participium.
Pers., *ps.* persoon.
Plur. pluralis.
Praes. praesens.
Praet. praeteritum.
Pron. pronomen.
Reflex. reflexivum.
Sing., *sg.* singularis.
Subst. substantief.
Vgl. vergelijk.
W. Germ. West Germaansch.

Literatuur.

Eduard Sievers. Grundzüge der Phonetik zur Einführung in die Lautlehre der Indogermanischen Sprachen. 4e. Aufl. 1893.

Wilhelm Vietor. Elemente der Phonetik des Deutschen, Englischen und Französischen. 3e Aufl. 1893.

Otto Bremer. Deutsche Phonetik. 1893.

E. Brücke. Physiologie und Systematik der Sprachlante. 1876. 2e Aufl.

Friedrich Kluge. Etymologisches Wörterbuch der Deutschen Sprache. 5e Aufl. 1894.

J. H. Gallée. Altsächsische Grammatik. 1891.

Dr. W. Schlüter. Untersuchungen zur Geschichte der Altsächsischen Sprache. 1 Theil. 1892.

W. Schlüter. Vokalismus und Konsonantismus des Altsächsischen, voorkomend in „Laut und Formenlehre der Altgermanischen Dialecte".

Dr. F. Holthausen. Altsächsisches Elementarbuch. 1899.

J. H. Gallée. Woordenboek van het Geldersch-Overijselsch Dialect. 1895.

Dr. Friedrich Kauffmann. Geschichte der Schwäbischen Mundart im mittelalter und in der Neuzeit. 1890.

Dr. Ferdinand Holthausen. Die Soester Mundart. 1886.

Emil Maurmann. Grammatik der Mundart von Mülheim a. d. Ruhr. 1898.

H. Zwaardemaker Cz. Graphiek der Spraakbeweging in „Onderzoekingen gedaan in het physiologisch Laboratorium der Utrechtsche Hoogeschool. Uitgegeven door C. A. Pekelharing en H. Zwaardemaker. V^e reeks. I. Eerste Aflevering."

STELLINGEN.

STELLINGEN.

STELLINGEN.

I.

De dubbelvormen met *e* naast *i* (§ 363) en met *i* naast *i* (§ 357. 3) zijn uit analogie te verklaren.

II.

Klanken blijven bewaard, al is het tot onherkenbaar wordens toe vervormd, zoolang ze dragers zijn van een begrip.

III.

Klanken kunnen blijven ook al hebben ze geen waarde meer.

IV.

Een wortel is niet een wetenschappelijk begrip alleen: wortels leven in het taalbewustzijn van ieder mensch.

V.

Wanneer Delbrück zegt „Wenn wir absehen von den etwaigen Einwirkungen des Klimas, so ist es klar, dasz die Veränderungen in der Aussprache bei dem einzelnen beginnen und sich von da zu den mehreren und den vielen durch Nachahmung von Seiten dieser fortpflanzen," dan vinden wij dit nog zoo klaar niet en kunnen ons even goed voorstellen, dat taalveranderingen bij de velen gelijk beginnen en kunnen ter verklaring hiervan helemaal niet afzien van klimaat en dergelijke inwerkingen.

VI.

Bij vaststelling van de regels voor orthografie moet geen etymologie toegepast worden.

VII.

Het eerste werk van een literatuur-historicus moet wezen het navoelen en het psychologisch ontleden van de te behandelen stof.

VIII.

Dan volge het specifiek historische deel, biografisch, filologisch onderzoek en een schildering van de tijd-

geest, die het werk zijn plaats aanwijzen in zijn omgeving en in de tijd.

IX.

Wanneer men eene motiveering voor het samenbrengen van de zoogenaamde lyrische poëzie onder één groep, hierin zoekt, dat deze slechts met het gevoel te maken heeft, of bij uitnemendheid tot het gevoel spreekt, dan is dit een bewijsvoering, die niet vol te houden is.

X.

Het is evenmin vol te houden dat de z.g. lyrische poëzie de subjectieve poëzie bij uitnemendheid is.

XI.

De aangenomen indeeling der poëzie in epische, lyrische en dramatische is slechts uit practisch oogpunt, als gemaakt ter wille van het overzicht, te rechtvaardigen.

XII.

De gewone lezing van het tweede couplet van het middelnederlandsche lied „Het daghet in den Oosten" geeft geen zin. Liever leze men:

Ach, warent al myn vrienden,
Dat myn vianden syn!
Ic voer di uten lande,
Myn lief, myn minnekyn!

Waarbij we dan „ic voer" als futurum hebben op te vatten.

XIII.

Het is niet wenschelijk bij het geschiedenisonderwijs de chronologisch regressieve methode te volgen.

XIV.

De methode-teLintum is bij het geschiedenis-onderwijs niet aan te bevelen.

XV.

Het gaat niet aan in Heraclitus' „πόλεμος πάντων πατήρ ἔστι" dit „πολεμος te vertalen met Darwin's „struggle for life."

Heraclitus bedoelt met strijd een verklaring van de oorsprong van het leven. Darwin bedoelt met strijd iets dat in het leven is, een voorwaarde om in het leven te blijven, die het leven toch hooger opvoert.

XVI.

De eerste opvatting, die van Heraclitus, leidt tot scepticisme, de tweede tot een strijdend leven.